Latvijas Republikas Satversmes tiesas sēde
2020. gada 6. oktobrī

Sēdi vada Latvijas Republikas Satversmes tiesas priekšsēdētāja vieniece Sanita Osipova.

S. Osipova.

Labdien! Lūdzu, sēdieties!

Šodien tiesas sēdē ar lietas dalībnieku piedalīšanos tiks uzsākta lietas Nr. 2019-33-01 ***"Par Darba likuma 155. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 110. panta pirmajam teikumam"*** izskatīšana.

Satversmes tiesa lietu izskatīs šādā sastāvā:

Tiesas sēdes priekšsēdētāja Sanita Osipova, tiesneši: Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Arturs Kučs.

Tiesas sēdi protokolē tiesas sēžu sekretāre Anna Elizabete Šakare.

Lieta tiek izskatīta tiesas sēdē ar lietas dalībnieku piedalīšanos attālināti, videokonferences režīmā, tiesas process tiek pielāgots tehnoloģiju sniegtajām iespējām.

Lieta ierosināta pēc fiziskas personas konstitucionālas sūdzības.

Lai pasargātu pieteikuma iesniedzējas un viņas ģimenes tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, lietas materiālos ietvertajai informācijai par pieteikuma iesniedzējas un viņas ģimenes locekļu vārdu, uzvārdu, personas kodu un dzīves vietu ir noteikta ierobežota pieejamība, kas ir spēkā līdz Satversmes tiesas galīgā nolēmuma pieņemšanai. Tādēļ pieteikuma iesniedzējas vārds ir anonimizēts un tā vietā lietas ietvaros ir izmantojams apzīmējums "persona C."

Pieteikuma iesniedzēju tiesas sēdē pārstāv zvērināts advokāts **Matīss Šķiņķis.**

Lietas materiālos ir pilnvara, kas apliecina Šķiņķa kunga tiesības pārstāvēt pieteikuma iesniedzēju izskatāmajā lietā. Tiesa ir pārliecinājusies par pārstāvja personību.

Institūciju, kas izdevusi apstrīdēto aktu, Saeimu, tiesas sēdē pārstāv Saeimas Juridiskā biroja vecākā padomniece **Daina Ose** un Saeimas Juridiskā biroja padomnieks **Mārtiņš Birģelis.**

Tiesa ir saņēmusi Saeimas Prezidija lēmumu, kas apliecina Oses kundzes un Birģeļa kunga tiesības pārstāvēt Saeimu izskatāmajā lietā. Tiesa ir pārliecinājusies arī par Saeimas pārstāvju personību.

Par pieaicināto personu lietā ir atzīta:

- pirmkārt, Tieslietu ministrija, kuru tiesas sēdē pārstāv Tieslietu ministrijas Valsts sekretāra vietniece tiesību politikas jautājumos **Laila Medina** un

Tieslietu ministrijas Civiltiesību departamenta direktore **Dagnija Palčevska**;

- Labklājības ministrija, kuru tiesas sēdē pārstāv Labklājības ministrijas Darba attiecību un darba aizsardzības politikas departamenta direktors **Māris Badovskis**;
- Tiesībsargs, kuru tiesas sēdē pārstāv Tiesībsarga biroja Bērnu tiesību nodaļas vadītāja **Laila Grāvere**;
- Lesbiešu, geju, biseksuāļu, transpersonu un viņu draugu apvienība "Mozaīka", kuru tiesas sēdē pārstāv apvienības valdes loceklis **Kaspars Zālītis** un zvērināts advokāts **Lauris Liepa**;
- Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Starptautisko un Eiropas tiesību zinātņu katedras asociētā profesore tiesību zinātņu doktore **Kristīne Dupate**;
- Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Valststiesību zinātņu katedras asociētā profesore tiesību zinātņu doktore **Annija Kārkliņa**.

Satversmes lietā ir saņemti lūgumi.

Pirms uzsākt lietas izskatīšanu pēc būtības, Satversmes tiesai ir jālemj par lūgumiem.

Pirmkārt, Satversmes tiesa ir saņēmusi pieaicinātās personas Annijas Kārkliņas rakstveida lūgumu izskatīt lietu bez viņas piedalīšanās, jo pastāv objektīvi personiski apstākļi, kas neļauj viņai piedalīties tiesas sēdē.

Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 28. panta ceturtajai daļai lūdzu lietas dalībniekus sniegt viedokli par to, vai ir iespējams uzsākt lietas izskatīšanu bez šīs pieaicinātās personas klātbūtnes.

Lūdzu, pieteikuma iesniedzējas pārstāvi, Šķiņķa kungs, jūsu viedoklis.

M. Šķiņķis.

Jā, labrīt, godātā tiesa! Es saprotu, ka es varu palikt sēžot…

Attiecībā uz šo apstākli, pieteikuma iesniedzējai noteikti nav iebildumu, ka mēs lietu izskatām bez vienas pieaicinātās personas klātbūtnes.

S. Osipova.

Paldies, jums par viedokli.

Saeimas pārstāvji, kas atbildēs… Oses kundze vai Birģeļa kungs?

M. Birģelis.

Labrīt, godātā tiesa! Paldies par vārdu. Arī es izmantošu tiesības, ja tiesa man atļaus, izteikt viedokli sēdus.

Neskatoties uz to, arī Saeimai nav iebildumu skatīt lietu bez šīs personas klātbūtnes. Paldies.

S. Osipova.

Paldies Saeimai par viedokli.

Izmantojot tehnoloģiju iespējas, Satversmes tiesa neizies no apspriežu zāles, bet izslēgs mikrofonus un apspriedīsies par šī lēmuma pieņemšanu.

(*Tiesa apspriežas*.)

Tā, Satversmes tiesa apspriedās un lēma, ka nesaskata šķēršļus izskatīt lietu bez pieaicinātās personas Annijas Kārkliņas klātbūtnes, turklāt lietā ir viņas sniegtais viedoklis.

Pieteikuma iesniedzējas pārstāvis ir iesniedzis tiesai un lūdzis pievienot lietas materiāliem vairākus dokumentus:

ASV Psihologu un sociālo darbinieku organizācijas kopīgi sniegtu atzinumu par bērna audzināšanu viendzimuma partneru izveidotās ģimenēs. Tas ir viens dokuments, ko lūdz pievienot lietai.

Otrs dokuments ir Diānas Zandes atzinums par apstrīdētajā normā paredzētā atvaļinājuma nepieciešamību bērnam, viņa mātei, mātes partnerei un ģimenei kopumā.

Pēc dokumentu saņemšanas tiesa nolēma, ka procesuālās ekonomijas un procesa efektivitātes apsvērumu dēļ, pieteikuma iesniedzējas pārstāves lūgumu pievienot šos dokumentus lietas materiāliem tiks izlemts tiesas sēdē, pirms lietas izskatīšanas pēc būtības.

Tiesa ir informēta, ka Saeimas pārstāvjiem tika nodrošināta iespēja iepazīties ar pieteikuma iesniedzējas pārstāvja iesniegtajiem dokumentiem.

Vai pieteikuma iesniedzējas pārstāvis uztur lūgumu pievienot dokumentus lietas materiāliem?

Lūdzu, Šķiņķa kungs!

M. Šķiņķis.

Jā. Liels paldies. Lūgums tiek uzturēts.

Vai godātā tiesa vēlētos, lai es izvēršu šo izteikto lūgumu?

S. Osipova.

Nē. Paldies. Mēs gribējām tikai pārliecināties par jūsu gribu.

Saeimas viedoklis? Vai jūs uzskatāt, ka būtu nepieciešams pievienot minētos dokumentus lietas materiāliem?

M. Birģelis.

Godātā tiesa! Attiecībā uz pirmo dokumentu jānorāda, ka šis dokuments ir publiski pieejams. Ievērojot to, kā Satversmes tiesa iepriekš skatījusi līdzīgus lūgumus tiesas sēdēs ar lietas dalībnieku piedalīšanos attiecībā uz tādu dokumentu pievienošanu, kuri ir publiski pieejami, Saeimas ieskatā šāds lūgums būtu noraidāms.

Attiecībā uz otro lūgumu, pievienot psiholoģes viedokli uz iepriekš advokāta sagatavotiem jautājumiem, būtu izlemjams pēc godātās tiesas ieskatiem.

Vienlaikus Saeima vērš tiesas uzmanību, ka atbilžu pamatā lietotie resursi ir publiski pieejami un viedokļa sniedzējai nav piešķirts konkrēts procesuālais statuss izskatāmajā lietā, kas liedz šai personai uzdot precizējošus jautājumus par personas sniegtajām atbildēm. Paldies.

S. Osipova.

Paldies Saeimai par viedokli.

Satversmes apspriedīsies un pieņems lēmumu.

(*Tiesa apspriežas*.)

Tā, paldies par jūsu pacietību.

Satversmes tiesa lēma, ka publiski pieejamo informāciju, proti, ASV psihologu un sociālo darbinieku organizācijas sniegto ziņojumu, kas ir pieejams publiskā telpā, lietas materiāliem nepievienos, līdzīgi kā tas notiek citās reizēs, kad ir līdzīgi lūgumi izteikti.

Savukārt kas attiecas uz Diānas Zandes viedokli, tad Satversmes tiesa šī lūguma izlemšanu atliek līdz brīdim, kamēr noskaidros, vai Diānu Zandi varēs pieaicināt tiesas procesā, jo arī Saeimas pārstāvis minēja, ka būtu interesanti uzdot papildu jautājumus speciālistei.

Tātad, rīt no rīta tiesas sēdi turpinot mēs izlemsim šo jautājumu, jo mēs būsim noskaidrojuši, vai Zandes kundzei būs iespēja piedalīties tiesas procesā.

Tik tālu par lūgumiem. Tātad lūgumi ir izskatīti, par lūgumiem ir lemts, un daļēji lemšana ir atlikta.

Līdz ar to Satversmes tiesa uzsāk lietas Nr. 2019-33-01 izskatīšanu pēc būtības.

Šajā brīdī es došu vārdu tiesnesim Gunāram Kusiņam tiesneša ziņojuma sniegšanai. Lūdzu!

G. Kusiņš.

Satversmes tiesā 2019. gada 1. novembrī saņemts pieteikums par lietas ierosināšanu, ko iesniegusi persona C., turpmāk pieteikuma iesniedzēja.

Pieteikumā lūgts atzīt Darba likuma 155. panta pirmo daļu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 110. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no 2019. gada 24. jūlija.

Satversmes tiesas 2.kolēģija 2019. gada 16. decembrī pēc minētā pieteikuma ierosināja lietu Nr. 2019-33-01 "Par Darba likuma 155. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 110. panta pirmajam teikumam", kā arī nolēma noteikt ierobežotu pieejamību pieteikumā un tā pielikumos ietvertajai informācijai par personas C. un viņas ģimenes locekļu vārdu, uzvārdu, personas kodu un dzīves vietu, kas ir spēkā līdz Satversmes tiesas galīgā nolēmuma pieņemšanai.

Saeimas atbildes raksts saņemts Satversmes tiesā 2020. gada 17. februārī.

Lietas sagatavošanas gaitā papildus tika pieprasīti dokumenti no Saeimas, kā arī par pieaicinātajām personām lietā atzītas: Tieslietu ministrija, Labklājības ministrija, tiesībsargs, Lesbiešu, geju, biseksuāļu, transpersonu un viņu draugu apvienība "Mozaīka", Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Starptautisko un Eiropas tiesību zinātņu katedras asociētā profesore Kristīne Dupate un Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Valststiesību zinātņu katedras asociētā profesore Annija Kārkliņa. Pieaicināto personu viedokļi ir pievienoti lietas materiāliem.

Lēmums par lietas nodošanu izskatīšanai pieņemts 2020. gada 11. maijā.

Paziņojums par lietas izskatīšanu publicēts 2020. gada 25. maijā oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis".

Lietas dalībniekiem par tiesas sēdi rakstveidā paziņots 2020. gada 22. maijā.

Ar lietas materiāliem ir iepazinies pieteikuma iesniedzējas pilnvarotais pārstāvis zvērināts advokāts Matīss Šķiņķis un Saeimas pilnvarotais pārstāvis, Juridiskā biroja padomnieks Andrejs Stupins.

Paldies.

S. Osipova.

Paldies tiesnesim Kusiņam.

Tiesneši, vai jums ir jautājumi par tiesneša ziņojumu? Tā, tiesnešiem jautājumu nav.

Šobrīd Satversmes tiesa dos vārdu pieteikuma iesniedzējas pārstāvim lietas faktisko apstākļu izklāstam un juridiskajam pamatojumam.

Mēs varam jums piešķirt līdz 30 minūtēm. Sakiet, lūdzu, Šķiņķa kungs, cik ilgs laiks jums ir vajadzīgs?

M. Šķiņķis.

Paldies, godātā tiesa! Man noteikti nevajadzēs vairāk kā likumā noteiktās 30 minūtes.

S. Osipova.

Paldies. Vārds jums!

M. Šķiņķis.

Liels paldies.

Paldies, ka man ir dota iespēja arī mutvārdos izklāstīt argumentus šajā pieteikuma iesniedzējas ģimenei, daudzām citām Latvijas ģimenēm ar bērniem un arī visai sabiedrībai nozīmīgajā lietā.

Šīs lietas iznākums un, jo īpaši, Satversmes tiesas spriedumā ietvertās atziņas par apstrīdētās normas satversmību, cerams, sniegs atbildi arī uz jautājumu, vai likumdevējs šobrīd attiecībā uz ikvienu Latvijas ģimeni ir izpildījis savus pienākumus, kas tam izriet no Latvijas tiesiskās sistēmas pamatnormas – ka Latvija ir neatkarīga, demokrātiska, tiesiska valsts. No šīs pamatnormas izriet likumdevēja pienākums nodrošināt un aizsargāt cilvēka cieņu kā demokrātiskas, un tiesiskas valsts augstāko vērtību.

Mēs esam pārliecināti, ka likumdevējs tam uzlikto pozitīvo pienākumu nav izpildījis un es centīšos par to pārliecināt šajā lietā arī godāto tiesu.

Ievērojot ierobežoto laika apjomu, es paskaidrojumus tiesai esmu sadalījis četrās sadaļās un runāšu par četriem, mūsuprāt, šajā lietā atslēgas jautājumiem.

Pirmais. Par ģimenes jēdzienu Satversmes izpratnē. Otrais. Par likumdevēja pienākumiem aizsargāt ikvienu ģimeni, tajā skaitā pieteikuma iesniedzējas ģimeni. Trešais. Par likumdevēja pienākumu saturu, aizsargājot ikvienu ģimeni. Un, visbeidzot, par apstrīdēto normu kā sekām tam, ka likumdevējs nav izpildījis savu pozitīvo pienākumu.

Godātā tiesa, ar jūsu atļauju es ķeršos klāt pirmajam punktam – ģimene Satversmes izpratnē.

Satversmes ievadā ir noteikts – Latvija kā demokrātiski tiesiska valsts balstās uz cilvēka cieņu un brīvību. Tāpat Satversmes ievadā ir nostiprināts, ka ģimene ir saliedētas sabiedrības pamats. Ikviens rūpējas par sevi, saviem tuviniekiem. Saskaņā ar Satversmes 110. panta pirmo teikumu valsts aizsargā ģimeni.

Godātā tiesa! Šī lieta neskar Satversmes 110. panta pirmajā teikumā ietverto laulības institūtu un to nevar ne sašaurināt, ne paplašināt. Šī lieta ir par ikvienai ģimenei pienākošos valsts aizsardzības nodrošināšanu.

Par ģimenes jēdziena tvērumu. Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka Satversmes 110. pantā norādītā ģimene ir sociāla institūcija, kas balstās uz sociālajā realitātē konstatējamām ciešām personiskām saiknēm, kuru pamatā ir sapratne un cieņa. Ciešu personisku saišu pastāvēšana starp personām sociālajā realitātē rodas arī, piemēram, faktiskas kopdzīves rezultātā. Arī šādas ģimenes, kuru locekļus nesaista laulības vai radniecības fakts, ir ģimenes Satversmes 110. panta izpratnē. To Satversmes tiesa ir

nostiprinājusi arī pēdējā nolēmumā, kurā ir analizēts ģimenes jēdziens Satversmes 110. panta izpratnē, tātad – lietā Nr. 2019-01-01.

Tātad arī pieteikuma iesniedzējas ģimene, atbilstoši jau esošajai Satversmes tiesas judikatūrai, ir ģimene Satversmes 110. panta izpratnē. Satversmes 110. pants un tajā ietvertais ģimenes jēdziens ir interpretējams, ievērojot starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos ietvertās tiesību normas un to interpretāciju. Arī Cilvēktiesību konvencijas jeb Konvencijas 8. pants ir šāda tiesību norma. Analizējot Konvencijas 8. pantu, Eiropas Cilvēktiesību tiesa, un es turpmāk teikšu - ECT, nu jau vairākkārt ir atzinusi, ka viena dzimuma pāri, kuri ir stabilās attiecībās, tieši tāpat kā pretēja dzimuma pāri, veido ģimeni Konvencijas 8. panta izpratnē. Tas ir atzīts, piemēram, lietā "Oliari un citi pret Itāliju". ECT ir arī tieši atzinusi, ka ģimene Konvencijas izpratnē ir arī divas kopdzīvē esošas sievietes un viens no šo sieviešu bioloģiskais bērns, kas visi trīs kopā dzīvo vienā mājsaimniecībā. Šāda atziņa ir nostiprināta, piemēram, lietā "X un citi pret Austriju", kas bija Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas lieta.

Pie identiskiem secinājumiem ir nonākušas, šķiet, arī pilnīgi visas Eiropas kultūrtelpā ietilpstošo valstu konstitucionālās tiesas, kurām ir bijis jāizšķir strīdi vai jautājumi attiecībā uz viendzimuma pāru veidotām ģimenēm.

Arī, piemēram, Lietuvas Konstitucionālā tiesa pavisam nesen savā 2019. gada 11. janvāra spriedumā lietā Nr. KT3-n1-2019 atzina, pie tam pie apstākļiem, ka Lietuvas Konstitūcija ir salīdzināma ar Latvijas Konstitūciju, atzina, ka viena dzimuma pāris ir ģimene.

Iepazīstoties ar lietas materiāliem, šīs konkrētās pieteikuma iesniedzējas lietas materiāliem, ir jāsecina, ka faktiski par to, ka pieteikuma iesniedzējas ģimene ir ģimene Satversmes 110. panta izpratnē, lietā pat īsti nav strīda. Saeima savā atbildes rakstā atzīst, ka pieteikuma iesniedzējas ģimene ir ģimene Satversmes 110. panta izpratnē. To savā viedoklī faktiski atzīst arī Tieslietu ministrija, to apstiprina arī tiesībsargs, zinātņu doktore Kristīne Dupate un citas pieaicinātās personas.

Neviena persona šajā tiesvedībā nav izteikusi apgalvojumu, ka pieteikuma iesniedzējas ģimene nav ģimene Satversmes 110. panta izpratnē.

Pie citāda secinājuma nonāk ne vien jau esošā Satversmes tiesas, ECT un citu valstu tiesu judikatūra, un mūsdienu sabiedrības sociālā realitāte, bet arī cilvēka cieņas ievērošanas princips. Cilvēka cieņa, atbilstoši arī Satversmes tiesas judikatūrai, lietās, piemēram, Nr. 2017-02-03 un lietā, piemēram, Nr. 2019-01-01, ir princips, uz kura balstās Latvija kā demokrātiski tiesiska valsts. Personas privātā dzīve un arī ģimene, kas ietilpst tās tvērumā, ir tā cilvēka eksistences sfēra, kurā indivīds kā saprātīga būtne un demokrātiskas tiesiskas valsts augstākā vērtība, īsteno savu brīvību. Cilvēka cieņa prasa uzlūkot katru cilvēku kā augstāko vērtību demokrātiskā tiesiskā valstī.

Pieteicējas iesniedzējas ģimeni neatzīt par ģimeni Satversmes 110. panta izpratnē nozīmētu šo ģimeni un katru šīs ģimenes locekli, arī pieteikuma iesniedzēju, neuzlūkot kā augstāko vērtību demokrātiskā tiesiskā valstī. Šāda pieeja būtu pretrunā ar cilvēka cieņas ievērošanas principu.

Līdz ar to, atbilstoši Satversmes 110. panta pirmajam teikumam, pieteicējas ģimene ir tāda ģimene, kura ir aizsargājama tieši tāpat kā ikviena cita Latvijas ģimene.

Otrais manas runas punkts – likumdevēja pienākumi aizsargājot ikvienu ģimeni, tajā skaitā pieteikuma iesniedzējas ģimeni.

Vienas no tiesībām, kas ir ietvertas Satversmes 110. pantā, ir ģimenes tiesības uz īpašu valsts atbalstu un aizsardzību. Tas tika nostiprināts jau pirmajā vai vienā no pirmajām lietām, kurā Satversmes tiesa analizēja Satversmes 110. pantā ietverto vārdu "ģimene", lietā ar numuru 2005-09-01. Valstij ir arī pienākums nodrošināt ģimenes sociālo un ekonomisko aizsardzību. Arī šī aksioma ir nostiprināta Satversmes tiesas judikatūrā. Turklāt, kā Satversmes tiesa ir uzsvērusi, piemēram, lietā Nr. 2015-22-01, valstij ir jāaizsargā ikviena ģimene. Līdz ar to atbilstoši arī Satversmes tiesas judikatūrai, pieteikuma iesniedzējas ģimene un pieteikuma iesniedzējai kā šīs ģimenes loceklim ir tiesības prasīt un valstij ir no Satversmes 110. panta izrietošs pienākums nodrošināt īpašu valsts atbalstu un aizsardzību.

Secīgi, man ir jārunā par manas runas trešo punktu –- kāds tad ir likumdevēja pienākuma, pozitīvā pienākuma saturs, aizsargājot ikvienu ģimeni.

Kritēriji, pēc kuriem vērtējami jebkuras tiesību normas atbilstība Satversmes 110. pantam, var atšķirties atkarībā no tā, vai norma ierobežo piešķirtās tiesības vai arī nosaka valsts pozitīvo pienākumu izpildi. Mēs uz šo lietu primāri raugāmies uz lietu, kurā ir jāvērtē valsts pozitīvo pienākumu izpildes pienākums, kas izriet no Satversmes 110. panta.

Brīdī, kad pieteikuma iesniedzēja vērsās Satversmes tiesā, atbilstoši Satversmes tiesas judikatūrai metodoloģija tiesību normas Satversmes 110. pantam izvērtēšanai bija nedaudz atšķirīga no tās, kāda tā ir šobrīd. Satversmes tiesa lietā Nr. 2019-01-01 jau pēc tam, kad pieteikuma iesniedzēja bija iesniegusi pieteikumu Satversmes tiesā, konkretizēja metodoloģiju, pēc kuras vadoties ir pārbaudāms, vai apstrīdētais regulējums ģimeņu sociālās un ekonomiskās aizsardzības jomā atbilst Satversmes 110. pantam. Pēc šīs lietā Nr. 2019-01-01 nostiprinātās metodoloģijas, mūsuprāt būtu jāvadās arī šajā lietā, pārbaudot, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes 110. pantam. Lietā Nr. 2019-01-01 Satversmes tiesa atzina, ka valstij ir pienākums nodrošināt ģimenei juridisku aizsardzību. Paskaidrojot arī šī pienākuma saturu, proti, un es citēšu: "Valsts pienākums nodrošināt ģimenei juridisku aizsardzību prasa tādu tiesisko regulējumu, kas izveido un uztur sociālajā realitātē pastāvošo ģimenes attiecību tiesisko ietvaru, nosakot šo attiecību dalībnieku personiskās un mantiskās attiecības".

Tālāk šajā spriedumā Satversmes tiesa atzina, ka "ja valsts neparedz tiesisko ietvaru ģimenes tiesiskajām attiecībām, tad nav iespējams šo tiesisko attiecību dalībniekiem nodrošināt arī Satversmes 110. pantā ietvertās sociālās un ekonomiskās tiesības". Tādējādi Satversmes 110. pantā ir ietverts valsts pienākums nodrošināt katras ģimenes juridisko aizsardzību, citastarp, kā to ir atzinusi Satversmes tiesa, ieviešot tādu ģimenes attiecību tiesisko ietvaru jeb regulējumu, kas, pirmkārt, atbilst sociālajai realitātei un, otrkārt, nosaka šo attiecību dalībnieku personiskās un mantiskās attiecības.

Šajā lietā ir strīds par to, vai uz pieteicējas ģimeni, kas ir viendzimuma partneru un viņu kopīgi audzinātu bērnu veidota ģimene, būtu attiecināmas Darba likuma 155. panta pirmajā daļā noteiktās tiesības. Līdz ar to atbilstoši Satversmes tiesas judikatūrai, lai izvērtētu to, vai pieteikuma iesniedzējai un viņas ģimenes locekļiem šādas tiesības pienākas, piemīt, ir jāatbild uz jautājumu, vai Latvijā likumdevējs ir izveidojis viendzimuma partnera ģimeņu, kuras audzina bērnus, attiecību tiesisko ietvaru, kas atbilst sociālajai realitātei un nosaka šo attiecību dalībnieku personiskās un mantiskās attiecības. Atbilde uz šo lietas atslēgas jautājumu ir, mūsuprāt, viennozīmīga un tā ir – nē. Likumdevējs savu pienākumu nav izpildījis.

Šāds tiesiskais ietvars Latvijā nepastāv, viendzimuma pāru ģimenēm, kurās aug bērni, šobrīd nav nodrošināta ģimenes juridiskā aizsardzība Satversmes 110. panta izpratnē, jo nepastāv nekāds tiesiskais ietvars jeb regulējums, kas atspoguļo sociālo realitāti, aptverot arī viendzimuma pāru ģimenes ar bērniem. Sociālā realitāte ir tāda, ka Latvijā dzīvo daudzas viendzimuma pāru ģimenes ar bērniem. Statistiski šādas ģimenes Latvijā ir vairāki tūkstoši. Latvijā nepastāv tiesiskais regulējums, kas noteiktu šādu ģimeņu locekļu personiskās un mantiskās attiecības. Un, kā jau Satversmes tiesa to ir atzinusi, ja valsts neparedz tiesisko ietvaru ģimenes tiesiskajām attiecībām, tad nav iespējams šo tiesisko attiecību dalībniekiem nodrošināt arī Satversmes 110. pantā ietvertās sociālās un ekonomiskās tiesības.

Ņemot vērā, ka likumdevējs nav veicis savu pienākumu, kas tam izriet no Satversmes 110. panta, tad nevar un nav jāpārliecinās par to, vai šis pienākums ir veikts pienācīgi un tādēļ apstrīdētā norma ir jāatzīst par neatbilstošu Satversmes 110. pantam.

Visbeidzot, es runāšu par apstrīdēto normu, un, ievērojot manis izklāstīto pozīciju, apstrīdētā norma pēc būtības ir kā sekas tam, ka likumdevējs nav izpildījis savu pozitīvo pienākumu, jeb uzskatāms piemērs tam, kādas tiesiskās sekas rodas no tā, ka likumdevējs nav izpildījis savu pozitīvo pienākumu.

Apstrīdētā norma uzskatāmi parāda, kā tas, ka likumdevējs nav izpildījis savu pozitīvo pienākumu izveidot tiesisko regulējumu viendzimuma pāru ģimenēm ar bērniem, rada arī vairākas citas no pamatnormas – Latvija ir demokrātiski tiesiska valsts - atvasinātu vispārējo tiesību principu pārkāpumus.

Šajā konkrētajā lietā mēs esam identificējuši trīs šādus principu pārkāpumus, kas ir radīti ar apstrīdēto tiesību normu.

Pirmkārt, šajā lietā apstrīdētā norma ir pretrunā ar bērna vislabāko interešu prioritātes principu. Lai gan apstrīdētās normas virsmērķis ir bērnu tiesību aizsardzība, lai gan Satversmes tiesa ir atzinusi, ka likumdevējam jāievēro, lai pieņemtie normatīvie akti aizsargātu bērnu intereses iespējami labākajā veidā, lai gan Satversmes tiesa ir atzinusi, ka ģimenēs, kurās aug bērns līdz 2 gadu vecumam, ir jānodrošina īpašs valsts atbalsts, apstrīdētā norma rada pieteicējas ģimenes bērnu interesēm pretējas tiesiskās intereses vai tiesiskās sekas. Pieteicējas ģimenē augošie bērni, viņu faktisko vecāku seksuālās orientācijas dēļ, tiek nostādīti sliktākā tiesiskā situācijā nekā tie bērni, kuri uzaug dažāda dzimuma pāru ģimenēs. To, ka bērnu fiziskā un emocionālā attīstība un vajadzības ir vienādas, uzaugot abu veidu ģimenēs, ir pierādīts zinātnē, kas ir vispār pieejama informācija, ko mēs lūdzām pievienot arī lietas materiāliem, bet, tā kā tā ir publiska informācija, tas ir visiem pieejams un zināms. Tas, ka šāds apstāklis ir, ir atzīts arī visās pēdējo gadu Eiropas nozīmīgākajās tiesu lietās, kurās šāds jautājums ir analizēts, tajā skaitā, piemēram, ECT lietā "X un citi pret Austriju".

Turklāt šeit, manuprāt, ir vietā arī atgādināt, ka Satversmes tiesa jau 2016. gadā lietā Nr. 2006-07-01 atzina, ka visas ģimenes ar bērniem līdz 1 gada vecumam atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.

Otrs princips, kura pārkāpums pastāv dēļ apstrīdētās normas kā sekas likumdevēja pozitīvo pienākumu neizpildei, ir diskriminācijas aizlieguma pārkāpums. Apstrīdētā norma rada arī pieteikuma iesniedzējas diskrimināciju pēc viņas seksuālās orientācijas. Apstrīdētā normā ir ietverts kritērijs, kuru var izpildīt tikai personas, kurām ir heteroseksuāla orientācija. Proti, vīrietis kā ģimenes loceklis savai partnerei, kura, analoģiski kā pieteikuma iesniedzējas situācijā, būtu apaugļota medicīniskās apaugļošanas procedūras ietvaros un dzemdējusi bērnu, varētu izmantot Darba likuma 155. panta pirmajā daļā noteiktās tiesības. Pieteikuma iesniedzējai viņas seksuālās orientācijas dēļ šāda iespēja ir liegta.

Turklāt šajā lietā un šajā vietā es vēlētos īpaši uzsvērt, ka, analizējot apstrīdētās normas saturu un mērķi, nevietā gan Saeima, gan arī pieaicinātā persona Annija Kārkliņa atsaucas uz ECT skatītu lietu "Halier un citi pret Franciju". Šajā lietā tika analizēts gan saturiski, gan regulējama mērķa ziņā būtiski atšķirīgs tiesiskais regulējums, kas bija vērsts tieši uz bērnu bioloģiskajiem tēviem.

Apstrīdētā norma tāda nav. Apstrīdētās normas mērķis nav vērsts tieši uz bioloģiskajiem bērniem. Apstrīdētās normas virsmērķis ir bērnu vajadzību nodrošināšana, un šī virsmērķa sasniegšanai ir nodefinējami apstrīdētās normas apakšmērķi.

Un, kā jau pieteikumā tiesai tie ir arī nodefinēti, tie ir trīs, un, pirmkārt, tas ir nodrošināt, ka bērna bioloģiskajai mātei uzreiz pēc bērna piedzimšanas viņas prezumējami tuvākais cilvēks var sniegt fizisku un emocionālu atbalstu. Otrkārt, tas ir, nodrošināt fizisku un emocionālu atbalstu jaundzimušajam bērnam, un, treškārt, šis

mērķis ir dot iespēju visai ģimenei kopā pavadīt laiku brīdī pēc bērniņa ienākšanas pasaulē.

Trešais princips, kura pārkāpums izpaužas ar apstrīdēto normu kā sekām likumdevēja pozitīvo pienākumu neizpildē, un es teiktu, ka tas ir galvenokārt princips, kurš tiek šeit pārkāpts, ir cilvēka cieņas ievērošanas principa pārkāpums. Es saku galvenokārt tādēļ, ka, ievērojot cilvēka cieņas principa nozīmi tiesiskā demokrātiskā valstī, šis princips ir vadošais vai tas, uz kuru jāraugās primāri.

Apstrīdētā norma rada arī cilvēka cieņas ievērošanas principam pretēju tiesisko situāciju. Ar apstrīdēto normu pret pieteikuma iesniedzēju likumdevējs ir izturējies necienīgi, proti, lai gan pieteikuma iesniedzējas ģimeni formāli arī Saeima savā atbildes rakstā atzīst par ģimeni, tātad, atzīstot arī pieteikuma iesniedzēju par šīs ģimenes locekli, vienlaikus nav izveidots tiesiskais ietvars, kas ļautu tādas ģimenes locekļiem veidot personiskās un mantiskās attiecības. Tā rezultātā pieteikuma iesniedzējas atzīšana par savas ģimenes locekli no valsts puses ir tikai deklaratīva, bet ne tiesiski iedzīvināta un nostiprināta. Attiecīgi valsts pret pieteikuma iesniedzēju un arī pieteikuma iesniedzējas ģimeni kā cilvēku kopumu neizturas kā pret cilvēkiem, kā augstāko vērtību demokrātiskā, tiesiskā valstī.

Šāda valsts rīcība un likumdevēja izveidotais regulējums ģimeņu tiesību jomā nevar tikt atzīts par tādu, kas atbilst Satversmei un pavisam noteikti tas nav tāds, kas ir vērsts uz sabiedrības, saliedētas sabiedrības, veidošanu, ko Satversmes tiesa lietā Nr. 2019-01-01 atzina par kritēriju, kuram ir jāizpildās, lai arī šajā lietā apstrīdēto tiesību normu atzītu par atbilstošu Satversmes 110. pantam.

Tādējādi godātā tiesa, es uzskatu, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 110. pantam. Es esmu izklāstījis mūsu pozīciju, un tādēļ mēs uzturam lūgumu, kāds ir ietverts arī pieteikumā tiesai, un mēs lūdzam atzīt Darba likuma 155. pantu un tā pirmo daļu par neatbilstošiem Satversmes 110. pantam.

Paldies, godātā tiesa!

S. Osipova.

Paldies, Šķiņķa kungs!

Tiesnešiem būs jautājumi. Kā pirmais jautājumu uzdos tiesnesis Kusiņš.

G. Kusiņš.

Labdien, Šķiņķa kungs! Man jums kā pieteikuma iesniedzējas pārstāvim būs vairāki jautājumi.

Pirmā jautājuma mērķis ir noskaidrot lietas faktiskos apstākļus, lai par tiem nebūtu nekādu pārpratumu vai šaubu.

Sakiet, lūdzu, vai pieteikuma iesniedzēja, es saprotu, ka viņa ir darba ņēmēja. Vai pieteikuma iesniedzēja vērsās pie darba devēja un lūdza apstrīdētajā normā paredzētā atvaļinājuma piešķiršanu?

M. Šķiņķis.

Jā, paldies par jautājumu.

Faktiskie apstākļi ir tāda, ka pieteikuma iesniedzēja vērsās pie sava darba devēja, uz ko tika izdarīta norāde, ka šobrīd normatīvais regulējums, kāds tas pastāv Latvijā, neparedz iespēju šādu atvaļinājumu piešķirt.

G. Kusiņš.

Un, ja es pareizi sapratu jūsu atbildi, viņai šāds atvaļinājums piešķirts netika? Tātad bija sniegta atbilde, ka nepienākas un atvaļinājums piešķirts netika. Vai es pareizi sapratu?

M. Šķiņķis.

Jā. Ļoti precīzi. Pareizi.

G. Kusiņš.

Nākamais jautājums būtu par jūsu izklāstīto un arī Satversmes tiesas atziņu izmantoto, valstij ir jāaizsargā ikviena ģimene.

Sakiet, lūdzu, vai no Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem, starptautisko tiesību aktiem izriet valsts pienākums nodrošināt vienādu tiesiskās aizsardzības līmeni pilnīgi visām ģimenēm? Vai izriet pienākums nodrošināt vienādu?

M. Šķiņķis.

Ja drīkst, es atbildēšu nedaudz izvērstāk.

Ģimeņu tiesību aizsardzības joma un pienākumi, kas izriet Latvijas gadījumā no Satversmes 110. panta, ir joma, kurā valstīm ir atstāta zināma rīcības brīvība. Līdz ar ko vispārējā gadījumā ir tā, ka arī, piemēram, Konvencija aizsargā vai nodrošina minimumu, bet dalībvalstīm, un, kā tas ir arī Latvijā atbilstoši Satversmes 110. pantam, aizsardzības nodrošinājuma līmenim būtu jābūt augstākam un atbilstoši Satversmes 110. pantam un Satversmes tiesas judikatūrai attiecībā uz 110. pantu, šis aizsardzības līmenis arī ir augstāks.

Līdz ar to, atbildot tieši uz jūsu jautājumu, starptautiskie līgumi vai starptautiskie dokumenti nenosaka pienākumu dalībvalstīm, šo starptautisko līgumu dalībvalstīm, nodrošināt vienādu aizsardzības līmeni. Aizsardzības līmenis, kāds ir jānodrošina katrā konkrētajā valstī, šajā gadījumā Latvijā, nosaka Latvijas Satversmes 110. pants.

G. Kusiņš.

Paldies par jūsu atbildi.

Es tad turpināšu ar šo atbildi noskaidrot to jūsu viedokli.

Vai šāds pienākums – nodrošināt vienādu tiesiskās aizsardzības līmeni visām ģimenēm, jūsuprāt, izriet no Satversmes 110. panta? Vienādu aizsardzības līmeni visām ģimenēm?

M. Šķiņķis.

Satversmes 110. pantā šis princips ir nostiprināts. Jā.

G. Kusiņš.

Tad man ir papildu jautājums. Sakiet, lūdzu, kādas, jūsuprāt, ir likumdevēja rīcības brīvības robežas? Vai likumdevējs būtu tiesīgs, ņemot vērā faktiskos apstākļus, noteikt atšķirīgus mehānismus dažādu ģimeņu aizsardzībai, jeb likumdevējam jārīkojas pilnīgi vienādi, tā plakani?

M. Šķiņķis.

Likumdevējam atsevišķos gadījumos ir tiesības arī noteikt atšķirīgu regulējumu. Bet konkrētajā situācijā ir jāraugās konkrētais gadījums, un jāanalizē, kādu mērķu dēļ, vai tie ir, leģitīmi vai nē, likumdevējs nosaka atšķirīgu regulējumu un, ja ir konstatējams, ka pastāv kāds leģitīms mērķis, lai paredzētu kādai ģimenei atšķirīgu regulējumu, vai ir ievērots samērīguma princips. Ja, izpildot šo tātad testu, kur, pirmkārt, ir leģitīmā mērķa pārbaude, otrkārt, izdarīta samērīguma pārbaude. Ja, izdarot šādu testu, likumdevējs nonāk pie secinājuma, ka tieši konkrētajā specifiskajā gadījumā ir jāparedz kaut kādas nianses regulējumā, tad, iespējams, ka likumdevējam tādas tiesības var būt.

G. Kusiņš.

Šķiņķa kungs, man precizējošs jautājums. Jūs izmantojāt argumentus no citāda testa – nevis no pozitīvā pienākuma testa, bet leģitīmo mērķi un samērīgumu. Vai jūs paliekat pie savām domām?

M. Šķiņķis.

Es, godātā tiesa, palieku noteikti pie savām domām un es centīšos varbūt nedaudz izvērstāk izskaidrot mūsu pozīciju.

Tātad valstij ir pozitīvais pienākums nodrošināt ikvienas ģimenes juridisko aizsardzību un noteikt ikvienas ģimenes aizsardzību. Un tas ir tas valsts pozitīvais pienākums, ko valsts šajā gadījumā nav īstenojusi. Neīstenojot savu pozitīvo pienākumu, neizbēgami rodas situācijas, kurās likumdevējs izdod tiesību normas, kas rada citu pamattiesību ierobežojumus. Un tieši tas ir noticis šajā gadījumā. Piemēram,

tiek radīts vienlīdzības principa pārkāpums. Un jau analizējot šo vienu konkrēto, piemēram, vienlīdzības principa pārkāpuma situāciju, mēs nonākam pie klasiskā tiesību ierobežošanas testa, kur mēs sākumā raugāmies, vai ir ierobežojums vai ir leģitīms mērķis un samērīguma princips ir ievērots.

Līdz ar to mūsu pozīcija ir, var teikt, divdaļīga. Primāri tas ir valsts pozitīvais pienākums, tā neizpilde noved neizbēgami pie tiesību ierobežojuma, kur jau ieslēdzās, tātad, klasiskais, ja tā var izteikties, vai pie pamattiesību ierobežojuma pierastāks tests, kas mums ir leģitīms mērķis, samērīguma princips.

G. Kusiņš.

Vai es pareizi saprotu, ka jūs to attiecināt arī uz tādu situāciju, piemēram, ja ir tēvs, un bērna māte ir gājusi, teiksim, mirusi, gājusi bojā… un tēvs un divi mazgadīgi bērni. Vai tad likumdevējam nebūtu jāņem vērā šie faktiskie apstākļi un arī būtu jāparedz kaut kas pilnīgi vienāds?

M. Šķiņķis.

Ir jāņem, protams, vērā faktiskie apstākļi. Un, kā jau es centos izklāstīt mūsu pozīciju, šie faktiskie apstākļi iegūst nozīmi pie situācijas, kurā mēs jau vērtējam konkrētu tiesību normu un tās radītās negatīvās sekas, kas izpaudīsies visdrīzāk kā pamattiesību ierobežojums.

Jūsu izdarītajā piemērā, iespējams, ka varētu tikt konstatēts, nu, mēs šobrīd modelējam tādu teorētisku situāciju, bet, iespējams, tur būtu kāda tiesību norma, kas rada nevienlīdzīgu attieksmi pret ģimeni, kurā ir tēvs un divi bērni, pretstatā kādai ģimenei, kurā ir, piemēram, divi dažāda dzimuma vecāki un bērni. Un tad mēs tātad, ņemot vērā faktiskos apstākļus, skatītos, vai, ja ir atšķirīga attieksme, vai šis ierobežojums ir ar leģitīmu mērķi un vai tas ir samērīgs. Un vienlaikus, protams, arī vienlīdzības princips, prasa arī atšķirīgās situācijās, iespējams, tieši otrādi – uzliek par pienākumu likumdevējam rīkoties ļoti atšķirīgi un pieejot katrai situācijai individuāli. Bet tas jau ir tajā situācijā vai tajā brīdī, kad mēs esam tikuši pāri pirmajam solim šajā 110. panta metodoloģijā, vai ir izveidota juridiskās aizsardzības sistēma, vai ir tiesiskais regulējums, kas nosaka personu savstarpējās tiesības un pienākumus, personiskās un mantiskās tiesības.

G. Kusiņš.

Bet es vēlreiz gribu jums pajautāt. Tātad, mans jautājums bija - vai valstij, jūsuprāt, ir pozitīvs pienākums vienādu tiesiskās aizsardzības līmeni visām ģimenēm, neatkarīgi no faktiskajiem apstākļiem. Jo es jums ieskicēju vienu no šīm iespējamajām situācijām. Vai šis pozitīvā pienākuma tests, ko jūs piedāvājāt šeit, patiešām ir tik vienādi kaut kā saliekams kopā ar ierobežojumu testu, jo tie ir divi dažādi testi?

M. Šķiņķis.

Jā, tie ir noteikti divi dažādi testi, bet šajā lietā šie abi testi ļoti loģiski, ļoti dabīgi un arī atbilstoši Satversmes tiesas judikatūrai seko viens pēc otra. Tātad, valsts pozitīvā pienākuma tests ir piemērojams un strādā pirmajā metodoloģijas solī, pārbaudot, vai valsts ir izveidojusi juridiskas aizsardzības sistēmu ģimenēm, un pārbaudot, vai tātad ir tiesiskais regulējums, kas atbilst sociālajai realitātei un kas nosaka tiesiskās attiecības starp faktiski pastāvošām ģimenēm.

Tad, kad mēs šo testu, un mēs netiekam šajā lietā pāri šī testa pirmajam solim, bet, ja tomēr tiesa uzskatītu, ka mēs tiekam pāri, un Latvijā ir noteikts tāds regulējums, tad, godātā tiesa, ieslēdzās šis negatīvais tests, jo tad mums ir jāraugās jau konkrēti uz pamattiesību ierobežojumu situāciju, un šeit ieslēdzas otrais tests. Tātad, manuprāt, vai tā mūsu pozīcija ir, ka šie abi testi nav jānostāda pretstatā viens otram, vai arī viena testa izmantošana izslēdz otra testa izmantošanu. Mūsu pozīcija ir, ka šie testi seko viens otram. Pirmais ir valsts pozitīvā pienākuma tests, kad mēs esam to pārbaudījuši, tad mēs pārejam uz ierobežojumiem.

G. Kusiņš.

Paldies.

Es domāju, ka es sapratu jūsu pozīciju.

Man būtu vēl jautājums saistībā ar to, ko jūs norādījāt, ka patiesībā tās ir sekas tam, ka nav izveidots tiesiskais ietvars.

Sakiet, lūdzu, vai no starptautisko tiesību aktiem, vai Satversmes 110. panta pirmā teikuma izriet valstij pienākums nodrošināt visu faktiski pastāvošo ģimenes formu juridisko atzīšanu un reģistrēšanas pienākumu?

M. Šķiņķis.

Godātā tiesa, vai es varu palūgt vēlreiz atkārtot jautājumu? Es atvainojos.

G. Kusiņš.

Vai no starptautisko tiesību aktiem vai Satversmes 110. panta pirmā teikuma valstij šobrīd, jūsuprāt, izriet pienākums nodrošināt visu faktiski pastāvošo ģimenes formu juridisku atzīšanu un reģistrēšanas pienākumu?

M. Šķņķis.

Paldies par jautājumu.

Es sākšu no otras puses. Jūs jautājumu pabeidzāt ar reģistrēšanas pienākumu.

Mūsu pozīcija nav tāda, ka valstij būtu pienākums īstenot reģistrēšanas pienākumu. Tas ir valsts rīcības brīvības ietvaros risināms jautājums, kādā veidā valsts nosaka tiesisko regulējumu ģimenēm, visām ģimenēm, un kādā veidā nosaka

personiskās un mantiskās attiecības starp šo ģimeņu locekļiem. Tātad reģistrācija nav viens veids, vai katrā ziņā tas ir viens iespējams ceļš, bet jautājums ir arī ar to, ko mēs saprotam ar reģistrāciju saturiskā ziņā?

Bet attiecībā uz valsts pienākumu aptvert ikvienu ģimeni, tad jā. Atbilstoši Satversmes tiesas spriedumam Nr. 2019-01-01 ir noteikts, ka no 110. panta izriet likumdevēja pienākums noteikt šādu regulējumu un aizsardzību ikvienai ģimenei, ciktāl tas atbilst sociālajai realitātei. Ja mēs konstatējam, ka šobrīd, un mēs konstatējam, ka šobrīd sociālā realitāte ir tāda, ka ir viendzimuma pāru ģimenes ar bērniem, pie tam statistiski tās varētu būt 5 tūkstoši ģimenes aptuveni Latvijā, tad sociālā realitāte ir tāda, ka šādas ģimenes pastāv, un, tad viennozīmīgi, atbilstoši Satversmes tiesas judikatūrai, šādas ģimenes ir juridiski jāaizsargā.

G. Kusiņš.

Paldies.

Vai es pareizi saprotu… Tad jūs neuzskatāt, ka no 110. panta vai no Starptautisko tiesību aktiem izriet reģistrēšanas pienākums. Vai es pareizi sapratu jūsu atbildi?

M. Šķiņķis.

Šīs konkrētās lietas ietvaros šis jautājums ir, es teiktu tā, manuprāt, šis jautājums sliecas pāri šīs lietas robežām. Katrā ziņā, šīs lietas ietvaros uz to jautājumu es precīzi atbildēt nevaru, bet šīs lietas ietvaros atbilde ir tāda, ka likumdevējs var izvēlēties tehniskus un tiesiskus līdzekļus, kā nodrošināt tātad juridisko aizsardzību visām ģimenēm, un kā noteikt tiesisko ietvaru. Un to var izdarīt, manuprāt, arī bez kādu reģistrācijas aktu veikšanas.

G. Kusiņš.

Paldies.

Tad man būtu jautājums par Satversmes 110. panta tvērumu.

Kā jūs ziniet, 110. panta tvērums aizsargā gan ģimeni, gan vecāku, gan bērnu tiesības. Apstrīdētā norma nosaka tikai vienu nosacījumu tajā paredzētā atvaļinājuma piešķiršanai. Darbiniekam ir jābūt bērna tēvam.

Savukārt pieaicinātā persona Annija Kārkliņa, savā rakstveida viedoklī ir norādījusi, ka tiesības uz apstrīdētā normā paredzēto atvaļinājumu ir vecāku tiesības.

Sakiet, lūdzu, kāds ir jūsu viedoklis. Vai šis atvaļinājums ir paredzēts ģimenes aizsardzībai un atbalstam, vai bioloģisko vecāku, šinī gadījumā, tēva, aizsardzībai un atbalstam?

M. Šķiņķis.

Jā. Liels paldies par jautājumu.

Mūsuprāt atbilde uz šo jautājumu viennozīmīgi ir, ka apstrīdētās normas mērķis ir, un tā ir vērsta uz ģimenes aizsardzību, nevis uz speciālā subjekta Civillikuma izpratnē "tēvs" vai "vecāku" aizsardzību.

G. Kusiņš.

Bet vai, jūsuprāt, tas nenonāk pretrunā tieši ar to, ko apstrīdētā norma ir uzrakstījusi: šis "atvaļinājums ir bērna bioloģiskajam tēvam".

M. Šķiņķis.

Nonāk pretrunā. Un tur jau arī ir šīs lietas būtība, ka normas teksts, un kā šī norma ir uzrakstīta, ir pretrunā ar tās mērķi, kuras primārais, tātad virsmērķis, ir bērna aizsardzība kā virsmērķis, un pēc būtības tā ir mērķēta uz ģimenes aizsardzību. Un tieši tādēļ, ka šī norma nesasniedz tās patieso mērķi, tā rada neatbilstību Satversmei.

G. Kusiņš.

Paldies.

Nākamais jautājums ir saistībā ar jūsu norādīto spriedumu lietā "Oliari un citi pret Itāliju".

Sakiet, lūdzu, vai jūsu ieskatā šajā tiesas spriedumā izdarītie secinājumi ir vispārināmi un attiecināmi uz visām Eiropas Padomes dalībvalstīm? Un ja jā, tad lūdzu varbūt norādiet argumentus, kāpēc jūs tā uzskatāt?

M. Šķiņķis.

Paldies, godātā tiesa.

Šajā lietā ir izdarīti vairāki secinājumi, tādēļ man ir tā nedaudz sarežģīti teikt, tā vienā atbildē atbildēt, vai visi šajā lietā izdarītie secinājumi ir vai nav attiecināmi uz visām dalībvalstīm.

G. Kusiņš.

Labi, tad es mēģināšu precizēt jautājumu.

Sakiet, lūdzu, ir vairāki Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumi, kas, es domāju, arī jums ir zināmi. Kādēļ, jūsuprāt, Latvijai jāvadās pēc "Oliari un citi pret Itāliju" un vai nebūtu jāvadās pēc "Schalk un Kopf pret Austriju", atbilstoši kuram valsts bauda rīcības brīvību, izvēloties brīdi viendzimuma partnerattiecību juridiskas aizsardzības mehānisma ieviešanai un izraugoties konkrēta veida mehānismus?

M. Šķiņķis.

Godāta tiesa! Pirmkārt, arī uz "Oliari lietu" es izdarīju atsauci tiktāl, ciktāl viņa palīdz saprast ģimenes jēdziena tvērumu, bet citādi es lielu uzsvaru uz šo lietu nelieku tieši tādēļ, ka šajā lietā būtisks ir arī, vai pat izšķiroši būtisks ir ģimenes ar bērniem jēdziens un situācija, ka mēs skatāmies uz ģimeni ar bērniem.

Līdz ar ko, gan raugoties uz apstrīdētās normas mērķi, gan arī uz Satversmes tiesas judikatūru, uz lietu Nr. 2019-01-01, tomēr mēs uz šo lietu skatāmies nedaudz atšķirīgi no "Oliari lietas" un arī no citām Eiropas Cilvēktiesību tiesā skatītajām lietām. Tas ir pirmkārt.

Otrkārt. Kā jau es arī sākumā iezīmēju, Satversmes 110. pants nodrošina augstāku aizsardzības līmeni nekā Konvencijas 8. pants vai citi Konvencijas panti, līdz ar ko arī tādēļ mēs uz Eiropas Cilvēktiesību tiesu nolēmumiem raugāmies kā uz tādu absolūto minimumu, Eiropas kultūrtelpā pastāvošo absolūto minimumu, cilvēktiesību garantijām, bet Satversmes 110. pants paredz augstākas garantijas. Līdz ar ko arī tādēļ mēs uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumiem savu pozīciju nebalstām.

Bet, ja mēs ejam tomēr tālāk detaļās, tad gan "Oliari lieta", gan arī Satversmes tiesas judikatūra lietā Nr. 2019-01-01 ir vienisprātis attiecībā uz to, ka tiesiskajam regulējumam ir jāpastāv, un šajā ziņā es teiktu, ka Satversmes tiesas judikatūra ir apstiprinājusi to, ka mums arī uz "Oliari lietu" ir jāraugās tā, ka Latvijā šobrīd saka Satversmes 110. pants šādu garantiju jau nosaka.

G. Kusiņš.

Paldies. Un tad man divi jautājumi pēdējie, kas palikuši.

Sakiet, lūdzu, jūs norādījāt savā runā, ka šī ir attieksme, kas balstās uz seksuālās orientācijas dēļ.

M. Šķiņķis.

Jā.

G. Kusiņš.

Sakiet, lūdzu, tad, ja mēs paraugāmies uz šo apstrīdēto normu. Vai, jūsuprāt, valstij būtu pienākums piešķirt apstrīdētajā normā paredzēto atvaļinājumu arī bērna mātes partnerim – vīrietim, kas faktiski īsteno tēva funkcijas ģimenē, ja viņš nebūtu šis cits vīrietis, nebūtu bērna tēvs?

M. Šķiņķis.

Atbilde uz šo jautājumu cieši savijas ar mūsu pozitīvā pienākuma, tātad, testu.

Attiecībā uz vīriešiem Latvijā likumdevējs ir noteicis tiesisko regulējumu un izveidojis juridiskas saiknes, kurās vīrieši var sasaistīties ar sievieti un arī ar bērnu, kas

šajā ģimenē ir piedzimis. Tātad, ja ir, piemēram, ne-bioloģiskais tēvs un viņa partnere kļūst par māti, un piedzimst bērniņš, šādā gadījumā ir Latvijas tiesību sistēmā paredzēta iespēja šādam tēvam vai šādai personai izmantot Darba likuma 155. panta pirmajā daļā noteiktās tiesības vai caur laulības institūtu, vai caur adopcijas institūtu, vai arī atzīstot labprātīgi, tātad, paternitāti, ir iespēja tēvam šo tiesību izmantot, vai vīrietim, kurš nav bioloģiskais tēvs. Un tātad tur šī saikne ir arī juridiski izveidota.

G. Kusiņš.

Un vai, jūsuprāt, tad tas ir seksuālās orientācijas jautājums jeb tas ir dzimumu nevienlīdzības jautājums?

M. Šķiņķis.

Tas ir ļoti labs jautājums, par ko arī, protams, mēs esam ļoti daudz domājuši, gatavojoties tiesas sēdei.

Mans viedoklis ir, ka tas ir seksuālās orientācijas jautājums, jo beigās sanāk, ka tikai sieviete, kuras seksuālā orientācija ir homoseksuāla, ir tas subjekts, kas ir pakļauts šai atšķirīgajai attieksmei. Jo tikai sieviete, cilvēks, kurai ir homoseksuāla orientācija, var nonākt šādā situācijā, kurā pret viņu izturas atšķirīgi nekā pret vīrieti. Un skaidrs, ka šādā situācijā var nonākt tikai, tātad, viendzimuma pāru ģimenē esošas divas sievietes vai tā sieviete, kura nav bioloģiskā māte.

Līdz ar to mans tas secinājums jeb tas mans uzskats ir, ka tā ir diskriminācija pēc seksuālās orientācijas, bet, protams, jautājums ir ļoti sarežģīts, un augstā tiesa droši vien lems un teiks, kā ir pareizi. Mans viedoklis ir, ka tā ir tātad diskriminācija pēc seksuālās orientācijas.

G. Kusiņš.

Jā, paldies. Un tad pats pēdējais jautājums pagaidām.

Saeima atbildes rakstā un arī vairākas pieaicinātās personas ir norādījušas uz direktīvu 2019/1158. Sakiet, lūdzu, vai jūs piekrītat, ka no šīs direktīvas neizriet valsts pienākums nodrošināt tiesības uz atvaļinājumu saistībā ar bērna piedzimšanu arī mātes dzīvesbiedram, kas nav atzīstams par bērna tēvu?

M. Šķiņķis.

Paldies par jautājumu. Es nepiekrītu šāda…

S. Osipova.

Mēs jūs nedzirdam. Lūdzu, sāciet atkal atbildi.

M. Šķiņķis.
Vai jūs mani šobrīd dzirdat?

S. Osipova.
Apliecinu, šobrīd dzirdam.

M. Šķiņķis.
Pateicos.
Tātad es Saeimas pozīcijai kategoriski nepiekrītu.
Tātad direktīva 2019/1158 ir, ja tā var izteikties, attiecībā uz otra vecāka dzimumu neitrāla. Šādu formulējumu Eiropas Savienības tiesa izmanto arī citās lietās, kurās analizē… kurās ir analizējusi viendzimuma pāra ģimenes, piemēram, "Coman un citi" lieta, tātad, par brīvu kustību. Tātad šī direktīva attiecībā uz otru vecāku ir dzimumneitrāla, tas ir arī ietverts vairākos šīs direktīvas punktos, kuros ir noteikts, ka tas ir dalībvalstu ziņā izšķirams jautājums, vai otrs vecāks ir sieviete vai vīrietis, vai kā dalībvalsts šo jautājumu regulē. Tātad no direktīvas noteikti nekas tāds neizriet.
Un otrkārt. No direktīvas izriet vēl viens šajā lietā ļoti būtisks apstāklis, ka paternitātes atvaļinājums, kas ir minēts direktīvā, un kuru, kā Saeima saka, atspoguļo arī apstrīdētā norma, ir paredzēts bērna kopšanas nolūkiem. Tātad faktiski direktīvā ir tieši noteikts, ka šis konkrētais atvaļinājums ir bērna aprūpes nolūkā izveidots atvaļinājums un tas nav mērķēts primāri uz vīrieti vai uz sievieti, vai kā jau es teicu, uz šo jautājumu direktīva ir dzimumneitrāla, un arī uz subjektu "vecāki" patiesībā tas mērķējums ir tāds netiešs. Faktiski mērķējums primārais ir bērns, un tas atvaļinājums ir domāts, lai varētu noritēt bērna aprūpe.

G. Kusiņš.
Paldies.

S. Osipova.
Jautājumus uzdos tiesnesis Artūrs Kučs.

A. Kučs.
Labdien! Tātad, daudzi jautājumi jau tiešām tika uzdoti. Mans kolēģis jau daudz ko pajautāja. Varbūt tāpēc pavisam īsi.
Viens, ko es vēl gribētu precizēt par apstrīdētās normas mērķi. Un tur jūsu viedoklis un Saeimas viedoklis atšķiras. Jūs tikko arī teicāt varbūt vairāk par direktīvu, ka tas ir plašāks, ka tas nav tikai atbalsts tēvam. Es gribēju pajautāt tad, no kurienes tad ir tas… varbūt kāds ir pamatojums, kādi ir avoti… kā jūs pamatojat to, ka šīs normas mērķis ir plašāks?

M. Šķiņķis.

Liels paldies par jautājumu.

Es centīšos atbildēt, bet tas nebūs īsi. Jo tie mērķi, kurus mēs arī esam nodefinējuši, izriet no vairākiem avotiem un ne tikai no Eiropas Savienības tiesību avotiem, bet arī, protams, no nacionālā regulējuma.

Tātad virsmērķis ir bērnu aizsardzība. Un šo virsmērķi mēs izsecinām primāri no Satversmes tiesas judikatūras un šeit ir jāsaka, ka Satversmes tiesa, kā mēs to saprotam līdz šim, visās lietās, kurās ir devusi skaidrojumu par ģimenes jēdzienu Satversmes 110. pantā un analizējusi valsts pozitīvo pienākumu, kas tai izriet no Satversmes 110. panta, vienmēr ir atzinusi, ka normām ir jāatbilst, pirmkārt, regulējumam ir jābūt pēc iespējam efektīvam un, otrkārt, ka normām pēc iespējas ir jākalpo adresāta, pirmām kārtām, bērnu vajadzībām.

Līdz ar to mēs uzskatām, ka Satversmes tiesas judikatūrā ir nostiprināts princips, ka regulējumam, kas skar arī ģimenes tiesību jomu, kurā, ja ir jautājums par bērnu tiešs vai netiešs, ir virsmērķis vienmēr un tā ir bērnu vajadzība. Tā mēs iegūstam šo virsmērķi.

Runājot, ja tā var teikt, par apakšmērķiem, tad avoti ir vairāki. Attiecībā uz nacionālo regulējumu, tad mēs, pirmkārt, šādus mērķus, kādus mēs nodefinējām arī pieteikumā, izsecinām no grozījumiem, kādi ir izdarīti Darba likuma 155. panta otrajā un tālākajās daļās, un šeit ir divi būtiski grozījumi. Tātad viens ir 2004. gada 11. februāra Grozījumi Darba likumā un otrs ir 2019. gada 19. jūnija Grozījumi Darba likumā, kurā likumdevējs anotācijā arī skaidro šo grozījumu būtību un skaidro, ka tātad ir nepieciešama gādība bērnam, ir nepieciešama uzmanība bērnam, ir nepieciešami ģimenes saliedētības veicinoši risinājumi, ir nepieciešams kvalitatīvs laiks kopā pavadīt ģimenei un ir nepieciešams adaptēties visiem ģimenes locekļiem pie situācijas, ka ģimenē ienāk jauns bērns. Un tajā skaitā tie ir arī jau esoši bērni, vecāki un citi ģimenes locekļi. Tātad pirmais izejas punkts ir likumdevēja definētie mērķi, grozot Darba likuma 155. pantu, un tātad tas ir tas viens izejas punkts.

Vēl vienu izejas punktu mums palīdz atklāt arī Labklājības ministrija savā viedoklī šajā lietā, kurā arī, analizējot konkrēto normu, arī Labklājības ministrija nosaka tātad, ka šīs konkrētās normas mērķis ir sniegt atbalstu bērna mātei …….. periodā. Tātad tas ir vēl viens avots. Un šie ir tie nacionālo tiesību avoti.

Ja mēs runājam, savukārt, par direktīvām un par Eiropas Savienības tiesību regulējumu, tad mēs redzam divus avotus vai divas direktīvas, kas mums palīdz noskaidrot normas iespējamo mērķi.

Pirmais, tātad tā ir direktīva 2006/54. Ja Saeima uzskata, ka arī šajā direktīvā attēlotās vai analizētās, tātad, mērķi atspoguļojas Darba likuma 155. pantā, tad es varu teikt, ka šī direktīva ir par dzimumu līdztiesību, bet konkrētā norma aizsargā tieši šajā dzimumu līdztiesības aspektā tieši sievieti, kas ir dzemdējusi. Tātad arī šīs direktīvas

preambulas 24. punkts skaidro, ka, un to ir atzinusi arī Eiropas Savienības tiesa, ka saistībā ar vienlīdzības attieksmes principu ir jāaizsargā sievietes bioloģiskā stāvokļa – grūtniecības dēļ. Tātad šī nevienlīdzība, kas rodas starp vīrieti un sievieti, ir jāizlīdzina, aizsargājot sievieti, jo viņa dēļ bioloģiskā stāvokļa tiek nostādīta nelabvēlīgākā situācijā, jo, piemēram, saistībā ar bērniņa piedzimšanu sievietei ir vajadzīga palīdzība, lai viņa pēc iespējas ātrāk varētu atgriezties, piemēram, darba dzīvē. Tātad arī no Eiropas Savienības tiesību regulējuma, ciktāl tas attiecas uz dzimumu līdztiesību, mēs neizsecinām, ka šāds atvaļinājums varētu būt mērķēts tieši vīriešu kā neaizsargātākas grupas personu aizsardzības nolūkā, bet drīzāk tieši izlīdzināt līdztiesību, nodrošinot, aizsargājot vai dodot kādu palīdzīgu rīku sievietei. Tas ir par direktīvu, kas ir bijusi 2006/54.

Un savukārt attiecībā uz jauno direktīvu 2019/1158, tad es jau izstāstīju, ka šajā direktīvā ir konkrēti pateikts, ka šis atvaļinājums ir mērķēts uz bērna aprūpi un faktiski nav jautājums par dzimuma līdztiesību tā primārā izpratnē.

Nu, lūk. Un tad apkopojot likumdevēja rīcību, grozot Darba likuma 155. pantu, likumdevēja izteikumus arī šajā lietā, apkopojot direktīvas, atziņas, mēs secinām, ka šo vairāk kā 20 gadu laikā kopš apstrīdētā norma tapa līdz šodienai, mēs nevaram vienkāršot šo lietu uz kaut kādu vienu mērķi vai vienu subjektu, kuram šī apstrīdētā norma palīdz. Tur ir vairāki mērķi, kuri faktiski ir vērsti uz ģimenes kā kopuma aizsardzību ar virsmērķi – bērna aizsardzība.

A. Kučs.

Paldies.

Un viens vēl jautājums man būtu. Jūs vairākkārt teicāt, ka likumdevējam ir jāreaģē uz sociālo realitāti. Un man tas jautājums būtu tāds: kurā brīdī jūs redzat, ka likumdevējam ir šāds pienākums un vai tas būtu ne tikai politisks, tiesību politisks, bet arī juridisks?

M. Šķiņķis.

Tas ir primāri juridisks. Un es vēlreiz atgriezīšos pie Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr. 2019-01-01, kurā Satversmes tiesa nodefinēja, un mūsu pozīcija tā precīzi arī saskan ar šo atzīto atziņu, ka tas ir no Satversmes 110. panta izrietošs juridisks pienākums. Un brīdis, kurā valstij vai likumdevējam ir jāreaģē, ir tas, kurā ir konstatējums, ka sociālā realitāte ir tāda, ka pastāv, kā šajā gadījumā, piemēram, viendzimuma pāra ģimenes, kuras audzina bērnus, tā ir sociālā realitāte un tad likumdevējam nekavējoties, konstatējot, ka tāda realitāte pastāv, nekavējoties jāpārbauda, vai šādai ģimenei pastāv juridiskā aizsardzība, vai ir izveidots tiesiskais ietvars, kas nodibina starp šo ģimeņu locekļiem tiesisku, juridisku saikni, vai ir noregulēti jautājumi attiecībā uz šo ģimenes locekļu savstarpējām personiskajām,

mantiskajām attiecībām, un ja nē, tad nekavējoties ir jārīkojas, lai šo jautājumu atbilstoši Satversmes 110. pantam, atrisinātu.

A. Kučs.

Paldies jums.

S. Osipova.

Jautājumus uzdos tiesnesis Aldis Laviņš.

A. Laviņš.

Labdien, man ir viens precizējošs jautājums.

Jūs savā uzrunā tā ļoti lakoniski pieskārāties jautājumam, sakot, ka Annijas Kārkliņas viedoklī paustā norāde, ka attiecībā uz šo lietu ir relevants arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmums lietā "Hallier un citi pret Franciju". Jūs tā ļoti lakoniski norādījāt, ka šī atsauce uz šo spriedumu šajā viedoklī neesot korekta.

Vai jūs, lūdzu, varētu izvērst savu lakonisko atbildi, kāpēc tas tā ir, jo, lūkojot, kas ir minēts šajā viedoklī, var redzēt, ka ir samērā līdzīgi faktiskie apstākļi. Mātei ir piedzimis bērns, mātes partnere ir pieprasījusi atvaļinājuma piešķiršanu, tas ir ticis atteikts, ir bijuši izsmelti visi nacionālie tiesību aizsardzības līdzekļi, kasācijas instances tiesai atzīstot, ka tā laika Francijas normatīvais regulējums skaidri ir paredzējis šādas tiesības tikai bērnu tēviem, nevis mātes partnerei. Un tātad ir ticis iesniegts pieteikums Eiropas Cilvēktiesību tiesā un ir vairāki apsvērumi, par kuriem šobrīd es nejautāšu, jo vispirms mums ir jātiek skaidrībā, kāpēc uzskatāt, ka šis nolēmums ar tajā ietvertajām atziņām nav relevants šīs lietas izskatīšanā.

M. Šķiņķis.

Es pateicos par jautājumu.

Tam ir vairāki iemesli, vismaz pieci.

Pirmais. Pirmkārt, šis nav Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums, bet gan lēmums par pieņemamību, ko nevarētu šajā lietā neievērot. Tas ir pirmais, bet pavisam noteikti ne pats būtiskākais.

Otrais. Mēs šo lietu skatām tātad kā valsts pozitīvā pienākuma lietu, vismaz pirmajā solī. Un tad šeit ir jāņem vērā, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakse attiecībā arī uz Konvencijas 8. pantu un Eiropas Cilvēktiesību tiesa to arī ir uzsvērusi, ka gadījumos, kad tiek raudzīts uz valsts pozitīvo pienākumu, tad Eiropas Cilvēktiesību tiesa arī to uzsver, vienmēr ir būtiski lietas faktiskie apstākļi, specifiskā situācija un valsts izteiktie argumenti konkrētās lietas ietvaros.

Un tieši tādēļ arī es esmu salīdzinoši piesardzīgs atsaucoties uz "Oliari lietu" vai arī uz kādu citu lietu, kur jau mēs runātu par kādiem konkrētiem valsts pienākumiem,

tādēļ, ka ECT vienmēr ir uzsvērusi attiecībā arī uz Konvencijas 8. pantu un valsts pozitīvo pienākumu lietām, ka valstīm tātad ir tiesības jautājumus, kas skar šādus jautājumus, analizēt arī caur savu redzējumu, un valstīm ir zināma rīcības brīvība, un tātad ir ļoti liela nozīme lietas faktiskajiem tiesiskajiem apstākļiem un valsts pozīcijai konkrētajā lietā.

Tas ir otrais. Kāpēc mums ir jābūt piesardzīgiem? Jo mēs nezinām līdz galam precīzi lietas faktiskos apstākļus, juridiskos apstākļus un pušu pozīcijas, mēs redzam tikai to, kas ir atspoguļots šajā lakoniskajā nolēmumā.

Trešais, kā jau es teicu, tātad arī iepriekš Satversmes 110. pants nodrošina augstāku aizsardzības līmeni nekā Konvencijas 8. pants, tas ir trešais iemesls.

Ceturtais, ko es izdalītu kā atsevišķu un kas nav arī nejaušs, manuprāt, ir būtiski tas, ka, un to arī, kā mēs lasām no šī lēmuma, Itālijas valsts ir īpaši uzsvērusi, ka ir vērsts uz bioloģiskajiem tēviem. Un tur ir uzsvars uz bioloģisko tēvu. Latvijā, ka mēs jau centāmies arī izskaidrot, Darba likuma 155. panta pirmā daļa nav vērsta uz bioloģiskajiem tēviem, bet gan uz tēviem, kas ir plašāks jēdziens Latvijas regulējumā.

Ceturtais, tāds lielais vai jau piektais, kas nošķir šo lietu no mūsu lietas, ir regulējuma mērķi. Ja mēs skatāmies šo ECT lietu, tad tur mēs redzam, ka Itālijas valdība arī uzsvēra to, ka tajā lietā primārais mērķis bija, pirmkārt, vērsts uz bioloģiskajiem tēviem un tieši uz to, kā šos bioloģiskos tēvus iesaistīt konkrētu ģimenē esošu darbību veikšanā.

Kā jau es teicu, apstrīdētā norma nav, pirmkārt, viņa nav uz bioloģiskajiem tēviem vērsta, otrkārt, aptver daudz, daudz plašāku mērķu loku un tādēļ mēs nevaram šīs abas lietas tiešā veidā salīdzināt.

Un pats pats pēdējais, piektais vai jau sestais iemesls, kādēļ mēs šīs lietas nevaram salīdzināt, ir tas, ar ko ECT tiesnesis noslēdza šo savu lēmumu par lietas nepieņemamību, bija tas, ka Itālija šo jautājumu atrisināja un Itālijā jau 2012. gadā, ja es nekļūdos, bija noteikts, ka arī viendzimuma pāru ģimenēs augošiem bērniem, tādam subjektam kā arī pieteikuma iesniedzēja, ir jau šādas tiesības iedotas. Un noteikti ECT šo apstākli ņēma vērā, jo ne jau nejauši tieši ar šo apstākli šis nolēmums arī ir noslēgts.

A. Laviņš.

Jā, paldies par strukturētu un izvērstu atbildi. Paldies. Skaidrs.

S. Osipova.

Jautājumus uzdos tiesnesis Kusiņš.

G. Kusiņš.

Jā, man vēl būtu viens jautājums saistībā ar šo apstrīdētās normas tvērumu. Tātad apstrīdētā norma paredz, ka bērna tēvam tiek piešķirts desmit dienu ilgs atvaļinājums sakarā ar bērna piedzimšanu.

Mans jautājums būtu… jūs gan pieteikumā, gan arī šobrīd norādījāt, ka šī norma neatbilst bērna vislabāko interešu prioritātes principam. Sakiet, lūdzu, kā tad jūsu ieskatā tieši šāda atvaļinājuma piešķiršana bērna tēvam nonāk pretrunā ar bērna vislabāko interešu principu?

M. Šķiņķis.

Atbilde uz šo jautājumu ir atspoguļota mūsu iesniegtā pieteikuma tiesai lūguma daļā, kurā mēs lūgumu esam formulējuši tātad, lūdzot Satversmes tiesu atzīt apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmes 110. pantam, ciktāl šī tiesību norma neparedz šādas pašas tiesības tādam cilvēkam, kā pieteikuma iesniedzēja. Līdz ar to, protams, tas, ka tēviem, kuri dzīvo ģimenē, šādas tiesības ir piešķirtas, tas ir vēlams, atbalstāms un tas ir valsts pienākums šādas tiesības noteikt, ja likumdevējs ir izšķīries šādu atvaļinājumu tiesību sistēmā paredzēt. Bet mūsu pozīcija ir, ka tātad tas pārkāpums izpaužas šādas tiesības nepiešķirot pieteikuma iesniedzējai.

G. Kusiņš.

Un tad paturpinot jūsu atbildi.

Sakiet, lūdzu, vai tieši apstrīdētajā normā paredzētās tiesības uz atvaļinājumu sakarā ar bērna piedzimšanu, būtu iespējams praktiski nodrošināt, nepastāvot partnerattiecību vai citam līdzīgam tiesiskam regulējumam, kas ļautu tad darba devējam identificēt bērna mātes partneri?

M. Šķiņķis.

Ļautu. Par to liecina Darba likuma 155. panta otrā un tam sekojošās daļas, kurās ir ļoti precīzi noteikts tāds subjekts kā "cita persona, kura faktiski kopj bērnu", un 155. panta otrā un sekojošās daļas strādā tā, ka patiesībā arī viendzimuma pāru ģimenēs esošam cilvēkam, tādam kā pieteikuma iesniedzēja, teorētiski varētu būt tiesības… iegūt tiesības, kas ir noteiktas šajos pantos.

G. Kusiņš.

Un, jūsuprāt, tad, ja šī bērna mātes partnere iegūtu šīs tiesības, tad vēl aizvien tad būtu tiesību aizskārums?

M. Šķiņķis.

Tātad būtu novērsts… ja mēs atkal runājam par diviem testiem, tad būtu novērsts. Ejot no otras puses, būtu novērsts diskriminācijas pārkāpums pēc seksuālās orientācijas, bet nebūtu novērsts valsts pārkāpums, ko tā ir izdarījusi, neizpildot savu pozitīvo pienākumu. Tas praktiski nozīmētu to, ka pieteikuma iesniedzējai nebūtu subjektīvās tiesības vērsties Satversmes tiesā ar konstitucionālo sūdzību, jo nebūtu aizskārums tieši par konkrēto normu, bet pieteikuma iesniedzējai kā viendzimuma pāra ģimenes loceklim no valsts puses pārkāpums pastāvētu, tikai tas izpaustos kādās citās tiesību normās, piemēram, tiesībsargs ir cēlis priekšā vienu piemēra situāciju, kur izpaužas šī problēma, bet tādas ir ļoti, ļoti daudz.

G. Kusiņš.

Labi. Paldies.

Tad man vairāki jautājumi par Satversmes 91. pantu, par kuru šobrīd tiesas sēdē vēl nav izskanējis jūsu viedoklis.

Tātad jūs savā pieteikumā norādījāt… un es vēlētos uzdot vairākus jautājumus.

Apstrīdētā norma ir piemērojama visām personām, kas atzīstamas par bērna tēvu un savukārt nav piemērojama citām personām, kas nav bērna tēvs. Tas izriet no apstrīdētās normas pat tad, ja, piemēram, šis bērns pilda otra vecāka funkciju ģimenē.

Sakiet, lūdzu, kā jūsu ieskatā… kā ir definējams "vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos esošas personas vai personu grupas", pret kurām tad apstrīdētā norma paredz atšķirīgu attieksmi?

M. Šķiņķis.

Jā, paldies par jautājumu.

Ja es drīkstu, varētu iestarpināt vienu citu apstākli, pirms atbildēt konkrēti uz jūsu jautājumu par Satversmes 91. pantu, godātā tiesa…

S. Osipova.

Piedodiet, jums bija iespēja sākumā izteikties par lietas faktiskajiem apstākļiem un pantiem. Jūs šajā brīdī neizmantojāt. Šobrīd, lūdzu, atbildiet uz tiesas jautājumiem konkrēti.

M. Šķiņķis.

Jā, es tā arī tad darīšu.

Tātad, kritērijs ir, vai salīdzināmās grupas veidojas tādā veidā, ka ir divas ģimenes, kurās abās ir piedzimis bērns. Viena ģimene ir dažāda dzimuma pāris, otra ģimene ir, kurā viendzimuma pāris veido ģimeni. Kritērijs ir bērna piedzimšana un ģimenes pastāvēšana.

G. Kusiņš.

Labi. Skaidra jūsu pozīcija.

Tad man vēl būtu jautājums par bērna vislabāko interešu principu.

Sakiet, lūdzu, kāds būtu jūsu ieskats. Tātad, vai valstij būtu pienākums pieņemt jebkādu tiesisko regulējumu un veikt jebkādu darbību, ja vien tā būtu labvēlīga bērnam? Mans jautājums ir: kāds ir šī bērna vislabāko interešu principa apjoms, robežas?

M. Šķiņķis.

Robežas… es atbildētu tā šīs lietas kontekstā. Ja likumdevējs ir kādu bērnu tiesību aizsardzības elementu ietvēris savā regulējumā, tad šim regulējumam ir jāaptver visi bērni, kas var pakļauties, vai ko var skart šāda veida regulējums. Šajā gadījumā tieši šo robežu nosaka tas, ka likumdevējs ir izvēlējies Darba likuma 155. panta pirmajā daļā bērna interešu nolūkā paredzēt šādu atvaļinājumu un tās arī ir tās robežas.

G. Kusiņš.

Apstrīdētā norma gan neparedz nekādu pārbaudi, vai ir notikusi faktiska dalība ģimenes dzīvē un bērna vai viņa mātes aprūpē. Sakiet, lūdzu, tad jūs vienkārši balstāties uz to, kāds varētu būt apstrīdētās normas mērķis? Vai es pareizi saprotu?

M. Šķiņķis.

Jā. Es no vairākiem avotiem izdaru secinājumu par apstrīdētās normas mērķi.

G. Kusiņš.

Un pēdējais jautājums. Jūs savā pieteikumā esat arī norādījis, kāda varētu būt dzimumu loma. Mans jautājums: vai jūs sīkāk varētu paskaidrot savu viedokli par dzimuma lomu sabiedrībā, un, vai jūs varētu komentēt tad Saeimas attiecīgu pozīciju, kāpēc tad šinī gadījumā šis atvaļinājums ir piešķirams bērna tēvam? Paldies.

M. Šķiņķis.

Saeima savā atbildes rakstā attiecībā uz tradīcijām, izmantoja tādu ļoti vispārīgu teikumu, ka valstij ir zināma rīcības brīvība gadījumos, kad jāvērtē tradīciju vai, piemēram, tikumības apsvērumi. Un ir ļoti grūti uz tādu vispārīgu apgalvojumu atbildēt. Es vienkārši izdaru pieņēmumu, ka kāds varētu teikt, ka katram dzimumam ir kāds prezumējams… sabiedrībā izveidojies viedoklis par konkrēta dzimuma personu rīcības modeļiem. Un ko es gribu pateikt, un, ko mēs gribam pateikt arī ar pieteikumu, ka uz šādu pieņēmumu pamata nav pieļaujams diskriminēt personas vai ierobežot kādu personu tiesības, balstoties uz pieņēmumiem sabiedrībā par kāda dzimuma personas uzvedību vai lomu, vai tamlīdzīgi.

G. Kusiņš.

Bet, ja mēs runājam par direktīvu. Tātad, konkrēti par direktīvu un direktīvā norādītajiem argumentiem, 2019/1158, kas tieši akcentē bērna tēva lomu. Sakiet, lūdzu, vai no tā var izdarīt secinājumus, ka dzimumu lomai sabiedrībā nav nekāda nozīme?

M. Šķiņķis.

Es teiktu, ka direktīva 2019/1158 tieši, kā jau es teicu, ir dzimumneitrāla un atstāj dalībvalstu ziņā jautājumu par to, ko dalībvalsts definē šīs direktīvas izpratnē par to subjektu loku, kam pienākas paternitātes atvaļinājums.

G. Kusiņš.

Labi. Skaidra jūsu pozīcija. Paldies.

S. Osipova.

Jautājumu uzdos tiesnesis Jānis Neimanis.

J. Neimanis.

Man jums jautājums saistībā ar to, ka 155. pants Darba likumā ir saistīts arī ar dažādiem sociāliem atbalsta pasākumiem, piemēram, vecāku pabalstiem, paternitātes pabalstu un tamlīdzīgi. Kā jūs to saistāt? Tas arī, jūsuprāt, tad ietilptu 110. panta jēdzienā "aizsardzība" un tādējādi, ja, jūsuprāt, Darba likuma 155. pantā paredzētā atvaļinājuma neattiecināšana uz apskatāmajā gadījumā esošajos apstākļos esošu personu, ka arī tādējādi šī sociālā atbalsta palīdzības normas arī neatbilst 110. pantam?

M. Šķiņķis.

Jā, paldies par jautājumu.

Ievērojot konstitucionālās sūdzības robežas, mēs un es neesam tā padziļināti analizējuši citus tiesību institūtus, bet tā pirmā atbilde ārpus jau šīs lietas robežām būtu, ka ļoti iespējams, ka tur arī ir neatbilstības un daudz, tieši valsts pozitīvā pienākuma izpildes neesamības dēļ… Jo valsts nav izveidojusi juridiskās aizsardzības sistēmu viendzimuma pāra ģimenēm un skaidrs, ka Latvijas tiesību sistēmā būs ļoti daudz situācijas un tiesību normas, rakstītās tiesību normas, kuras neizbēgami radīs arī, piemēram, diskriminācijas, aizliegumu pārkāpumu un citu tiesību principu pārkāpumu, tieši dēļ tiesiskās aizsardzības sistēmas neesamības dēļ.

J. Neimanis.

Bet ja jūs būtu paskatījuši šo regulējumu, tad tur sistēmiski sasaistot ar 155. pantu, likumdevējs ir noteicis, ka šo pabalstu, ko piešķir saistībā ar šīm atvaļinājuma dienām, ka tur… teiksim, lai tādu saņemtu, ir jāiesniedz attiecīgi

dokumenti, kas apliecina tātad pieprasītāja kā bērna tēva statusu. Tas neiet kopā ar jūsu minēto, ka tā apstrīdētā norma būtu lasāma plašāk, aptverot dažādu… ietverot jēdzienā "bērna tēvs" visdažādākās personas.

M. Šķiņķis.

Jā… es atbildot, atbildēju arī attiecībā uz citiem regulējumiem attiecībā uz paternitātes pabalstu, kas ir noteikts tātad likumā "Par maternitāti un slimības apdrošināšanu". Nešaubīgi, ka tā norma ir saistīta ar apstrīdēto tiesību normu un tās normas izstrādes materiālu anotācija tieši norāda, ka tā norma ir radīta dēļ tā, ka Darba likumprojektā ir ietverta apstrīdētā norma. Paternitātes pabalsta norma ir nesaraujami saistīta arī ar apstrīdēto normu, un, ja Satversmes tiesa atzītu apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmes 110. pantam, tad neizbēgami, ka arī tātad šī likuma "Par maternitāti un slimības apdrošināšanu", tad, ja es nekļūdos, 10.[1]. norma arī visdrīzāk neatbilstu Satversmei.

Bet, kad es atbildēju uz jūsu jautājumu, es runāju nedaudz plašāk, jo mums ir tiesību sistēma, kas regulē tieši bērnu aizsardzību vai ģimeņu aizsardzību, ir arī maternitātes pabalsta regulējums un daudzas citas tiesību normas, un tad jau par katru konkrēti būtu jāskatās niansētāk. Bet paternitātes pabalstu viennozīmīgi var saistīt ar apstrīdēto normu.

J. Neimanis.

Tad vēl pēdējais jautājums.

Jūs minējāt dažādas šīs situācijas, kurā tātad persona varētu nonākt bērna tēvam pielīdzināmā situācijā. Bet, pieņemsim, ja tātad meitai piedzimst bērns un nav šī tēva, bet ir vectētiņš, kurš īsteno tēva funkcijas, palīdz meitai. Tad arī šeit jūs saskatāt 155. panta trūkumu un vajadzību paplašināt šī regulējuma attiecināšanu uz šādām situācijām?

M. Šķiņķis.

Mana atbilde būs tāda, ka šādā jūsu piemērā likumdevējs ir noteicis tiesisko ietvaru un sasaistījis vectētiņu ar mazmeitu ar radniecības saiti un Civillikumā arī ietvēris regulējumu, kurā šī saite ir uztverta, tur pozitīvais pienākums visdrīzāk no valsts puses ir izpildīts.

Tālāk mēs nonākam pie šī negatīvā testa un tad rodas jautājums, vai bērna tēvs ir salīdzināmā situācijā ar šo vectētiņu, vai arī dažādu dzimumu ģimenes un viendzimuma ģimenes ir salīdzināmas. Un es arī neesmu to paplašināti analizējis, ievērojot konstitucionālās sūdzības robežas. Tādēļ es tā precīzi atļaušos neatbildēt uz šo jautājumu, ja jūs atļaujiet man tā rīkoties.

S. Osipova.

Tā… paldies. Tiesnešiem šobrīd jautājumu vairāk nav.

Ir iespēja uzdot jautājumus Saeimas pārstāvjiem. Jūs dzirdējāt, ka tiesneši ļoti rūpīgi veica iztaujāšanu, lūdzu, nedublējiet tiesnešu uzdotos jautājumus.

Lūdzu!

M. Birģelis.

Paldies, godātā tiesa, par iespēju uzdot jautājumus. Paldies arī pieteikuma iesniedzējas pārstāvim par pozīcijas prezentēšanu.

Saeimai būs atsevišķi jautājumi attiecībā uz izskatāmo lietu.

Pirmais jautājums būtu pārstāvim attiecībā uz šo 2019. gada direktīvu. Jūs minējāt, ka jūsu ieskatā šī direktīva ir absolūti dzimumu neitrāla. Es vēlētos vērst jūsu uzmanību uz pāris apsvērumiem preambulas sadaļā, ko jūs, iespējams, varētu iekomentēt. Vai es pareizi saprotu arī tādu izteikumu, kā ir 11. punkts, kurā ir norādīts, ka spēkā esošais Savienības tiesiskais regulējums vīriešus tikai ierobežotu stimulēt uzņemties vienlīdzīgu daļu no aprūpes pienākumiem kopsakarā ar 19. punktu, kur, lai būtu pamudinājums aprūpes pienākumus vienlīdzīgāk dalīt starp sievietēm un vīriešiem, un lai radītu apstākļus, kuros jau agri veidojas saikne starp tēvu un bērniem, būtu jāievieš tiesības tēvam un, ja ciktāl to atzīst valsts tiesību akti, līdzvērtīgi otram vecākam šādas tiesības.

Vai jūs tiešām uzskatāt, ka šī ir absolūti dzimumu neitrāla direktīva?

M. Šķiņķis.

Jā, paldies par jautājumu.

Es tiešām uzskatu, ka ir dzimumu neitrāla un arī jūsu citētie direktīvas preambulas punkti runā par mērķi, kādēļ vīrietim ir, vai šim otram vecākam, ja dalībvalsts regulējums to pieļauj, ir jāiesaistās ģimenes dzīvē. Tātad vīrieša vai cita vecāka iesaiste ģimenes dzīvē nav pašmērķīga un tādā ziņā direktīva ir dzimumneitrāla, jo gan 11., gan 19. punkts preambulā runā tālāk, kāpēc šim vīrietim vai citam vecākam būtu… kāpēc viņš būtu jāmotivē iesaistīties ģimenes dzīvē. Un tālāk tiek skaidrots, ka primāri attiecībā uz paternitātes atvaļinājumu, tas ir bērna aprūpes nolūkos, un tālāk jau aiziet arī citi mērķi… dzimumu līdztiesība, palīdzot sievietei, kura ir dzemdējusi un tādēļ bioloģiski atrodas nosacīti sliktākā situācijā, viņai ir jāpalīdz, lai sieviete varētu atgriezties, piemēram, pēc iespējas ātrāk darba dzīvē.

M. Birģelis.

Tātad jūsu ieskatā direktīvas lietotie termini, kas attiecas uz vīrieša lomu iesaistē bērna dzīvē, ir tikai ilustratīvi lietoti, kuriem nav izšķirošanas nozīmes direktīvas interpretācijā?

M. Šķiņķis.

Nu, manuprāt, vismaz attiecībā uz paternitātes atvaļinājumu noteikti. Jo, ja Eiropas Savienības likumdevējs būtu piešķīris izšķirošu nozīmi tieši vīrieša dzimumam, tad Eiropas Savienības likumdevējs nebūtu pieļāvis, ka dalībvalsts var šādu tiesību noteikt arī cita dzimuma personām. Līdz ar ko, mērķis ir atklāts arī direktīvā, tas ir, bērna aprūpe un citi mērķi, kurus es jau vairākkārt norādīju. Un es joprojām palieku pie uzskata, ka jā, direktīvas saturs, arī jūsu citētie punkti, apstiprina mūsu pozīciju.

M. Birģelis.

Paldies, Šķiņķa kungs. Pozīcija saprasta.

Attiecībā uz augstāka standarta paredzēšanu Latvijā, proti, šī direktīva nosaka minimālos standartus, kā tajā ir norādīts. Kādi ir jūsu apsvērumi? Kādēļ jūs uzskatāt, ka tieši Latvijai ir paredzēts augstāks standarts nekā šie minimālie standarti, kas starp dalībvalstīm ir panākts *consensuss*?

M. Šķiņķis.

Tādēļ, ka mums pienākumu loku, kāds izriet likumdevējam attiecībā uz ģimeņu aizsardzību, nosaka Satversme un tieši Satversmes 110. pants un tas, ka mēs un arī Satversmes tiesa savā judikatūrā ir atklājusi Satversmes 110. panta saturu un pienākumus, kas no tā izriet, tie ir plašāki, nekā direktīva ar numuru 2019.

M. Birģelis.

Vai jūsu ieskatā Satversmes 110. pants paredz subjektīvas tiesības jebkurai personai, kurai ir tuvas saites, var dzīvot nedalītā mājsaimniecībā, piemēram, ar bērna māti, un tad likumdevējam būtu pienākums piešķirt tiesības uz tēva atvaļinājumu šādai personai?

M. Šķiņķis.

Es ļoti atvainojos, es varu palūgt vēlreiz jautājumu?

M. Birģelis.

Jā. Vai Satversmes 110. pants paredz subjektīvas tiesības jebkurai personai, kurai ir tuvas saites ar bērna māti, piešķirt tiesības uz tēva atvaļinājumu?

M. Šķiņķis.

Jā. Konkrētajos apstākļos, jā. Ja mēs runājam par pieteikuma iesniedzēju, jo pieteikuma iesniedzējas ģimene ir ģimene Satversmes 110. panta izpratnē. Tātad… vai jebkurai, ja konstatē, ka konkrētais cilvēku loks veido ģimeni, tādā gadījumā mūsu pozīcija ir, ka jā.

M. Birģelis.

Tātad, ja mātei ir divas meitas, un meitai ar māti ir cieša saikne, tad šādu atvaļinājumu vajadzētu piešķirt arī…

S Osipova.

Birģeļa kungs, šos jautājumus jau uzdeva Satversmes tiesa. Tiesa, iedomātās ģimenes bija citas, bija vectētiņi un daudz kas cits, bet principā mēs šos jautājumus jau esam uzdevuši un atbildes dzirdējuši.

M. Birģelis.

Paldies. Vairāk tad jautājumu attiecībā iz šo sadaļu nebūs.

Vēl viens jautājums attiecībā uz pieteikuma iesniedzējas juridiskajiem pienākumiem attiecībā uz bērnu. Vai šādi pienākumi izriet no normatīvajiem aktiem, respektīvi, vai ir kādi konkrēti pienākumi šādai personai kā pieteikuma iesniedzējai, attiecībā uz bērnu?

M. Šķiņķis.

Es atbildēšu divās sadaļās.

Un tā ir arī mūsu pamatpozīcija, ka tieši tādēļ, ka likumdevējs nav izpildījis savu pozitīvo pienākumu un nodefinējis tajā skaitā pieteikuma iesniedzējas pienākumus vai arī tiesības attiecībā pret savas ģimenes locekļiem un arī bērniem, tad jūsu jautājums faktiski noved pie… jebkāda mana atbilde noved pie tā, ka tieši Saeima ir tā, kas nav izpildījusi savu pienākumu. Tas ir pirmkārt.

Otrkārt. Pieteikuma iesniedzēja kā ģimenes loceklim, protams, arī no Satversmes kaut vai ievada, kur ir noteikts, ka ģimene ir saliedētas sabiedrības pamats un ikviens rūpējas par sevi un saviem tuviniekiem, izriet faktiski pienākums rūpēties par saviem tuviniekiem un savu ģimeni… un saviem ģimenes locekļiem un arī bērniem.

Bet tā pienākuma detalizēta neesamība, kas ir jādara likumdevējam – jānodefinē precīzi definēti pienākumi un tiesības, to likumdevējs nav izdarījis.

M. Birģelis.

Paldies, Šķiņķa kungs, no manas puses jautājumu nav.

Mana kolēģe turpinās ar atsevišķiem jautājumiem par izskatāmo lietu. Paldies jums.

M. Šķiņķis.

Jā, paldies!

D. Ose.

Man ir daži jautājumi radušies saistībā ar Šķiņķa kunga teikto.

Un, proti, pirmais. Kāds būtu, jūsuprāt, juridiskais pamats pašreizējā regulējuma ietvaros, uz kuru pamatojoties būtu piešķirams bērna tēva atvaļinājums jebkurai citai personai? Vai tas ir iespējams?

M. Šķiņķis.

Nu, manuprāt, Darba likuma 155. panta pirmā daļa liedz citai personai šādu atvaļinājumu saņemt un tādēļ arī mēs esam vērsušies Satversmes tiesā.

D. Ose.

Vēl viens jautājums. Sakiet, lūdzu, jūs visu laiku reducējat savu teikto tikai un vienīgi uz viendzimuma partneru attiecību aizsardzību. Sakiet, lūdzu, ja mums ir saprotams, ka var pastāvēt neskaitāms gadījumu skaits tām sociālajām realitātēm, kas ir saistītas tieši ar šo tvērumu "ģimene" un "ģimenes aizsardzība", tad vai šāda veida aizsardzība kā bērna tēva atvaļinājums nebūtu piešķirams jebkurai personai, ne tikai viendzimuma partneriem, un šādā situācijā kā jūs redzat likumdevēja regulējumu šādiem gadījumiem?

M. Šķiņķis.

Jā, paldies par jautājumiem.

Manuprāt, sociālā realitāte ir tāda, ka nav neskaitāmi gadījumi, kā jūs teicāt.

Tātad likumdevējs, manuprāt, visu sociālā realitātē pastāvošu ģimeņu regulējumu ir paredzējis, izņemot viendzimuma pāru ģimenes. Manuprāt, arī ar Civillikumu un citiem speciāliem likumiem ir izveidota tāda ģimene, kas nav viendzimuma pāru ģimenes tiesiskais ietvars, caur radniecības saišu regulējumu, caur laulības institūta regulējumu, caur adopcijas institūta regulējumu, caur šiem tiesību institūtiem likumdevējs dažāda dzimuma pāru ģimenēm ir radījis juridisko aizsardzību un tiesisko ietvaru, nosakot šo ģimeņu locekļu savstarpējās tiesības un pienākumus. Viendzimuma pāru ģimenes no šī regulējuma ir izkritušas, vai tur nepastāv un tādēļ es nepiekristu apgalvojumam, ka ir daudz dažādi ģimeņu modeļi, kas nav pakļauti regulējumam. Šobrīd, mūsuprāt, sociālā realitāte ir tāda, ka ir tikai faktiski viens šāds ģimenes veids un tā ir viendzimuma pāru ģimene.

D. Ose.

Paldies. Jautājumu vairāk nav.

S. Osipova.

Tā, paldies Saeimai par jautājumiem, paldies Šķiņķa kungam par atbildēm.

Iztaujāšana ir gājusi pietiekami ilgi un šobrīd, pirms mēs uzklausīsim Saeimas viedokli, tiesas sēdē tiek pasludināts pārtraukums uz stundu līdz pulksten 13.00.

13.00 mēs sākam ar Saeimas uzklausīšanu, pēc tam pieaicinātās personas. Kā pirmā tiks uzklausīta Tieslietu ministrija.

(*Pārtraukums*.)

S. Osipova.

Lūdzu, sēdieties!

Tiek turpināta tiesas sēde lietā Nr. 2019-33-01.

Un tiesas sēde tiek turpināta ar Saeimas pārstāvja uzklausīšanu.

Tāpat kā iepriekš prasīju pieteikuma iesniedzēju pārstāvim, tātad līdz pusstundai. Cik jums ir nepieciešams laiks, lai paustu viedokli?

M. Birģelis.

Paldies, godātā tiesa! Saeimas ieskatā nebūs vajadzīgs vairāk kā atvēlētais laiks 30 minūtes. Paldies.

S. Osipova.

Paldies. Vārds jums!

M. Birģelis.

Augsti godājamā tiesa!

Izskatāmajā lietā Saeima jau ir sniegusi atbildes rakstu, skaidrojot, kādēļ Darba likuma 155. panta pirmā daļa atbilst Satversmei.

Atbildes rakstā pausto pozīciju uzturam arī šodien. Ņemot vērā pieteikuma iesniedzēja iepriekš paustos argumentus, akcentēšu trīs Saeimas pozīcijas pamatblokus.

Pirmkārt, atgādināšu tēva atvaļinājuma būtību, otrkārt, likumdevēja pienākumu paredzēt tēva atvaļinājumu bērnu tēviem, treškārt, tēva atvaļinājuma atbilstība bērna vislabāko interešu prioritātes principam un diskriminācijas aizlieguma principam.

Tēva atvaļinājuma būtība. Godātā tiesa! Saeimas ieskatā apstrīdētā norma "Tēva atvaļinājums" nav vērtējama atrauti no tās mērķa un sociāli kulturālā konteksta, kādā tā tikusi radīta un tiek piemērota. Tādēļ Saeima vērsīs godātās tiesas uzmanību uz šiem aspektiem.

Kā skaidroja Satversmes tiesa, soda izpildes režīma vīriešiem izpildes lietā, līdz 20. gadsimta sākumam lielākajā daļā pasaules valstu sievietes netika uzskatītas par pilntiesīgām sabiedrības loceklēm un sabiedrība kopumā bija patriarhāla. Gan par vīriešu, gan par sieviešu lomu sabiedrībā bija iesakņojušies noteikti stereotipi, kas daļēji

saglabājušies arī līdz mūsdienām. Proti, sieviešu loma tradicionāli tika saistīta ar bērna audzināšanu un ģimenes aprūpi.

Konvencijas par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu preambulā uzsvērts, ka vīriešu un sieviešu pilnīgas vienlīdzības sasniegšanai nepieciešams mainīt gan vīriešu, gan arī sieviešu tradicionālo lomu sabiedrībā un ģimenē, kā arī norādīts, ka par bērnu audzināšanu ir atbildīgi gan vīrieši, gan sievietes.

Turklāt, šīs Konvencijas 5. pants nosaka, dalībvalstu pienākumu veikt attiecīgus pasākumus, lai nodrošinātu to. Tiek atzīta vīriešu un sievietes kopīga atbildība par savu bērnu audzināšanu un attīstību un viens no šādiem pasākumiem ir arī tēva atvaļinājuma piešķiršana bērna tēvam. Proti, 2002. gada 1. jūnijā stājās spēkā Darba likums, kas iekļāva apstrīdēto normu, paredzot tiesības bērna tēvam uz 10 kalendāra dienu ilgu atvaļinājumu. Atvaļinājumu bērna tēvam piešķir tūlīt pēc bērna piedzimšanas, bet ne vēlāk kā divu mēnešu laikā. Šāds atvaļinājums tika izveidots atbilstoši Eiropas Savienības Padomes 2000. gada 29. jūnija rezolūcijai "Par sieviešu un vīriešu sabalansētu līdzdalību ģimenes un darba dzīvē", kurā otrās sadaļas "i" apakšpunktā aicina visas dalībvalstis piešķirt strādājošiem vīriešiem personiskas un citiem nenododamas tiesības uz tēva atvaļinājumu saistībā ar bērna dzimšanu laikā, kad mātei ir tiesības izmantot tiesības uz maternitātes atvaļinājumu.

Šāds aicinājums valstīm paredzēt tēva atvaļinājumu vēlāk tiek atkārtots vairākos citos starptautiskos dokumentos, kā, piemēram, Eiropas Padomes un Parlamenta direktīvā "Par tādu principu īstenošanu, kas paredz vienlīdzīgas iespējas un attieksmi pret vīriešiem un sievietēm nodarbinātības un profesijas jautājumos", kā arī Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas rezolūcijā Nr. 1939/2013/1.

Šāda atvaļinājuma piešķiršana bērnu tēviem ir zinātniskajā literatūrā augsti vērtēta prakse, kas veicina tēva emocionālo saikni ar bērnu, sieviešu un vīriešu vienlīdzību, tostarp, darbu sadalē sadzīvē, kā arī uzlabo ģimenes locekļu, it sevišķi, bērnu emocionālo un fizisko veselību un nākotnes perspektīvas.

Atsauces uz šiem pētījumiem varat atrast atbildes raksta 5. lapaspusē.

Tēvi, kas izmanto šādu atvaļinājumu, vēlāk visbiežāk turpina iesaistīties bērna audzināšanā un aprūpē, tostarp, izmantojot vecākiem pienākušos atvaļinājumus.

Zinātniskajā literatūrā izdarītos secinājumus atzinušas un atbalstījušas starptautiskās organizācijas, kā, piemēram, Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija un Starptautiskā darba organizācija.

Saeima vērš godātās tiesas uzmanību, ka šādam tēva atvaļinājumam ir konkrēti mērķi veicināt tēva emocionālo saiti ar bērnu, kā arī sieviešu un vīriešu vienlīdzību ģimenes aprūpes pienākumu sadalē. Šie mērķi visnotaļ saskan ar 2019. gada 1. augusta spēkā esošo Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvu, ko arī pieteikuma iesniedzējas pārstāvis jau pieminēja. Turpmāk runā šo direktīvu apzīmēšu kā "Darba un privātās dzīves līdzsvara direktīva".

Šī Darba un privātās dzīves līdzsvara direktīvas preambulā uzsvērts, ka spēkā esošais Savienības tiesiskais regulējums vīriešus tikai ierobežo stimulē uzņemties vienlīdzīgu daļu no aprūpes pienākumiem. Lai būtu pamudinājums aprūpes pienākumus vienlīdzīgāk dalīt starp sievietēm un vīriešiem, un lai radītu apstākļus, kuros jau agri veidojas saikne starp tēvu un bērnu, būtu jāievieš tiesības tēvam uz paternitātes atvaļinājumu. Šāds paternitātes atvaļinājums būtu jāņem apmēram uz dzimšanas laiku un būtu skaidri jāsaista ar bērna piedzimšanu un aprūpes sniegšanu.

Visbeidzot. Šādi mērķi par leģitīmiem atzīti arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē, proti, arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa 2017. gada 12. decembrī lietā "Hallier un citi pret Franciju". Tā ir tā pati lieta, ko mēs jau skatījām sēdes pirmajā sadaļā, kurā Eiropas Cilvēktiesību tiesa skatīja viendzimuma pāru iesniegumu par tēva atvaļinājuma piešķiršanu homoseksuālu pāru kontekstā. Ir skaidrojusi, ka tēva atvaļinājuma piešķiršana bērnu tēviem ir samērīgs līdzeklis, lai sasniegtu patiesi leģitīmu mērķi agrīnā stadijā iesaistīt tēvus, atbalstīt viņus izglītojošā atbildībā par saviem bērniem un sabalansēt ģimenes rūpju sadalījumu starp vīriešiem un sievietēm.

Pievēršoties tieši situācijai Latvijā, jānorāda, ka nodibinājuma "Tēvi" pasūtītajā 2016. gada pētījumā "Latvijas tēvi ģimenes dzīvē" konstatēts, ka apmaksāta paternitātes atvaļinājuma ieviešana, kā arī iespēja vīrietim – tēvam izmantot vecāku pabalstu, bērna kopšanas pabalstu un citus, iezīmē pagrieziena punktu attiecībā uz izpratni par tēva iesaistes lomu bērna audzināšanā. Pētījuma 31. lapaspuse.

Laiks, ko vīrieši un sievietes velta bērna audzināšanai, arvien vairāk līdzsvarojas, tomēr joprojām lielāka slodze mājsaimniecībās un bērna audzināšanas jautājumos ir sievietēm. Tā pētījums parāda, ka tēva loma Latvijā arvien tiek redzēta kā sekundāra, ko var visai viegli aizvietot, proti, jebkura cita persona var ieņemt tēva lomu. Taču šādu uzskatu nostiprināšana atstāj negatīvu ietekmi uz tēva iesaisti ģimenes dzīvē, tā liecina pētījums.

Saskaņā ar 2013. gadā veikto tautas ataudzes ietekmējošo faktoru pētījumu, vismaz 86 procenti respondentu uzskatīja, ka sievietei ar bērnu pēc dzemdībām mājās ir jāpavada vismaz gads, 80 procenti – ka divi gadi, 55 procenti – ka vismaz trīs gadi. Turklāt būtiski ir ne tikai šie paši skaitļi, bet arī fakts, ka aptaujas veidotāji analogu jautājumu par tēviem nemaz nebija iekļāvuši. Iespējams, autori bija to uzskatījuši par pašsaprotamu, ka bērnu mājās pavada tikai sieviete – māte.

Pētījumā arī norādīts, ka ieguvumu no tā, ka vīrieši ieņemtu lielāku lomu, ir nozīmīga gan pašiem vīriešiem, tēviem, viņu nostiprinātu savu vietu ģimenes struktūrā, stiprinātu savu emocionālo stabilitāti un sasaisti ar bērniem, kā arī bērniem, kuri iegūtu lielāku iespēju socializēties ar tēviem, tādējādi iegūtu perspektīvas, ko citi aprūpētāji nespēj dot. Tā arī sievietēm – mātēm, kuru noklusējuma loma un tādējādi arī vientuļā vecāka varētu mazināties. Pētījuma 33. lappusē.

Pētījums īsumā rekomendē turpināt darbu pie paternitātes atvaļinājuma izmantošanas veicināšanas.

Līdzīgus secinājumus izdarījis arī Ministru kabinets, proti, 2018. gada 4. jūlijā Ministru kabinets apstiprināja Labklājības ministrijas izstrādāto sieviešu un vīriešu vienlīdzīgu tiesību un iespēju veicināšanas plānu 2018.-2020. gadam. Kā viena no būtiskākajām darba un ģimenes dzīves saskaņošanas problēmām, Latvijā ir norādīta tēva nepietiekamā iesaiste bērna aprūpes pienākumu veikšanā, proti, ir nepieciešamība veikt aktīvas darbības, kas ir vērstas uz bērna tēva iesaisti ģimenes dzīvē. Sabiedrības viedoklis par abu vecāku līdzdalību bērnu audzināšanā apliecina, ka vairāk nekā 2/3 aptaujāto Latvijas iedzīvotāju kā svarīgu vērtē iespēju izmantot 10 dienu atvaļinājumu tēviem bērna dzimšanas gadījumā, biežāk šo iespēju kā nozīmīgu ir vērtējušas sievietes, 77 procentos gadījumos, tomēr arī vīriešu auditorijā interese par to bija augsta – 69,5 procentu gadījumā.

Jāsaka, ka salīdzinājumā ar 2001. gadu, 2014. gada aptauja parādīja, ka interese par iespēju izmantot 10 dienu atvaļinājumu tēviem bērna piedzimšanas gadījumā ir būtiska paaugstinājusies, īpaši vīriešu vidū. To vīriešu īpatsvars, kurš šo iespēju novērtē kā ļoti svarīgu, ir pieaudzis no 28 procentiem līdz 41.

Par aizvien pieaugošo vīriešu līdzdalību mazu bērnu aprūpē liecina dati par atvaļinājumu izmantojušo tēvu skaitu, kas laika periodā no 2004. gada līdz 2017. gadam ir pieaudzis no 4484 līdz 10 966 paternitātes pabalsta saņēmējiem. Par to, kā tēvi arvien vairāk izmanto paternitātes atvaļinājumu, tas pats par sevi pastiprina tēva lomu bērna kopšanā un vienlaikus veido pozitīvu izpratni sabiedrībā par ģimenes pienākumu saskaņošanu. Neskatoties uz to, viens no izaicinājumiem plānā ir norādīts nepietiekami stiprināta tēva loma ģimenē un mājas… bērnu aprūpes pienākumu veikšanā.

Rezumējot iepriekš minēto, ir jāsecina, ka tēva atvaļinājums ir atvaļinājums, ko pēc būtības piešķir tikai bērna tēviem, lai veidotu tēva emocionālo saikni ar bērnu, kā arī nodrošinot vienlīdzību starp sievieti un vīrieti ģimenes pienākumu sadalē. Tiesības uz tēva atvaļinājumu ir personiskas un citiem nenododamas. Tēva atvaļinājums nav ģimenei, bet konkrētam vecākam – bērna tēvam.

Šāds institūts tiek augsti vērtēts zinātnē, starp starptautiskajām organizācijām un atzīsts Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē. Tam ir bijusi pozitīva ietekme Latvijā, taču arvien nepieciešama šāda institūta stiprināšana.

Ņemot vērā šo tēvu atvaļinājuma nozīmi, Saeima pāries pie otrā mūsu argumentācijas punkta, respektīvi, kādi ir valsts pienākumi piešķirt tēva atvaļinājumu.

Latvijā ir saistošas cilvēktiesību normas un to piemērošanas praksi nosaka valstīm tiesības un dažkārt arī pienākumus paredzēt īpašus pasākumus attiecībā uz konkrētu personu loku, lai mazinātu nevienlīdzību. Satversmes 110. pants uzliek valstij pienākumus garantēt ģimenei ar bērniem vismaz starptautiski atzīto tiesību minimumu. Interpretējot Satversmes 110. pantu kopsakarā ar Satversmes 89. pantu, secināms, ka

Satversmes 110. pants uzliek valstij pienākumu paredzēt tēva atvaļinājumu ar noteiktu saturu, proti, šī darba un privātās dzīves līdzsvaru direktīvu nosaka minimālās prasības, kas attiecināmas uz tēva atvaļinājuma piešķiršanu. Darba un privātās dzīves līdzsvara direktīvas citastarpā uzliek dalībvalstīm pienākumu nodrošināt tēviem desmit dienu ilgu paternitātes atvaļinājumu. To var redzēt direktīvas 19. apsvērumā un 4. pantā.

Dalībvalsts var noteikt, vai paternitātes atvaļinājumu var daļēji izmantot arī pirms vai tikai pēc bērna piedzimšanas un vai šādu atvaļinājumu var izmantot elastīgā veidā. Uz tēva atvaļinājuma tiesībām nevar vērst prasību par iepriekš nostrādātu laiku vai darba stāžu, turklāt tiesības uz paternitātes atvaļinājumu ir jāpiešķir neatkarīgi no darba ņēmēja ģimenes stāvokļa vai civilstāvokļa, kas noteikts valsts tiesību aktos.

Saeima uzsver, ka darba un privātās dzīves līdzsvara direktīva neparedz tiesības uz šādu atvaļinājumu personām, kas nav bērna tēvi, lai gan pieļauj šādas tiesības piešķirt līdzvērtīgam otram vecākam, ja, un ciktāl, tas atzīts valsts tiesību aktos.

Atbilstoši direktīvai dalībvalsts pašas ir kompetentas definēt ģimenes stāvokli un civilstāvokli, kā arī noteikt, kuras personas ir uzskatāmas par vienu no vecākiem – māti un tēvu. To var redzēt direktīvas 18. apsvērumā.

Tādējādi valstij ir pienākums šādu tēva atvaļinājumu paredzēt bērnu tēviem, savukārt personu lokam, kam piešķirams paternitātes atvaļinājums noteikšana ietilpst ekskluzīvi valsts kompetencē, proti, tā ir likumdevēja tiesību politiskā izšķiršanās.

Dalībvalstīm ir tiesības lemt par šāda atvaļinājuma piešķiršanu citām personām tajā skaitā un pieņemt nepieciešamo regulējumu direktīvas ieviešanai līdz 2022. gada 2. augustam. Noskaidrojot, kādi ir šie pienākumi, Saeima vērsīs Satversmes tiesas uzmanību uz to, kā tad konkrētajā lietā ir šie pienākumi īstenoti.

2019. gada martā, vērtējot šīs direktīvas potenciālo ietekmi uz Eiropas Savienības dalībvalstīm, starptautiskā organizācija un COFACE Families Europe Latviju novērtēja kā vienu no 17 Eiropas Savienības valstīm, kas attiecas uz attiecīgo starptautisko prasību uz tēva atvaļinājuma piešķiršanu jau nodrošina, kā arī vienu no 13 valstīm, kas šo prasību nodrošina, paredzot pienācīgi atlīdzināt atvaļinājumā pavadīto laiku.

Patiesi, Latvija tāpat kā vairums citas valstis, piemēram, Lietuva, Polija, Grieķija, Ungārija, Itālija, Bulgārija, Čehija, Luksemburga ir paredzējusi tēva atvaļinājuma piešķiršanu tikai bērnu tēviem nevis citām personām. Pat arī valstis kā Šveice, kurā nupat norisinājās referendums par tēva atvaļinājuma institūta paredzēšanu tiesību aktos, šādu tēva atvaļinājumu paredzēts piešķirt tikai bērnu tēviem. Turklāt Saeimas ieskatā ir būtiski norādīt, ka tēva atvaļinājuma piešķiršana nav pati par sevi saistīta ar to, vai valstij ir vai nav atsevišķs tiesiskais regulējums attiecībā uz viendzimuma pāru ģimenēm, proti, valstīs kā Grieķija, Ungārija, Itālija, Luksemburga un Čehija, kurās viendzimuma pāru attiecības ir noregulētas, šādu tēva atvaļinājumu piešķir tikai gadījumā, ja darbinieks ir bērna tēvs. Arī minētajā Eiropas Cilvēktiesību

tiesas lietā tikai analizēta situācija starp viendzimuma pāri, kuriem pastāvēja juridiski atzītas attiecības, savukārt Eiropas Cilvēktiesību tiesa nesaskatīja pārkāpumu faktā, ka šāds atvaļinājums tikai tiek piešķirts bērna tēviem.

No pieteikuma iesniedzējas pārstāvja runas neizriet, ka tiktu apšaubīts bērna atvaļinājums kā tāds, tomēr pieteikumā apšaubīts tas, vai likumdevējam, paredzot šo bērna tēva atvaļinājumu, ir nodrošināt bērna labākās intereses un vai fakts, ka šādu atvaļinājumu saņem tikai bērnu tēvi, neesot diskriminējošs attiecībā uz pieteikuma iesniedzēju viņas seksuālās orientācijas dēļ.

Tādēļ Saeima turpmāk norādījusi, kādēļ apstrīdētajā normā ietvertais tēva atvaļinājums atbilst bērna labākajām interesēm un kādēļ šāda piešķiršana tikai bērnu tēviem nav diskriminējoša attiecībā uz pieteikuma iesniedzēju – bērna vislabāko interešu nodrošināšana.

Godātā tiesa! Paredzot tēva atvaļinājumu, likumdevējs veicina bērna tiesību aizsardzību, jo tas nodrošina bērnam iespēju veidot saiknes ar tēvu agrīnā stadijā, veicina tēva un bērna attiecības nākotnē, kā arī atbilstoši iepriekš minētajiem pētījumiem, sekmē bērna emocionālo un fizisko veselību.

Bērni var veidot saikni ar tēvu, kas turpināsies arī pēc atvaļinājuma izmantošanas, turklāt bērnu interesēs ir uzaugt sabiedrībā, kur valda vienlīdzīga darba sadale ģimenē starp vīriešiem un sievietēm, kāda pastāv vienlīdzība sabiedrībā. To ir minējis United Nations General Assambly resolution S27/2 "A world fit for childrens" paragrāfs 24.

Tēva atvaļinājumam skaidri definēti mērķi, tostarp mērķis veicināt bērna tēva emocionālās saiknes nodibināšana ar bērnu. Saeimai nav šaubu, ka šā mērķa ietvaros bērna vislabāko interešu nodrošināšana saskan ar atvaļinājuma piešķiršanu bērna tēvam. Tādējādi Saeima uzskata, ka ir ievērots bērna vislabāko interešu nodrošināšanas princips.

Attiecībā uz diskriminācijas aizlieguma principu. Izvērtējot to, vai ir pārkāpts diskriminācijas aizlieguma princips, sākotnēji jāvērtē tiesību normas atbilstība vienlīdzības principam, bet, ja tiek konstatēts, ka norma pieļauj atšķirīgu attieksmi, kas balstīta uz aizliegto kritēriju, tas tiek ņemts vērā, vērtējot, vai šāda atšķirīga attieksme ir attaisnojama.

Attiecīgi Saeimas ieskatā vispirms jānoskaidro, vai apstrīdētā norma pārkāpj vienlīdzības principu, proti, vai ir četri konstatējamie elementi, vai un kuras personas atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, vai apstrīdētā norma paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret šīm personām, tad tālāk būtu skatāms arī jautājums, vai šī atšķirīgā attieksme ir noteikta ar pieņemtu tiesību likumu un vai viņai ir objektīvs un saprātīgs pamats.

Saeimas ieskatā neizpildās jau šis pirmais kritērijs, jo stāsta darbinieks ar pieteikuma iesniedzēju neatrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos ar tādu darbinieku, kā bērna tēvs.

Atbilstoši Civillikuma 223. pantam, tēvs un māte uz aizgādības tiesību pamata ir sava nepilngadīgā bērna dabiskie aizbildņi. Bērns ir vecāku aizgādnībā līdz pilngadības sasniegšanai. Aizgādība ir ne vien vecāku tiesības, bet arī pienākums rūpēties par savu bērnu un viņa mantu, pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās.

Tas nozīmē, ka bērna tēvam ir juridiskas saites ar bērnu, kuras ietver arī konkrētas tiesības un pienākumus. Turpretī pieteikuma iesniedzējai juridisku saišu ar bērnu, kura bioloģiskā māte ir persona, ar kuru viņa vada kopīgu mājsaimniecību, viņai šādu izrietošo pienākumu tiesību nav. Līdz ar to Saeimas ieskatā šīs personu grupas nav salīdzināmas.

Neskatoties uz to, pat ja Satversmes tiesas ieskatā tāds darbinieks kā bērna tēvs atrastos vienādos un salīdzināmos apstākļos, tādi darbinieki kā pieteikuma iesniedzēja, Saeima vēlas uzsvērt jaunāko Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietu praksi, konkrētāk jau šo minēto lietu pret Franciju. Kamēr Šķiņķa kungam bija šaubas par šāda sprieduma atbilstību konkrētai lietai, Saeimai šādas šaubas nav un patiesībā arī šāds Kembridžā izdotais pētījums par dažādām atšķirībām starp apmaksātiem atvaļinājumiem viendzimuma pāriem, kas ir iznācis 2019. gadā, arī min šo spriedumu, kā iemeslu tam, kāpēc šādas atšķirības pastāv un kāpēc viņas, visticamāk pastāvēs, kamēr nebūs politiskas izšķiršanās kaut kādu regulējumu mainīt.

Tātad Saeimas ieskatā šī tiesu lieta ir līdzīga. Pat ļoti. Faktiski atbilstoša konkrētajai situācijai un būtu vērtējams arī apstāklis, ka spriedumā runāts par bioloģisko tēvu, ir iespējama nianse, kas ir skaidrojama apskatoties pret šo konkrēto regulējumu, kas tiek apstrīdēts, kurā, šajā regulējumā, tad arī konkrēti tiek minēts bērna tēvs, un netiek minēts bērna bioloģiskais tēvs. Tas ir darbinieks, kas ir bērna tēvs. Tas ir arī norādīts spriedumā.

Jāteic, ka šo pāra sūdzību Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina par acīmredzami nepamatotu. Nebūtu pamatots arguments, ka viena iemesla dēļ, ka šo lietu neskatīja Lielā palāta, šim spriedumam būtu mazāka nozīme. Gluži pretēji. Tas parāda ļoti… visbiežāk parāda lietas, kurās ir ļoti skaidra judikatūra, kur principi paši par sevi jau iezīmē konkrēto faktu. Saeimas ieskatā arī nebūtu pamats uzskatīt, ka Latvijas gadījumā būtu iznākums jebkādā veidā atšķirīgs vismaz divu iemeslu dēļ, proti, viens, ka šis apstāklis, ka Francija pēc tam izvēlējās šādu atvaļinājumu piešķirt arī citām personām, būtu daudz vieglāk ļāvis Eiropas Cilvēktiesību tiesai pateikt, ka šāds regulējums nav atbilstošs Konvencijai. Neskatoties uz to, pat ja dalībvalsts bija izmainījusi savu politiku, Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzskatīja par nozīmīgu pateikt, ka šāda izšķiršanās nav bijusi juridisks pienākums, bet gan politiska vēlme.

Vēl jo vairāk. Ņemot vērā tā saucamo *consensus* starp dalībvalstīm, kur Eiropas Cilvēktiesību tiesa vērtē jautājumos, kur ir izteikti morāli un ētiski jūtīgi jautājumi, šeit jāteic, ka *consensus* atspoguļots jau šajā darba un līdzsvara direktīvā, kura tātad 2022. gadā būs visiem obligāti jāpārņem, kur šis minimālais standarts ir noteiks atbilstoši tikai un vienīgi uz tēva atvaļinājuma piešķiršanu tēviem.

Šajā lietā jāuzsver, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina, ka pat ja šīs pieteicējas atrodas salīdzināmos apstākļos ar bioloģisko bērna tēvu, šī atvaļinājuma nepiešķiršana pati par sevi nav balstīta uz tādas personas seksuālo orientāciju vai dzimumu, jo arī heteroseksuālu pāru gadījumā atvaļinājumu piešķir tikai tad, ja persona ir atzīta par bērna tēvu, kā arī to, ka šāda rīcība ir visnotaļ attaisnojama, ņemot vērā paternitātes atvaļinājuma piešķiršanas mērķi – veicināt tēva lomu bērna audzināšanā, tos agrīnā stadijā iesaistot rūpēs par saviem bērniem, kā arī uzlabojot mājas un ģimenes rūpju sadalījumu starp vīriešiem un sievietēm.

Visbeidzot paternitātes atvaļinājuma piešķiršanas pakļaušana radniecības saiknēm ar bērnu ietilpst valsts rīcības brīvībā.

Eiropas Cilvēktiesību tiesas paustā pozīcija konkrētajā lietā pilnībā atbilst Saeimas pozīcijai izskatāmajā lietā, tādēļ Saeimas ieskatā tēva atvaļinājuma piešķiršana tikai un vienīgi bērna tēviem ir atbilstoša šī atvaļinājuma būtībai, nav diskriminējoša un atbilst Satversmei un Latvijas starptautiskajām saistībām.

Un tādējādi Saeima uzskata, ka tēva atvaļinājuma piešķiršana bērna tēviem ir atbilstoša bērna labāko interešu ievērošanas principam un diskriminācijas aizlieguma principam. Savukārt tas, vai un kādā veidā uzlabot un pilnveidot jau funkcionējošu sistēmu, ir atkarīgs no tiesību politiskās izšķiršanās, kas atbilstoši Satversmes tiesas judikatūrai, ir demokrātiski leģitimēta likumdevēja uzdevums.

Ņemot vērā visu iepriekš minēto, Saeima lūdz atzīt Darba likuma 155. panta pirmo daļu par atbilstošu Satversmes 110. panta pirmajam teikumam.

Godātā tiesa, pateicos par jūsu uzmanību. Labprāt atbildēsim uz tiesai interesējošiem jautājumiem.

Paldies.

S. Osipova.

Paldies. Prieks, ka atbildēsiet bez īpašas piespiešanas.

Kā pirmais jautājumus uzdos tiesnesis Kusiņš.

G. Kusiņš.

Labdien! Man būtu vairāki jautājumi.

Pirmais no tiem būtu… Sakiet, lūdzu, kāds ir Saeimas viedoklis. Vai no Satversmes 110. panta pirmā teikuma izriet pienākums nodrošināt aizsardzību arī viendzimuma partneru izveidotajām ģimenēm?

M. Birģelis.

Saeimas ieskatā visām ģimenēm ir jānodrošina aizsardzība, bet šis aizsardzības apjoms var atšķirties. Un būtībā var būt atšķirības, kādā veidā valsts nodrošina šo aizsardzību. Tādēļ, jā, bet ar atšķirībām.

G. Kusiņš.

Vai es pareizi saprotu jūsu atbildi, ka, jūsuprāt, no 110. panta izriet atšķirīgi aizsardzības standarti, ņemot vērā katras ģimenes kaut kādu specifisku situāciju, ja?

M. Birģelis.

Jā.

G. Kusiņš.

Sakiet, lūdzu, un ar ko jūs varat tad pamatot, ka ir šāds tieši standarts, ka ir iespējami atšķirīgi izturēties pret atšķirīgām ģimenēm?

M. Birģelis.

Tas izriet, citastarp, no Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakses, kas norādījusi, ka, teiksim, laulības institūtam un šai ģimenei, kas ir balstīta uz laulību, var tikt piešķirtas papildus tiesības kādas citas ģimenes varētu arī nebaudīt. Līdz ar to šis ir tas ietvars, kurā valsts operē, zinot, ka ģimenēm, kas veidotas uz laulības pamata, var tikt būt piešķirtas plašākas tiesības, nekā tas būtu citām ģimenēm.

G. Kusiņš.

Satversmes 110. pants nosaka, ka valsts aizsargā un atbalsta laulību – savienību starp vīrieti un sievieti – ģimeni, vecāku un bērna tiesības. Es jautāju arī pieteikuma iesniedzējas pārstāvim, tāpēc jautāšu arī jums.

Pieaicinātā persona Annija Kārkliņa savā viedoklī ir norādījusi, ka tiesības uz paternitātes atvaļinājumu ir uzskatāmas par vecāku tiesībām. Vai pie šādiem apstākļiem Saeima uzskata, ka šis atvaļinājums ir atbalsta pasākums bērna vecākam, šinī gadījumā tēvam, vai tomēr tas ir pasākums, kas veltīts ģimenei, vai tas ir varbūt pasākums, kas ir veltīts bērnam. Paldies.

M. Birģelis.

Paldies par jautājumu.

Jā, šis ir tas jautājums, kur atšķiras mūsu viedokļi, visticamāk, no pieteikuma iesniedzējas viedokļa, ka Saeimas ieskatā šis atvaļinājums nav veltīts ģimenei, tas ir konkrētajam vecākam, tēvam, konkrētajam subjektam un neatkarīgi no ģimenes ietvara tas vienmēr seko šim tēvam. Tāda ir Saeimas pozīcija.

G. Kusiņš.

Paldies. Nākamais jautājums.

Kā mēs zinām, sociālajā realitātē ciešas saites veidojas ne tikai personām, kas ir laulībā, bet arī personām, kas nav laulībā. Sakiet, lūdzu, ja valsts neparedz tiesisko ietvaru ģimenei, tiesiskajām attiecībām, vai vispār tad ir iespējams šo tiesisko attiecību dalībniekiem nodrošināt Satversmes 110. pantā ietvertās tiesības?

M. Birģelis.

Jā. Ir iespējams. Un tas ir tas, kā to īsteno Latvija. Būtībā, ka atsevišķos regulējumos, kur šāda nepieciešamība ir konstatēta, piemēram, konkrēti starptautiskie pienākumi, tur valsts savā nacionālajā regulējumā ietver pietiekami plašas definīcijas, kas aptver arī tādas ģimenes, kas nav laulībā. Un tas ir tas veids, kā līdz šim valstis kā Latvija, Polija, Ungārija nodrošina šādu starptautisko pienākumu nodrošināt visu ģimeņu aizsardzību.

G. Kusiņš.

Paldies. Sakiet, lūdzu, pieteikuma iesniedzējas pārstāvis lika uzsvaru uz to, ka no 110. panta izriet pienākums nodrošināt tiesisku ietvaru dažāda veida ģimeņu tiesību aizsardzībai.

Sakiet, lūdzu, kāds ir Saeimas viedoklis? Vai likumdevējam ir no Satversmes 110. panta izrietošs pienākums nodrošināt tādas ģimenes juridisku atzīšanu un aizsardzību, kas iepriekš juridiski nav reģistrētas? Citiem vārdiem sakot, pēc kādiem kritērijiem varētu noteikt, vai partnerattiecībās esošām personām ir nepieciešama juridiskā atzīšana vai nav nepieciešama?

M. Birģelis.

Jā, jautājums par to, vai šāda juridiska atzīšana ir vai nav valsts pienākums, ir skatīta Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē, kur Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakse būtībā liecina, ka šobrīd šāda pienākuma nav.

Šāda atziņa arī ir izkristalizējusies Satversmes tiesas praksē, proti, vērsīšu arī tiesas uzmanību uz lēmumu par atteikšanos ierosināt lietu Nr. 2017. gada 2. februārī. Tur Satversmes tiesa skaidro, ka šie spriedumi, ko minēja citastarp arī pieteikuma iesniedzējs, jau paši par sevi neļauj tiesai secināt, ka konkrētajā gadījumā valstij ir radies pienākums nodrošināt viendzimuma partneriem to juridisku reģistrāciju. Būtībā tas veids, kā valsts izvēlas šādas attiecības aizsargāt, ir valsts tiesību politiskā izšķiršanās, kas, atbilstoši šim lēmumam, ir leģitimēta likumdevēja uzdevums. Tādēļ Saeimas ieskatā šis ir jautājums, par ko būtu tiesīgs lemt leģitimēts parlaments. Paldies.

G. Kusiņš.

Un sakiet, lūdzu, tad pēc kādiem kritērijiem būtu nosakāmi tie ģimeņu veidi, kuriem varētu būt nodrošināma juridiska atzīšana un tie, kam šāda atzīšana nebūtu nodrošināma? Kā tos nošķirt?

M. Birģelis.

Aizsardzība ir jānodrošina visām ģimenēm, respektīvi, tas veids, kā to izdarīt, varētu atšķirties. Teiksim, gadījumos, kad tur ir laulība, tad ir salīdzinoši vienkārši, ierakstot, ka kaut kādas tiesības pienākas arī laulātajam. Gadījumos, kad tās attiecības nav balstītas uz laulību, tas veids, kā to noregulēt, ir atstājot, līdzīgi kā tas ir… nu, minēšu piemērus, kā, piemēram, tas ir Kriminālprocesa likuma regulējumā: arī viendzimuma pāru savienības gadījumā personām ir garantētas tiesības neliecināt pret tuvinieku". Un Kriminālprocesa likuma izpratnē šādas personas ir saderinātais, laulātais, vecāks, vecvecāks, bērns, mazbērns, brālis un māsa, kā arī tā persona, ar kuru attiecīgā fiziskā persona dzīvo kopā un ar kuru ir kopīga nedalīta mājsaimniecība. Šāda definīcija ir pietiekami plaša, lai ietvertu arī tādus pārus, kuri nav laulībā. Līdz ar to, aizsargājot arī šāda veida ģimenes.

Izsmeļošs kritērijs, kā nošķirt, kur beidzas ģimene, un, kur viņa sākas, ir uzdevums, ko arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa līdz šim nav spējusi pārliecinoši izdarīt. Viņa ir nonākusi pie vairākiem kritērijiem, kuru skaits nav izsmeļošs. Tādējādi arī likumdevējs nodefinēja definīciju, kas pati par sevi jau sākotnēji var būt pārāk šaura Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē, ir problemātiska. Savukārt tāda regulējuma paredzēšana, kura aizsargā visas un šobrīd nodrošina visu šo ģimeņu aizsardzību, ir iespējama un tāda prakse ir šobrīd Latvijā.

G. Kusiņš.

Paldies. Paturpinot jūsu norādīto par Kriminālprocesa kodeksu. Jā, patiešām, Kriminālprocesa likuma 12. pantā ir ietverts termins "tuvinieki". Tātad likumdevējs ir dažos normatīvajos aktos noteicis regulējumu, kas ņem vērā faktiskās situācijas.

Jūs teicāt, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesa nav spējusi definēt, bet sakiet, lūdzu, pēc kādiem kritērijiem tad Latvijas likumdevējs vadās? Tas ir tāds gadījuma rakstura ieraksts? Pēc kādiem kritērijiem tad šīs dažas tiesības ir attiecinātas uz personu, kas nav laulāto attiecības un uz citiem kritērijiem nav? Likumdevējs taču nevar rīkoties tā no gadījuma uz gadījumu.

M. Birģelis.

Likumdevējs rīkojās atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksei, respektīvi, ja ir gadījumi, kur parādās skaidrs personu loks, vai apakšā ir kāda direktīva vai cits starptautisks dokuments, kas tad arī dod ieskatu, kā tad šādas tiesības būtu jāpaģēr, tad

arī likumdevējs attiecīgi šādu regulējumu ietver. Pats par sevi, ka šādas definīcijas varētu atšķirties konkrētos regulējumos, nav pretrunā ar šo pienākumu nodrošināt personu ģimeņu aizsardzību, jo tas veids, kā to ģimeņu aizsardzību nodrošina, ir likumdevēja izšķiršanās jautājums.

G. Kusiņš.

Sakiet, lūdzu, šobrīd tātad Kriminālprocesa likuma 12. panta piektajā daļā ir šis termins. Vai no tā Satversmes tiesa var taisīt secinājumu, ka ar šādu izšķiršanos likumdevējs jau ir atzinis tā sauktās faktiskās laulības vai partnerattiecības kā aizsargājamas?

M. Birģelis.

Likumdevējs atbilstoši Satversmes tiesas praksei vairs nevar izvēlēties, vai aizsargāt visas ģimenes vai tikai kādu konkrētu ģimeņu loku. Būtībā, atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrai un Satversmes tiesas judikatūrai, ģimenes ir jāskatās plašākā ietvarā nekā tas ir definēts Civillikumā. Neskatoties uz to, Latvijā nav specifisks regulējums, kas regulētu tieši viendzimuma pāru veidotās ģimenes un šāda regulējuma neesamība pati par sevi nav neatbilstība vai nu Satversmei vai Eiropas Cilvēktiesību Konvencijai.

G. Kusiņš.

Paldies. Vēl viens jautājums ir saistīts ar Saeimas atbildes rakstā 2. lappusē norādīto, kurā ir ietverts, ka darba devējs var piešķirt šādu atvaļinājumu sakarā ar bērna piedzimšanu jebkurai citai personai kā sava uzņēmuma darbiniekam.

Man ir jums jautājums. Sakiet, lūdzu, vai darbinieks, kas nav bērna tēvs, var paļauties uz to, ka darba devējs šādu atvaļinājumu noteikti piešķirs? Piemēram, tā kā pieteikuma iesniedzējas situācijā?

M. Birģelis.

Augsti godājamā tiesa! Nē. Darbinieks nevar paļauties, bet šis apsvērums norāda tikai uz to, ka, ja gadījumā valstij nav pienākums šādu atvaļinājumu paredzēt šādām personām, tad tas mierinājums ir tāds, ka nav arī liegts un šādu iespēju varētu mēģināt arī īstenot. Kā ir norādījušas citas grupas, tad ir uzņēmumi, kas šādas tiesības arī garantē citām personām. Bet pats par sevi, tā kā valstij nav pienākuma šādu atvaļinājumu garantēt citām personām, kas nav bērna tēvi, tad arī šāds pienākums nav ticis uzlikts darba devējam, bet nu nav atstāts arī liegums tādā ziņā, ka, atstājot starp privātām personām šīs intereses noregulēt tā, kā viņi redz par efektīvāko.

G. Kusiņš.

Jā, paldies.

S. Osipova.

Tā, jautājumus uzdos tiesnesis Kučs.

A. Kučs.

Labdien, man arī būtu vairāki jautājumi.

Jūs atbildot uz kolēģa jautājumu teicāt, ka… piekritāt tam, ka valstij ir pienākums aizsargāt arī šādas ģimenes, vienlaikus sakot, ka atšķiras veids, kā šobrīd ir… nu, ka tas veids var atšķirties, kādā viendzimuma ģimenes tiek aizsargātas.

Mans jautājums būtu tāds. Kāda tad šobrīd ir tā aizsardzība, kādu likumdevējs nodrošina šādām ģimenēm?

M. Birģelis.

Nu, paldies par jautājumu.

Ir vairākas tiesību jomas, kurās ir iekļauti šādi atšķirīgi regulējumi, paplašinot tos ar citām personām, kas nav arī laulībā. Tātad, līdzīgi, kā tas ir Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē, kur Eiropas Cilvēktiesību tiesa selektīvi izvēlas gadījumus, kuros pie faktiskajiem apstākļiem šķiet pilnīgi nesamērīgi kaut kādas tiesības neparedzēt citām ģimenēm. Vērtējot šādus aspektus arī likumdevējs attiecīgajās nozarēs iekļauj konkrētus regulējumus, kas tad šādu tiesību apjomu paredzētu.

Tas, ka tie tiesību apjomi varētu atšķirties kaut kādās tiesību nozarēs, tas tā ir un tas ir primāri balstīts tajā, ka ir konkrēti viena ģimene, kura ir balstīta uz laulību, kura bauda pilnas tiesības šajā jomā, savukārt citas ģimenes bauda, iespējams, mazāk, bet tas pats par sevi nav pretrunā ne Satversmei, ne Eiropas Cilvēktiesību praksei.

A. Kučs.

Nu mans tas jautājums bija… Es saprotu, ka var atšķirties, bet vai jūs varat, teiksim, nosaukt, kādā veidā, tad kaut kādas konkrētas jomas, kā likumdevējs šāda veida ģimenēm šo aizsardzību šobrīd nodrošina? Jūs teicāt, ka viņa atšķiras… var atšķirties, bet ka viņa tiek varbūt nodrošināta mazākā mērā. Tāpēc man bija tas jautājums, nu, vai jūs varat tos piemērus nosaukt, kādā veidā tad šī aizsardzība šobrīd tiek nodrošināta.

D. Ose.

Kā viens no šādiem piemēriem ir minams tātad noteikti Civilprocesa likumā paredzētais gadījums par aizsardzību pret vardarbību. Šajā situācijā tātad arī personām, kas dzīvo vienā mājsaimniecībā, ir iespējams panākt šāda veida aizsardzību. Tas ir

viens no tādiem diezgan plaši interpretējamiem arī regulējumiem, kas ir attiecināms pēc būtības uz jebkāda veida ģimeni Satversmes 110. panta visplašākajā ietvarā.

A. Kučs.

Paldies. Un otrs jautājums man būtu tāds. Vai viena dzimuma partneris, jūsuprāt, ir uzskatāms par vecāku?

M. Birģelis.

Civillikuma izpratnē viendzimuma partneris… viens no viņiem var būt vecāks, nu, atkarībā no konkrētās situācijas…

A. Kučs.

Bet abi Satversmes izpratnē… tātad abi divi noteikti nav vecāki šādās ģimenēs. Tātad jūs uzskatāt, ka tikai viens ir vecāks, ja?

M. Birģelis.

Jā.

A. Kučs.

Tātad arī atbilstoši Satversmei, ne tikai Civillikumam, no jūsu atbildes izriet, ka šādās ģimenēs ir tikai viens vecāks.

M. Birģelis.

Jā, atbilstoši Latvijas normatīvajiem regulējumiem, tikai viens vecāks.

A. Kučs.

Vai šāda interpretācija ir atbilstoša Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrai arī jūsu nosauktajā "Hallier un citi pret Franciju" lietā, kur tomēr Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina, ka ir salīdzināmas grupas?

M. Birģelis.

Šīs personu grupas var būt salīdzināmas apstākļos attiecībā uz to, kā viņas, teiksim, rūpējas par bērnu vai kādas ir viņu savstarpējās attiecības. Neskatoties uz to, regulējums par to, kas ir tēvs vai kas ir māte, atbilstoši arī kaut vai šai Darba direktīvai, ir pilnīgi dalībvalsts izšķiršanās jautājums. Tas, ka personu grupas var salīdzināt pie konkrētiem apstākļiem, nenozīmē, ka tur ir diskriminācija, kā to parādīja arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas lieta.

A. Kučs.

Tad vēl par vecāku jēdzienu. Vai es pareizi tad saprotu, ka Saeimas ieskatā tikai bioloģiskie vecāki tiek uzskatīti par vecākiem, vai ne?

M. Birģelis.

Nē, godātā tiesa. Ir paternitāte, ko nosaka… Ir trīs veidi, kā persona var kļūt šajā gadījumā par bērna tēvu. Viens ir, ja tā persona ir bijusi laulībā, tad, ja viņiem piedzimst bērns, tad ir tā saucamā prezumpcija, ka šis bērns ir izcēlies no laulātā. Savukārt, ja nav laulības, tad ir paternitātes labprātīga atzīšana un persona, kura uzskata, ka ir bērna tēvs, var pateikt, ka šis bērns ir mans bērns. Un trešais, pat ja persona to nevēlās, tad var arī tiesas ceļā šo atzīt. Un ir arī tādi instrumenti kā adopcija, kur arī šis vecāks var iesaistīties šī bērna vecāka vietā ienākt. Līdz ar to nav gluži bioloģiska sasaiste vienmēr, bet tas pats par sevi nav kavējis ne Eiropas Cilvēktiesību tiesu, ne starptautiskos dokumentos noteikt tikai šādu atvaļinājumu tikai un vienīgi bērna tēviem, kuri ir atzīti par bērna tēviem nacionālajā reglamentācijā.

A. Kučs.

Vai, ja mēs runājam, teiksim, vēl par vecāku jēdzienu… kaut kāda nozīme… jums bija daudz diskusiju arī šobrīd, vai šo regulējumu varētu pielīdzināt arī citām personām, kas kopj… jebkurai personai, kas kopj bērnu, respektīvi, vai tā būtu vecāmāte vai vectēvs… Vai lemjot par šiem jautājumiem, jūsuprāt, būtu vērā ņemamas arī bērna intereses un to, kā bērns uztver šo cilvēku, vai viņš viņu uzskata par vecāku vai par vecomāti vai vienkārši par cilvēku, kas par viņu rūpējas. Vai tam ir nozīme vai tam nav nekādas nozīmes?

M Birģelis.

Bērna tiesību aizsardzībai ir nozīme un prioritāra nozīme. Par to nepastāv šaubas ne pieteikuma iesniedzējai, ne Saeimas pārstāvjiem. Tur, kur tā atšķirība rodas, ir tas, ka Saeimas ieskatā tēva atvaļinājuma institūtam ir konkrēti mērķi un šo konkrēto mērķu ietvaros ir skatāmas arī šīs bērna intereses. Ja bērna intereses tiek tulkotas tā, ka jebkurai citai personai ir jāpiešķir atvaļinājums, tad mēs zaudējam šo konkrēto mērķi, kas ir sasaistīts ar bērna tēvu. Tā var darīt, vienīgais… nu, atbilstoši šīm starptautiskajām saistībām, tā, pirmkārt, ir likumdevēja izšķiršanās. Otrkārt, likumdevējam būtu jāatvadās no to mērķu sasniegšanas, ko arī likumdevējs uzskata par cēliem un apsveicamiem. Respektīvi, šī konkrētā viena subjekta tēva iesaiste bērna dzīvē, kas vēsturiski ir izveidojies, ka šī nevienlīdzība starp sievietēm un vīriešiem attiecībā uz to, kā viņi uzņemas bērna aprūpes pienākumus, ir redzama arī Latvijā un atzīta arī starptautiskajā praksē. Un, vadoties pēc labākajiem ieteikumiem, Latvija ir izvēlējusies

šādu atvaļinājumu piešķirt tikai bērna tēviem, lai sasniegtu izšķiroši šos primāros mērķus.

A. Kučs.

Paldies. Vēl man būtu jautājums, ņemot vērā jūsu atbildes rakstu. Vai Saeimas ieskatā pieteikuma iesniedzējai nav nekāda pienākuma rūpēties par bērnu?

M. Birģelis.

Pieteikuma iesniedzējai ir morāls pienākums, un arī izriet no Satversmes preambulas, ka ikvienam ir tiesības rūpēties par sevi un par pārējiem. Neskatoties uz to, nav tādu juridisku pienākumu, kas viņai varētu radīt kaut kādas sekas gadījumā, ja šos pienākumus šī konkrētā pieteikuma iesniedzēja neizpildītu, piemēram, bērna uzturēšanas pienākums līdz bērna 18 gadiem. Līdz ar to šo pienākumu apjoms ir acīmredzami atšķirīgs, tādēļ arī Saeimas ieskatā šīs personu grupas būtu jāvērtē kā atšķirīgas.

A. Kučs.

Kāpēc es to uzdevu… Jo sākumā jūs piekritāt par to, ka arī viendzimuma partneri veido ģimeni un arī šādās ģimenēs ir bērni. Tagad jūs sakāt, ka pieteikuma iesniedzējai nav nekādu pienākumu rūpēties par bērnu. Jūs savā runā teicāt arī, ka nav nekādu juridisku saišu. Tad vai te nav zināmu pretrunu, ka no vienas puses jūs sakāt, ka viņi ir ģimene un ECT judikatūra un ne tikai ECT, arī Eiropas Savienības tiesas judikatūra to ir skaidri atzinusi. No otras puses jūs sakāt nu, ka viņa ir tā kā… ka viņai nav nekādu pienākumu, ne juridisku saišu. Vai šeit nerodas pretruna?

M. Birģelis.

Nu, pats par sevi, kad ir izveidota ģimene, neuzliek valstij pienākumu paredzēt noteiktus pienākumus, kas no tās izriet… Līdzīgi, skatoties šo institūtu būtību… arī neatkarīgi no tā, kāda tā ģimene ir, tas atvaļinājums sekos tikai un vienīgi bērna tēvam. Atšķirībā uz šīm atšķirīgajām tiesībām un pienākumiem, mēs jau secinājām, ka ne visām ģimenēm ir vienādas šīs tiesības un pienākumi un tie ir balstīti uz dažādiem apsvērumiem, citastarp, politiskajiem apsvērumiem, kas tad arī nosaka, kam paredzēt kādus pienākumus. Protams, valstij nav aizliegts pilnīgi salīdzināt dažādas personu grupas, kā to ir darījušas dažas valstis, kas atzīst, piemēram, viendzimuma laulību. Tāda iespēja ir un tur šie statusi ir pilnībā salīdzināti, tur parādās šie tēva atvaļinājumi. Būtībā, ja mēs skatāmies, kas tad ir tās valstis, kas piešķir tēva atvaļinājumu citiem, kas nav bērna tēvi, tās ir valstis kā Spānija, Francija, Nīderlande, Portugāle, Islande, Beļģija, Austrija – tās ir valstis, kurās ir šīs viendzimuma laulības atzītas. Pie tādiem apstākļiem, kur ir šī statistika pilnībā salīdzināta, pilnīgi muļķīgi, ka kaut kādas tiesības

neizritētu arī citām ģimenēm, kur abi vecāki ir tā saucamie… Latvijas izpratnē… kas nebūtu vecāki. Neskatoties uz to, Latvijai pašai par sevi nav pienākums definēt vecāku kā jebkuru citu personu, nekā to, kā ir jau šobrīd nodefinēts.

A. Kučs.

Paldies. Tad vēl viens jautājums tīri par bērnu labākajām interesēm.

Un kā, jūsuprāt, ar šādu normu, ciktāl, tā neparedz viendzimuma pāriem šādas tiesības? Jā, tad kā tiek ievērotas viendzimuma bērnu vislabākās intereses? Jo jūs pats teicāt savā runā, ka bērnu interesēs ir uzaugt ģimenē, kur valda vienlīdzība starp vīrieti un sievieti un droši vien retoriski es varētu jautāt, vai bērna interesēs ir uzaugt ģimenēs, kur tiesības un arī pienākums rūpēties par bērnu ir tikai vienam no partneriem, teiksim tā. Vai šāda norma, ciktāl viņa neparedz…. atbilst arī viendzimuma pāru bērnu vislabākajām interesēm?

M. Birģelis.

Jā, nu tas, ka netiek piešķirts tēva atvaļinājums, kas ir konkrētam statistam piešķirts atvaļinājums, pats par sevi neatbrīvo otru partneri no pienākumiem attiecībā uz savu bērnu vai palīdzēt otram partnerim šo bērnu aprūpēt. Valstī ir izveidota sistēma, valsts pabalstu sistēma, kas ir vērsta uz ģimenēm, kur vismaz viens no vecākiem šos instrumentus var izmantot. Tad arī šādas ģimenes varēs īstenot tos mērķus, kas ir attiecināmi uz bērna interesēm, respektīvi, ka vismaz viens vecāks, kas līdz noteiktam vecumam atrodas ģimenē, šādus mērķus arī šādas ģimenes varēs sasniegt, jo tas viens vecāks vienmēr tur būs, neskatoties uz to, ka šo konkrēto atvaļinājumu nevarēs izmantot iespējams vismaz līdz, vai līdz 2022. gadam, kamēr likumdevējs neizšķiras kaut kā citādāk tā iemesla dēļ, ka šis atvaļinājums ir piešķirts konkrētam subjektam, konkrētam tēvam. Nu, objektīvu iemeslu dēļ, ja šāda subjekta nav, tad šāds atvaļinājums netiek arī paredzēts. Arī Satversmes tiesa ir lēmusi šajā sodu izpildes lietā, ka Latvijā šie tēva un mātes pienākumi ir sadalīti vienlīdzīgi starp vīriešiem un sievietēm un visi ir pilnīgi vienam vai otram, izņemot divus gadījumus, kad ir maternitātes pabalsts un paternitātes pabalsts. Un atkarībā no tā, kurā no šīm sadaļām iekritīs tas viendzimuma pāris, vienu no šīm opcijām, visticamāk, nevarēs izmantot, bet nu pats par sevi tas nenozīmē, ka tas būtu pretrunā Satversmei.

A. Kučs.

Un visbeidzot man tad būtu jautājums, atgriežoties pie mērķa. Jūs sakāt, tas ir tikai un vienīgi tēva atbalsts. Pieteikuma iesniedzējs norādīja, ka to jāskata būtu plašāk, tas tēva atbalsts… tēvam viņš nav domāts formāli, viņš ir domāts arī, lai ģimene varētu pavadīt laiku kopā, kā tēvs varētu atbalstīt māti pēc dzemdībām, un tas varētu būt arī bērna interesēs. Vai, jūsuprāt, šī norma tad, ir domāta tāda ļoti šauri, kad teiksmi

skatoties tikai uz tēvu. Un kāds ir tas pamatojums, jo pieteikuma iesniedzējs norādīja arī anotāciju, pieņemot šos likuma grozījumus, ka arī šie mērķi dotu iespēju ģimenei pavadīt laiku kopā, arī pavadīt laiku ar bērnu, teiksim, ka arī tie mērķi, pieņemot šos likuma grozījumus anotācijā, tika norādīti. Kāpēc, jūsuprāt, nu, mēs skatāmies tikai ļoti šauri, kāds ir jūsu pamatojums?

M. Birģelis.

Pirmkārt, tā pirmā sadaļā Saeimas uzruna bija veltīta tam, lai norādītu, ka šis atvaļinājums nav atvaļinājums, kas paredzēts, teiksim, mātes aprūpei vai vispārīgi ģimenei. Tas ir konkrētas grupas – tēva – iesaiste ģimenē un veidojot šo emocionālo saiti ar bērnu. Un tas iemesls, kāpēc tas ir tikai un vienīgi tēvam, ir tas, kas ir atzīts gan doktrīnā, gan arī šajos starptautiskajos dokumentos, ka, līdz šim, šī konkrētā viena grupa – tēvi, vīrieši – ir tie, kas nav iesaistījušies, vai viņiem nav bijušas vienlīdzīgas iespējas iesaistīties šajos aprūpes pienākumos. Un vai varētu skatīt citādāk un plašāk, droši vien, ka atbilde ir jā, bet tad tie būtu citi mērķi. Tad tas būtu tāds atvaļinājums, kas ir ar domu palīdzēt bērna mātei, tāds atvaļinājums, kā šis atvaļinājums noteikti nav. Ja būtu vēlme tādu atvaļinājumu radīt, tad būtu jāteic, ka no Satversmes 110. panta neizriet subjektīvas tiesības prasīt noteiktu atbalstu un, vēl jo vairāk, noteiktā veidā. Tā būtu likumdevēja izšķiršanas jeb nepieciešams papildus atbalsta mehānisms, teiksim, jaunajām māmiņām, kurām nav… kas ir vientuļās mātes, teiksim.

A. Kučs.

Es atvainojos, man tas jautājums ir vairāk tāds – No kurienes jūs atvasināt to, ka tas ir tā ļoti šauri domāts tikai par tēvu, pat ja tas tēvs nepavada laiku ar ģimeni, un, pat ja viņš neiesaistās bērna atbalstā. Jo pieteikuma iesniedzējs atsaucas uz anotāciju un likuma grozījumiem, kur bija šie plašākie mērķi. Vai tas ir normas gramatiskais teksts, ko jūs šobrīd sakāt, ka mums ir jāskatās ļoti šauri… Kas ir tas pamatojums jūsu pozīcijā, to es gribētu saprast.

M. Birģelis.

Nu, pieteicējs skatījās ļoti attālināti anotāciju. Citās panta redakcijās, ja pieteicējs būtu skatījies grozījumus Likumā par maternitātes un slimības apdrošināšanu, reģistrācijas Nr. 61 8. Saeimas laikā, kas bija saistīts tieši ar šo atvaļinājumu atmaksāšanas kārtību, tad šie mērķi ir tur arī norādīti, ka šis mērķis – paternitātes pabalsts – bija veicināt vīrieša iesaistīšanos sava jaundzimušā bērna aprūpē, veicināt vīrieša līdzdalību ģimenes plānošanā un bērna audzināšanā, kā rezultātā tiktu stiprinātas arī ģimenes un veicināta dzimstība. Šī ir tā anotācija, kas būtu jāņem vērā, jo šī ir tā anotācija, kas runā par tēva atvaļinājumu un ar to saistīto pabalstu. Tad tas ir arī tas, kāpēc Saeimas ieskatā šie mērķi ir nodibināti gan Latvijā, gan atbilst ar tiem mērķiem,

ko starptautiskās saistības ir definējušas kā leģitīmu mērķi un Latvijai saistošu jau šobrīd.

A. Kučs.

Paldies par jūsu atbildēm.

S. Osipova.

Jautājumu uzdos tiesnese Rezevska.

D. Rezevska.

Labdien, Mārtiņ Birģeļa kungs un Daina Oses kundze.

Man ir jautājums, kas ļoti secīgi turpinās kolēģa tiesneša Kuča uzdoto jautājumu. Faktiski viņš šī jautājuma pirmo daļu jau uzdeva manā vietā.

Tātad atbildot uz tiesneša Kuča jautājumu, jūs secinājāt, ka jēdziens "tēvs" šajā tiesību normā ir juridisks jēdziens un, ka jūs pats minējāt, Mārtiņ Birģeļa kungs, tad faktiski ir vismaz trīs veidi, kā persona varētu nonākt šā jēdziena tvērumā un tas nebūt nenozīmē, ka tikai bioloģiskais tēvs aptveras ar šo juridisko jēdzienu "tēvs" apstrīdētās normas izpratnē. Pareizi?

M. Birģelis.

Jā. Es te vēršu arī Satversmes tiesas uzmanību uz pašu pirmo spriedumu, ko Satversmes tiesa skatīja 110. panta ietvarā, kurā arī tika analizēti nedaudz šīs paternitātes institūta doma, un tur tika norādīts šajā, 8. paragrāfā, ka tiesiskā paternitāte ir vērsta uz to, lai panāktu līdzsvaru starp bioloģisko patiesību, kas atspoguļo bioloģisko un ģenētisko paternitāti un sociālajām vecāku un bērna attiecībām, kas attiecas uz personu, kas dzīvo kopā ar bērnu un rūpējas par to.

Nu, lūk, tātad, jā, ne vienmēr visos gadījumos šis paternitātes fakts apliecinās bioloģisko saiti. Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā "Boeckel & Gesstner-Boeckel pret Vāciju" ir skatījusi šo jautājumu par šo paternitātes institūtu kā tādu un atzinusi, ka pat ja šis paternitātes institūts simtprocentīgi nespēj garantēt to, ka, teiksim, tēvs ir bioloģiskais bērna tēvs, tad pretēja prezumpcijas izdarīšana, kas pieļauj to, ka tā sieviete varētu būt bērna tēvs, būtu simtprocentīgi neprecīza. Līdz ar to, pats par sevi šis institūts ir leģitīms. Tā vismaz Eiropas Cilvēktiesību tiesas ieskatā.

D. Rezevska.

Paldies. Paldies arī par komentāru.

Tad tā nākamā jautājuma daļa man ir saistīta ar tādu salīdzināmu situāciju. Saeimas ieskatā tad es jautāšu, vai tā ir salīdzināma vai nē…

Tātad iedomājamies situāciju, ka sieviete, tātad māte dzīvo heteroseksuālā savienībā ar partneri, tātad vīrieti…. un vai šādā gadījumā šāds partneris varētu nonākt apstrīdētās tiesību normas tvērumā?

Un tad otra situācija, kur viendzimuma savienībā dzīvo bioloģiskā māte ar savu partneri sievieti, un vai šādā situācijā partnere varētu nonākt apstrīdētās tiesību normas tvērumā?

Un tad "b" apakšjautājums ir, vai Saeimas ieskatā šajā situācijā neveidojas atšķirīga attieksme? Paldies.

D. Ose.

Paldies par šiem jautājumiem.

Tātad atbildēšu uz pirmo jautājumu. Tātad, jā, mums ir praksē vērojamas situācijas, kad bērna māte, dzīvojot heteroseksuālās attiecībās ar vīrieti, tomēr nonāk šīs apstrīdētās normas diskutablā tvērumā ņemot vērā, ka bērnam, iespējams, pēc viņa piedzimšanas, jau ir konstatēta paternitāte, vai nu tā ir caur deklarēšanu, proti, tātad bērna māte un bērna bioloģiskais tēvs ir deklarējuši bērna izcelšanos, respektīvi, tātad bērna dzimšanas apliecībā jau šīs juridiskās saiknes ir fiksētas, bet tātad bērna mātes partneris nav paternitāti konstatējis, apstrīdējis un šādā situācijā viņam arī nebūtu pieļaujams Darba likuma 155. panta pirmās daļas ietvaros pretendēt uz bērna tēva atvaļinājumu.

Un tajos gadījumos, atbildot uz otro jautājumu, tātad tajos gadījumos, ja ir divu šo sieviešu tātad partnerattiecības, vai otru sievieti mēs varam uzskatīt kā bērna tēvu? Es sliektos atbildēt, ka šis jautājums Latvijas normatīvo aktu ietvaros nav definēts un šo attiecību tvērums ir neskaidrs, ņemot vērā, ka partneru attiecību reģistrācija viendzimuma partneriem nav skaidrota.

Ja skatāmies plašāk tātad ārpus Latvijas ietvariem, bez šaubām, tātad tiesību aktos nav precīzi noteikts definējums, ka bērnam var būt šis skaidrojums kā divas mātes vai divi tēvi, bet, ja mēs skatāmies tātad doktrīnu avotos, tad, bez šaubām, mēs nevarētu attiecināt statistu "tēvs" uz sievieti. Tam tomēr ir zināma bioloģiska izcelsme šim tvērumam.

D. Rezevska.

Paldies. Jā, jūs gan to mana jautājuma pirmo pusi pagriezāt tam partnerim nelabvēlīgā gaismā, runājot par iespējamo atvaļinājumu. Es tieši biju domājusi tādu situāciju, ka bērna māte, dzīvojot heteroseksuālā savienībā ar savu partneri un partnerim ir šāda iespēja tātad kļūt par tēvu juridiskā izpratnē un izmantot atvaļinājumu. Savukārt, ja bērna māte dzīvo viendzimuma savienībā, tad partnerei šāda iespēja nerodas tā vienkāršā iemesla dēļ, ka viņa ir sieviete nevis vīrietis.

D. Ose.

Es gribētu tādā gadījumā nedaudz arī akcentēt to, ka darba tiesībās tātad ir strikti pateikts šis publiskais elements, ka darba devējam būtu noteikti jānodrošina noteikta veida atvaļinājumi noteiktām personām. Nu, tās ir tādas privāti publiskās attiecības.

Savukārt, ja raugāmies tīri uz privāti tiesiskām attiecībām, kādas tomēr pastāv darba tiesību vidē, tad es gribētu teikt, ka tāds universāls atvaļinājums, kas ļautu arī sievietei partnerei tātad šo emocionālo saikni radīt ar bērnu pašā sākumā, tiklīdz bērns ir piedzimis. Šeit ir izmantojami un atrodami citi atvaļinājumi, kas ir Darba likumā definēti un kā tādu es gribētu tiešām norādīt… tātad atvaļinājums bez darba samaksas saglabāšanas, kur viens no tvērumiem ir arī šīs ģimenes attiecības visplašākajā nozīmē un arī tiesību doktrīnā ir arī skaidrots, ka pie noteiktiem apstākļiem šādu atvaļinājumu varētu piešķirt arī personām, kuras faktiski kopj bērnu.

D. Rezevska.

Jā, paldies jums liels par jūsu atbildi.

S. Osipova.

Jautājumus turpinās uzdot tiesnesis Kusiņš.

G. Kusiņš.

Man vēl daži papildus jautājumu būtu Saeimas pārstāvim.

Tiesas sēdes pirmajā daļā, uzklausot pieteikuma iesniedzēja viedokli, no tiem vismaz es secināju, ka no Satversmes 110. panta pirmā teikuma pēc pieteikuma iesniedzēja viedokļa iznāk plašāka tiesiskā aizsardzība nekā no Latvijas starptautiskajām saistībām.

Sakiet, lūdzu, vai jūs tam piekrītat, ka Satversmes 110. pants paredz augstāku tiesiskās aizsardzības līmeni kā Konvencijas 8. pants? Paldies.

M. Birģelis.

Saeimas ieskatā tāda situācija varētu būt, ka Satversme nosaka augstāku standartu nekā Konvencija. Savukārt šajā konkrētajā gadījumā Saeimai nav šādas informācijas, ka attiecībā uz bērnu tēva atvaļinājumu būtu šāds augstāks standarts… Nav saprotami, kādi varētu būt šādi īpaši iemesli, kāpēc Latvijā, un atbilstoši Latvijas konstitucionālajām tradīcijām, šeit tāds augstāks standarts pastāvētu.

Tādēļ Saeima nepiekrīt šādam pieteikuma iesniedzēja viedoklim.

G. Kusiņš.

Paldies. Nākamais jautājums būs saistīts ar to informāciju, kas ir norādīta tiesībsarga sniegtajā viedoklī Satversmes tiesā. Tātad tiesībsargs secina… tas ir

tiesībsarga atbildes 3. lapaspusē, ja nemaldos, ka ik gadus 3–4 procentu jaundzimušo bērnu nav noteikta paternitāte. Un 2019. gadā no reģistrētajiem 18 696 bērniem ziņu par tēvu nebija 626 bērniem.

Sakiet, lūdzu, kā šādā situācijā tad likumdevējs nodrošina bērna tiesību aizsardzību?

M. Birģelis.

Likumdevējs var nodrošināt bērna tiesību aizsardzību tiktāl, ciktāl viņš var paredzēt atbalstu arī šādai ģimenei, kur ir tikai māte. Likumdevējs nevar piespiest tēvu iesaistīties šajā, vai citu personu nevar piespiest iesaistīties šādā ģimenē. Savukārt piešķirt dažāda veida atvaļinājumus un pabalstus ģimenei likumdevējs var un arī Satversmes tiesas praksē ir atzīts, ka atsevišķi šādi atvaļinājumi ir pietiekami, lai nodrošinātu bērna vislabākās intereses.

G. Kusiņš.

Paldies.

Un tad man būs viens jautājums no Saeimas atbildes raksta. Tātad tas ir Saeimas atbildes raksta 3. lapaspusē, kur Seima norāda, ka Darba likums neaizliedz darba devējam noteikt arī citādu atvaļinājumu vai citādus labvēlīgākus noteikumus attiecībā uz pieteikuma iesniedzēju.

Sakiet, lūdzu, vai jūs varētu paskaidrot šo pozīciju, kādi varētu būt šie citi labvēlīgāki noteikumi un ka šie citi labvēlīgāki noteikumi atbilstu bērna vislabākajām interesēm?

D. Ose.

Godātā tiesa! Šajā gadījumā mēs uzskatām, ka Darba likumā ir paredzēti instrumenti, kas ļauj darba devējam nodrošināt saviem darbiniekiem plašākas, apjoma ziņā, sociālās garantijas, nekā tās paredz likums. Un kā viens no šādiem instrumentiem vienmēr tiek uzskatīts tātad koplīgums, kurā var ietvert gan plašāka apjoma tātad piešķirtās tiesības izmantot atvaļinājumu, gan arī tātad paredzēt dažāda veida materiālās kompensācijas tiktāl, ciktāl tas ir darba devējam iespējams viņa budžeta ietvaros.

G. Kusiņš.

Paldies.

Bet tad man ir papildjautājums. Mēs zinām, ka pieteikuma iesniedzēja ir konkrētā situācijā un es saprotu, ka viņai šāds atvaļinājums netika piešķirts. Tad šāda tēze par koplīgumu īsti nesasniedz to mērķi, un man tad būtu jautājums: tad kādā veidā šinī situācijā, kādā atrodas pieteikuma iesniedzēja… vai apstrīdētā norma tad nodrošina

bērna vislabāko interešu aizsardzību, ja tas ir atkarīgs pēc Saeimas ieskata no koplīguma un no kādiem citiem subjektiem? Paldies.

D. Ose.

Kā jau minēju, tas ir viens no šiem instrumentiem – koplīgums, bet Darba likumā ir paredzēta iespēja tātad šādā salīdzināmā situācijā tātad partnerei prasīt nevis tieši definējot, ka viņa vēlas izmantot bērna tēva atvaļinājumu, bet viņa vēlas izmantot atvaļinājumu, lai radītu šo emocionālo saikni ar bērnu. Un, kā es iepriekš minēju, tātad Darba likumā paredzētais instruments ir atvaļinājums bez darba samaksas saglabāšanas, kas pēc analoga privāto tiesību tvērumā ir pielīdzināms arī tiem atvaļinājumiem, ko piešķir darba devējs. Tātad arī bērna tēva atvaļinājums Darba likuma ietvaros neparedz darba devējam, tātad izmaksāt kaut kāda veida maksājumus darbiniekam.

G. Kusiņš.

Paldies. Un pēdējais jautājums šobrīd. Kā zināms no publiskajā telpā izskanējušajiem viedokļiem, Saeimā ir diskutēts par šo viendzimuma personu iespējamo reģistrāciju, kādā atsevišķā likuma formā vai kā savādāk.

Jūs norādījāt, ka šobrīd šī aizsardzība ir paredzēta ar speciālajiem regulējumiem gan, piemēram, Kriminālprocesa likumā, gan citos likumos. Vai no tā var secināt, ka Saeima izvērtē šādu aizsardzības līdzekļu esamību jeb Saeima vienkārši uzskata, ka tiesību politisko apsvērumu dēļ šādu partnerattiecību reģistrācijas likuma pieņemšana nav iespējama? Paldies.

M. Birģelis.

Saeimā ir bijušas vairākas šāda veida iniciatīvas. Un šādai iniciatīvai ir zināmi lietderības apsvērumi. Piemēram, lai atvieglotu kaut kādas neērtības, ka viendzimuma pāriem varētu būt praktiskajā dzīvē regulējot civiltiesiska rakstura attiecības, lai šie materiālie jautājumi nebūtu jāregulē ar civiltiesiskiem līgumiem, tad būtu arī citas formas, kā to varētu varbūt citādā veidā noregulēt, piemēram, atzīstot parnerattiecības un paredzot citus mehānismus. Tas pats par sevi nenozīmē, ka šobrīd Saeima uzskatītu, ka šādu pāru tiesības netiek nodrošinātas.

Attiecībā uz to, vai šobrīd notiek darbs pie tā, ka tiek vērtēts, vai ir kādi citi apsvērumi un cik nozīmīgi ir šie apsvērumi, lai šādas viendzimuma partnerattiecības reģistrētu, ir jānorāda, ka šobrīd Saeimas Sociālo un darba lietu komisija ir pieprasījusi dažādām institūcijām viedokli par viņu redzējumu, vai būtu jāpaplašina atsevišķās vietas definīcijas vai nē, kādi ir šie praktiskie apstākļi, respektīvi, likumdevējs nav beidzis šos apstākļus vērtēt. Neskatoties uz to, līdz šim brīdim politiskais vairākums nav saskatījis šādu nepieciešamību, tādējādi arī šādas iniciatīvas nav guvušas atbalstu.

Tad, kad ir vērtēts arī iepriekš, teiksim, jau 2012. gadā, aicinot arī tiesībsargu sniegt viedokli attiecībā uz to, vai šāds partnerattiecību reģistrējums būtu nepieciešams valstī, tiesībsargs norādīja, ka šobrīd viņa ieskatā, analizējot valstī attieksmi pret konkrētām personu grupām un amatpersonu izteikumus par grozījumiem Satversmē, tiesībsargs nonāca pie secinājuma, tajā brīdī šāda likumprojekta virzīšana nav vēlama.

Šobrīd, ja tam juridisku šķēršļu tādu nav, bet arī nav pietiekams politiskais vairākums līdz šim, lai šādu likumu pieņemtu un regulējumu paredzētu.

G. Kusiņš.

Mans jautājums ir saistīts ar to, ka dažādu valsts institūciju pasūtījumu tādos ietvaros ir veikti pētījumi par laulību nereģistrēšanas problemātiku, par viendzimuma laulībām un tā tālāk.

Sakiet, lūdzu, vai Saeima tad izmanto šos citus pētījumus? Es varu norādīt, ka, piemēram, 2015. gadā Pārresoru koordinācijas centrs ir pasūtījis pētījumu "Pētījums par laulību nereģistrēšanas problemātiku", kurā ir atzīts, ka tādējādi pašlaik Latvijai saistošie starptautiskie līgumi, konkrēti Eiropas Cilvēktiesību un pamattiesību aizsardzības Konvencija, uzliek par pienākumu nodrošināt partnerattiecību, kas pastāv ārpus laulības, tiesisko atzīšanu un aizsardzību.

Kā jūs varat šo komentēt, jo šobrīd izskatās tā, ka dažādas institūcijas sniedz atšķirīgus viedokļus par to, vai ir nepieciešams šāds partnerattiecību regulējums un vai tas izriet no starptautiskajām saistībām, vai tas nav nepieciešams.

M. Birģelis.

Jā, runājot par konkrēto pētījumu, Saeima nevar komentēt šī pētījuma objektivitāti un kvalitāti. Neskatoties uz to, man ir jānorāda, ka šis pētījums sadaļā attiecībā uz pienākumu šādu regulējumu paredzēt, ir lietojis atsauci uz spriedumu "Oliari pret Itāliju", kas arī Satversmes tiesas praksē norādīts, ka no šī sprieduma paša kā tāda, tāds secinājums neizriet. Būtībā arī šos lietotos avotus, iespējams, nav sniedzis pārliecinošu vēstījumu arī personām, kas ir pozīcijā, lai šādu lēmumu pieņemtu. Neskatoties uz to, šādu debašu un diskusiju nepieciešamība nav apšaubīta arī parlamenta praksē, par ko apliecina arī tas, ka šobrīd visas institūcijas ir aicinātas sniegt savus apsvērumus un redzējumus par to, kuri attiecīgi pilnveidojumi ir nepieciešami, ja tādi ir.

G. Kusiņš.

Vai no jūsu teiktā tad tiesa var secināt, ka Saeima turpina pētīt, vai šādu regulējumu ir nepieciešams ar kādiem grozījumiem kādos specifiskos aktos atsevišķos, vai arī ar kaut kādu vienu centralizētu likumu… nu, pieņemsim, Partnerattiecību reģistrācijas likums vai kā savādāk…

M. Birģelis.

Atbilstoši Satversmes tiesas judikatūrai, likumdevējam ir pienākums periodiski pārvērtēt tiesību normas un tiesisko regulējumu. Šī pienākuma ietvaros likumdevējs to arī dara un, ja viņš nonāks pie secinājuma, ka šāds regulējums ir nepieciešams un nepieciešams konkrētā veidā, nepastāvēs šķēršļu šādu regulējumu pieņemt.

Šobrīd balsu vairākums, respektīvi, parlamentā dažādu deputātu un dažādu pozīciju viedokļi… nav bijis vairākums, kas uzskatītu, ka šāda partnerattiecību neparedzēšana konkrētā formā būtu lietderīga vai, vēl jo vairāk, starptautisks pienākums.

G. Kusiņš.

Paldies.

S. Osipova.

Tā, tiesnešiem šobrīd jautājumu vairāk nav.

Ir iespēja uzdot jautājumus Saeimas pārstāvjiem pieteikuma iesniedzējas pārstāvim Matīsam Šķiņķim.

Arī jūs aicināšu nedublēt tos jautājumus, ko tiesa jau ir uzdevusi.

M. Šķiņķis.

Liels paldies. Man tiešām ir daži jautājumi.

Pirmais jautājums attiecībā uz apstrīdētās tiesību normas mērķi.

Jautājums: vai Saeimas ieskatā šīs normas mērķis ir vai nav mainījies sākot no 2000. gada, kad normas projekts tapa, līdz šodienai?

M. Birģelis.

Saeimas ieskatā tas normas mērķis ir vienmēr bijis pietiekami skaidrs. Tā ir bērna tēva iesaiste ģimenes aprūpē un šī emocionālā saite ar "bērna tēvs". Tur varētu būt kādas bioloģiskas nianses kaut kādos normatīvos aktos, bet attiecībā uz bērna tēva atvaļinājumu šis mērķis nekad nav bijis mainīts un viņš ir konstanti turēts no pašiem sākumiem 2002. gada, kad tika pieņemts Darba likums.

M. Šķiņķis.

Skaidrs, paldies.

Tad viens precizējošs jautājums. Labklājības ministrija savā viedoklī atsaucās uz tādu direktīvu Nr. 2006/54, sakot, ka ar apstrīdēto normu ir ieviesta arī šī direktīva. Vai Saeimas pozīcija šajā niansē sakrīt ar Labklājības ministrijas pozīciju?

M. Birģelis.

Varbūt jāvaicā Labklājības ministrijai viedoklis attiecībā uz to, vai tur ir pārņemta tieši konkrētā norma vai nē. Jo būtībā tad, kad jau Darba likums tika radīts, es pieļauju, ka viņš bija pirms šīs direktīvas un šis mērķis jau bija radies arī pirms tam. Respektīvi, pat ja būtu šobrīd direktīva, kas paredzētu tēva atvaļinājumu ar citu mērķi, nu, visticamāk, ka tas sākotnējais mērķis, kam viņa tika izveidota, nu diez vai būtu nesaraujami mainījies no tās, ko paredzētu kaut kāda jauna direktīva, tikai tā iemesla dēļ, ka tur ir lietotas kaut kādas nianses, kuru direktīvu jebkurā pantā pārņem. To droši vien labāk varēs izskaidrot Labklājības ministrija šo atsauci, bet Saeimas ieskatā neskatoties uz to, vai šajā pantā ir tikusi pārņemta vai nē, šis mērķis nav mainījies.

M. Šķiņķis.

Un tad pēdējais jautājums par tādiem specifiskiem regulējumiem. Par šo pēdējo jauno direktīvu – 2019/1158. Vai šis direktīvā minētā paternitātes atvaļinājuma mērķis viens pret vienu sakrīt ar Saeimas definēto Darba likuma 155. panta pirmās daļas mērķi?

M. Birģelis.

Kā jau es minēju, tur varētu atšķirties kaut kādi uzsvari. Bet tas mērķis paliek viens un tas pats, kas ir bērna tēva iesaiste ģimenes dzīvē un tādējādi vienlīdzības veidošana starp sievieti un vīrieti.

M. Šķiņķis.

Skaidrs, paldies.

Tad jūs minējāt, ka gadījumā, ja šādu tiesību piešķirtu uz atvaļinājumu kādai citai personai, ne bērna tēvam, tad Saeimai nāktos atkāpties no tiem mērķiem, kas ir ielikti Darba likuma 155. panta pirmajā daļā.

Tādēļ mans jautājums ir, vai un kādā veidā atvaļinājuma piešķiršana bioloģiskās mātes partnerei apdraudētu tēvu tiesības un mērķi sasniegt tātad tēvus iesaistīt ģimenes dzīvē.

M. Šķiņķis.

Būsim precīzi. Saeima neapšauba, ka šo mērķi – piešķirot atvaļinājumu tieši un tikai tēvam, – var sasniegt neatkarīgi no tā, vai valstī būtu vai nebūtu cita veida atbalsts citām personām, kurām ir cits statuss, bet Saeimas pozīcija ir tāda, ka ir tikai viens konkrēts pienākums šobrīd, kas ir izkristalizējies starptautiskajās tiesībās paredzēt šādu atvaļinājumu bērnu tēviem. Atvaļinājumu uz citiem mērķiem, kas sasniegtu cita veida mērķus, kas varētu būt tuvi vai lietderīgi, tas būtu tiesību politikas izšķiršanās jautājums, tas būtu jautājums par citu mērķu sasniegšanu, citu instrumentu izveidošanu,

kas pats par sevi nedara nevienai personai tiesības prasīt konkrētu atbalstu konkrētā formā no valsts. Līdz ar to mērķis, sniedzot tikai un vienīgi tēviem, tiek sasniegts. Piešķirot citām personām, ne vienmēr tie paši mērķi tiks sasniegti, līdz ar to likumdevēja ieskatā nevarētu būt valstij pienākums veidot tādu instrumentu, kas nesasniedz viņam izvirzītos mērķus.

M. Šķiņķis.

Skaidrs. Paldies. Vairāk par šo man nav jautājumu.

Tad man jautājums par mūsu piesaukto vairākkārt Satversmes tiesas spriedumu adopcijas lietā Nr. 2019-01-01 un es gribēju saprast, kā Saeima izprot likumdevēja pienākumu, kāds tas te ir nodefinēts "noteikt ģimenes locekļu, vai šo ģimenes dalībnieku, personiskās attiecības". Es gribētu tieši saprast, kā Saeima izprot pienākumu noteikt personiskās attiecības… šo elementu…

M. Birģelis.

Godīgi sakot, grūti komentēt konkrēto spriedumu. Lai gan es viņu lasīju diezgan nesen, es neielasu tur tādas lietas kā pieteikuma iesniedzēja tur ielasīja. Grūti ir neredzot kontekstu, komentēt šo konkrēto atziņu. Līdz ar to, es nezinu, vai mana kolēģe var komentēt, ja, nē, visticamāk mums ir jāatvainojas, bet šajā aspektā, neredzot konkrēto spriedumu, nav iespējams komentēt šobrīd šo aspektu.

M. Šķiņķis.

Skaidrs. Tad arī sakiet, ka nevariet, tur tajā teikumā bija "personiskās un mantiskās attiecības". Tātad noteikt ģimenes dalībnieku personiskās un mantiskās attiecības.

Tad varbūt jūs varat komentēt, kā Saeima izprot otru vārdu "mantiskās attiecības" noteikšanu… Ja, nē, tad…

D. Ose.

Tā kā jūs pats jau teicāt, ka attiecīgais spriedums tika saistīts ar adopcijas lietām, tad personiskās un mantiskās attiecības Civillikumā ir diezgan skaidri nodefinētas un adopcija, kā mēs zinām, ir iespējama tikai tajos gadījumos, kad adopciju veic viena persona vai arī adopciju veic laulātie. Pašlaik tātad cita veida adopcijas mums nav paredzētas un adopcijas fakta ietvaros, ka mēs arī zinām, normatīvie akti paredz juridiskās radniecības rašanos, kas pielīdzināma attiecīgi bērna tēva un bērna mātes attiecību rašanās atbilstoši Civillikumam.

Līdz ar to šis tvērums "personiskās attiecības un mantiskās attiecības" acīmredzot izriet tā, kā to izprot Civillikums.

M. Šķiņķis.

Skaidrs. Es pozīciju sapratu.

Un man ir pats pēdējais jautājums. Gan es, gan kolēģis no Saeimas, abi runājām par šo ECT "Hallier pret Franciju lietu". Mums nesakrīt viedokļi, vai var vai nevar šo lēmumu ņemt vērā.

Bet vienā daļā, manuprāt, Saeimas pārstāvis nav konsekvents vai man tā tikai šķiet. Tāpēc jautājums.

Šajā nolēmumā tika atzīts, ka bioloģiskie tēvi un partnere, tātad sieviete, ir salīdzināmas grupas. Saeimas pozīcija šajā lietā ir, ka nav. Ja jūs varētu iezīmēt, kāpēc tad visādā citādā ziņā šis lēmums ir saistošs un jāņem vērā šajā lietā, bet tieši tajā niansē nē? Paldies.

M. Birģelis.

Jā, šajā niansē Saeimas pozīcija ir tāda, ka vispār vismaz Latvijas normatīvajos aktos ir noteikta konkrēta šī juridiskā saikne. Nav zināms, vai šāda juridiskā saikne pastāvēja arī tādā izpratnē, kā tas ir Latvijā, arī šajā Francijā uz doto brīdi. Nu, atkarībā no tā iznākuma, Saeima pieļauj, ka šīs personas varētu arī nebūt vienādotos un salīdzināmos apstākļos, tikai tā iemesla dēļ, ka tad Saeima nav guvusi pārliecību par to, kādu juridisku pienākumu nasta gūlās arī uz šiem vecākiem tad, kad viņi noslēdza to saucamo solidaritātes paktu. Šī pakta tvērums Saeimai nav zināms, un tādēļ mēs, skatoties šajā Latvijas kontekstā, norādījām, ka vismaz Latvijā šādās attiecībās juridiska saikne ar bērnu personai neveidojas, un, līdz ar to, nav tiesības un pienākumu.

Bet Saeimas pozīcijai nav izšķiroša nozīme tik daudz, vai viņas ir salīdzināmas vai nav, jo, pat ja viņas ir salīdzināmas, tad šī attieksme nav balstīta uz seksuālo orientāciju vai dzimumu un visnotaļ ir attaisnojama šī spriedumā minētā leģitīmā mērķa dēļ, kas mūsu ieskatā sakrīt identiski ar to mērķi, ko mēs norādām attiecībā uz Darba likuma normu.

M. Šķiņķis.

Liels paldies. Man nav vairs jautājumu.

S. Osipova.

Tā, paldies jums.

Šobrīd tiesnesim Kusiņam ir vēl viens jautājums.

G. Kusiņš.

Jā, klausoties šo jautājumu uzdošanu, man būtu viens jautājums pieteikuma iesniedzējas pārstāvim, Šķiņķa kungam.

Jūs atsaucāties jau vairākkārt uz šo Satversmes tiesas lietu Nr. 2019-01-01. Un mans jums ir jautājums attiecībā uz to, kā jūs saprotat šo Satversmes tiesas norādīto. Es varbūt nocitēšu visu šo tēzi, jo man liekas, jūs citējāt tikai daļu no šīs tēzes un, tāpēc es gribu jums pajautāt par visas tēzes tvērumu.

"Satversmes tiesa ir norādījusi, ka valsts pienākums nodrošināt ģimenei juridisku aizsardzību, prasa tādu tiesisko regulējumu, kas izveido un uztur sociālajā realitātē pastāvošu ģimenes attiecību tiesisko ietvaru, nosakot šo attiecību dalībnieku personiskās un mantiskās attiecības. Ja valsts neparedz tiesisko ietvaru ģimenes tiesiskajām attiecībām, tad nav iespējams šo tiesisko attiecību dalībniekiem nodrošināt arī Satversmes 110. pantā ietvertās sociālās un ekonomiskās tiesības."

Un tad ir teikums, par ko es tieši jums gribu pajautāt, ko Satversmes tiesa arī turpmāk ir norādījusi, jo šeit šajā spriedumā Satversmes tiesa arī tālāk norāda. "No vienas puses, likumdevējam attiecībā uz apsvērumiem šā tiesiskā ietvara satura noteikšanā ir plaša rīcības brīvība, taču, no otras puses, šī rīcības brīvība nav neierobežota."

Man ir jautājums tad jums: sakiet, lūdzu, kāpēc, jūsuprāt, likumdevējs ir pārkāpis šo Satversmes tiesas atzīto plašo rīcības brīvību jūsu konkrētajā… nu, nevis jūsu konkrētajā, bet pieteikuma iesniedzējas situācijā?

M. Šķiņķis.

Paldies.

Es šo Satversmes tiesas spriedumu izprotu tā, ka pārbaudīt likumdevēja rīcības brīvības robežu ievērošana ir jau tā metodoloģiski nākamais solis, ja mēs konstatējam, ka ir izveidots tiesisks ietvars visām ģimenēm, tajā skaitā viendzimuma pāru ģimenēm.

Līdz ar to likumdevējs…. Mēs netiekam pie šīs likumdevēja rīcības brīvības pārbaudes, jo likumdevējs, vai mēs pārbaudot, nevaram pārkāpt pirmajam, metodoloģiski pirmajam solim, vai ir izveidota juridiska aizsardzības sistēma viendzimuma pāru ģimenēm, un es šādi… interpretēju, šādi šo Satversmes tiesas spriedumu arī lasot šo 16.2.1. un 16.2.2. punktu, kuru arī jūs citējāt, sasaistē ar sprieduma 18.3. punktu, kurā Satversmes tiesa arī tieši uzsvēra, ka likumdevējs attiecībā uz adopcijas jomu savu pienākumu ir izpildījis un ir izveidojis, tātad tiesiskās aizsardzības tvērumā, pasakot, ka likumdevējs ir paredzējis tātad šīs juridiskās saiknes caur adopcijas un laulības institūtu, tā kā juridiski sasaistot šīs ģimenes locekļus ar juridiskām saiknēm, ja tā var izteikties. Un tad tādēļ mēs šo spriedumu lasām tā.

G. Kusiņš.

Es vēlreiz atgriezīšos pie šī pēdējā teikuma. Tātad pēdējā teikumā Satversmes tiesa šeit norāda no tiem trijiem… "No vienas puses, likumdevējam attiecībā uz apsvērumiem šā tiesiskā ietvara satura noteikšanā ir plaša rīcības brīvība".

Sakiet, lūdzu, tad no tās jūsu metodoloģijas… Vai šis patiešām nebūs tas pirmais solis, kad ir jānosaka, vai šis tiesiskais ietvars ir izveidots noteiktā apjomā? Jo no šī teikuma varētu izrietēt arī, ka tiesiskā ietvara satura noteikšanā ir plaša rīcības brīvība, un, šinī gadījumā, tas tiesiskais ietvars šobrīd var neaptvert jūsu pārstāvamās pieteikuma iesniedzējas situāciju.

M. Šķiņķis.

Es šo sprieduma teikumu neizlasīju, iepazīstoties ar spriedumu. Manuprāt, kā es sapratu spriedumu, tātad atslēgas jautājums ir, vai ir regulējums, kas aptver šo ģimenes locekļu personisko un mantisko tiesību un pienākumu loku. Un, attiecībā uz viendzimuma pāru ģimenēm, tāds nepastāv un, tāpēc mēs netiekam uz nākamo soli. Tā mēs interpretējām šo spriedumu.

G. Kusiņš.

Labi, paldies. Es sapratu jūsu pozīciju. Paldies.

S. Osipova.

Tā, paldies. Tiesai vēl ir jautājumi. Tiesnesis Artūrs Kučs.

A. Kučs.

Man viens jautājums būs tikai Saeimai.

Vai apstrīdētā norma, jūsuprāt,… ar apstrīdēto normu ir ieviestas arī direktīvas 2006/54 un 2019/1158, vai šeit ir saikne starp nosauktajām direktīvām un apstrīdēto normu?

M. Birģelis.

Godātā tiesa, tad man būtu jāpārliecinās par šāda fakta patiesumu… Šobrīd nav informācijas…

S. Osipova.

Paldies. Tiesa jūs dzirdēja, mēs sagaidīsim jūsu atbildi rīt. Paldies.

M. Birģelis.

Jā.

S. Osipova.

Tiesnešiem jautājumu šobrīd lietas dalībniekiem nav.

Tātad lietas dalībnieki ir uzklausīti. Šobrīd mēs pārejam pie pieaicināto personu uzklausīšanas.

Pirms pāriet pie pieaicināto personu uzklausīšanas, Satversmes tiesai ir jānosaka, kādā secībā pieaicinātās personas tiks uzklausītas.

Tātad šobrīd Satversmes tiesa plāno vispirms uzklausīt Tieslietu ministriju, tad Labklājības ministriju, tiesībsarga pārstāvi, apvienību "Mozaīka", eksperti Kristīni Dupati…

Lietas dalībniekiem viedoklis... pieteicējas iesniedzējas pārstāvi, lūdzu, jums!

M. Šķiņķis.

Es atvainojos, man bija pārrāvums skaņā. Kuru uzklausīt pirmo? Bija jautājums...

S. Osipova.

Vai jūs piekrītat šādai secībai uzklausīt pieaicinātās personas?

M. Šķiņķis.

Pēc tiesas ieskata. Es piekrītu, kā tiesa vēlas, jā...

S. Osipova.

Saeimas pārstāvis?

M. Birģelis.

Godātā tiesa, Saeimai nav iebildumu arī šādā secībā. Paldies.

S. Osipova.

Paldies.

Tad mēs šobrīd aicināsim pieslēgties Tieslietu ministriju.

Tieslietu ministriju pārstāv divas personas: valsts sekretāra vietniece tiesību politikas jautājumos Laila Medina un Tieslietu ministrijas Civiltiesību departamenta direktore Dagnija Palčevska.

Vai Tieslietu ministrija ir pieslēgusies?

Tiesa pasludina tehnisko pauzi uz 5 minūtēm, lai pārliecinātos, ka ir pieslēgusies pieaicinātā persona.

(*Pārtraukums*.)

S. Osipova.

Tā, tiesai ir nepieciešamais pilnvarojums. Satversmes tiesa ir pārliecinājusies pēc personu dokumentiem, ka pilnvarotās personas pārstāv Tieslietu ministriju.

Lūdzu, vārds Tieslietu ministrijas viedokļa paušanai.

L. Medina

(Nav dzirdama skaņa)

S. Osipova

Mēs jūs nedzirdam.

Jūs joprojām nedzird, kaut arī rāda, ka jums ir ieslēgts mikrofons… Varbūt skaņu datoram esat noņēmušas vai ko citu?

Taisām tehnisko pauzi 5 minūtes, lai pārliecinātos, ka varam uzklausīt pieaicināto personu.

(*Pārtraukums*.)

S. Osipova.

Lūdzu, sēdieties!

Tātad pēc tehniskās pauzes lietā Nr. 2019-33-01 tiesas sēde tiek turpināta ar Tieslietu ministrijas viedokļa uzklausīšanu.

Lūdzu, vārds jums.

L. Medina.

Paldies, godātā tiesa!

Atvainojos vēlreiz, ka skaņa bija mazliet pazudusi.

Tātad, Tieslietu ministrija ir sniegusi savu viedokli rakstveidā, tāpēc šobrīd mutvārdu procesā mēs pievērsīsimies savā uzrunā diviem būtiskākajiem aspektiem, kas, mūsuprāt, būtu uzsverami arī mutvārdu procesa laikā.

Pirmais aspekts būtu saistīts ar valsts pienākumu paredzēt plašāku ģimenes aizsardzību attiecībā uz apstrīdēto Darba likuma normu par atvaļinājuma piešķiršanu tēvam.

Un otrs jautājums ir par diskriminācijas principa iespējamo pārkāpumu kontekstā ar minēto normu.

Vispirms būtu būtiski pievērsties jautājumam par apstrīdētās normas leģitīmo mērķi. Tieslietu ministrijas skatījumā šīs normas mērķis ir paredzēt īpašu atbalstu personai, kas ir juridiski definēta kā persona – tēvs, lai veicinātu šīs personas kontakta veidošanos ar bērnu un vīrieša lielāku iesaisti bērna dzīvē pašā bērna dzīves sākumposmā.

Atbilstoši Latvijas likumos noteiktajam, vecāku statuss un loma gan praktiski, gan arī juridiski ir ar vislielāko ietekmi bērna dzīvē. Un juridiskā nozīmē tēvs ir viens no bērna vecākiem un tēvs kā viens no šiem vecākiem dala visapjomīgāko tiesību un pienākumu kopumu, ko paredz Civillikums attiecībā uz vecāku tiesībām un

pienākumiem, un tas ir, rūpēties par bērnu, rūpēties par viņa mantu, pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās.

Tieslietu ministrijas ieskatā Darba likums apskatāmās lietas kontekstā paredz pakārtotas normas Civillikumā nostiprinātajam tēva statusam, un tieši no Civillikuma izriet vecāku statuss un arī to tiesību un pienākumu kopums, kas attiecas kā uz bērna māti, tā arī uz bērna tēvu, kā jau es minēju, rūpēties par bērna audzināšanu, pamatvajadzību nodrošināšanu un attiecīgi kopšanu. Un tam arī ir pakārtots Darba likumā noteiktais pienākums, Darba likumā paredzētās bērna tēva tiesības uz atvaļinājumu tūlīt pēc bērna piedzimšanas.

Mūsu ieskatā īpaši būtiski ir uzsverams tas apstāklis, ka bērna tēva tiesības uz normā minētā atvaļinājuma saņemšanu nav ierobežotas ar tādiem īpašiem nosacījumiem par to, kādās juridiskās attiecībās bērna tēvs atrodas ar bērna māti, proti, šis atbalsts bērna tēvam ir neatkarīgi no tā, vai bērna tēvs sastāv ar māti laulībā, vai dzīvo kopā ar viņu vienā mājsaimniecībā, vai tomēr nē, un rūpējas par bērnu ārpus atrašanās vienā mājsaimniecībā.

Ja iepazīstas ar Darba likuma regulējumu, tad mēs redzam, ka nosacījums, lai varētu persona pretendēt uz šādu bērna tēva pabalstu, šajā gadījuma ir divi kritēriji.

Pirmais, ka personai ir jābūt tēvam, valsts juridiski atzītam tēvam un persona nedrīkst kavēties ar savu lūguma izteikšanu pēc bērna piedzimšanas, jo šī atvaļinājuma mērķis ir tēva iesaistīšana bērna aprūpē tūlīt pēc bērna piedzimšanas.

Pieteicēji ir apgalvojuši, ka Darba likuma 155. panta pirmā daļa neatbilst valsts pozitīvajam pienākumam nodrošināt ģimenes sociālo aizsardzību. Tieslietu ministrijas ieskatā šāds apgalvojums nav pamatots.

Satversmes 110. panta pirmā teikuma tvērums attiecināms uz īpašu valsts attieksmi pret ģimeni un vecāku un bērna tiesībām. Analizējot konkrēto normu kopsakarā ar valstī noteikto pienākumu aizsargāt ģimeni, secinām, ka Darba likuma 155. panta pirmā daļa tieši vērsta uz viena konkrēta vecāka, proti, tēva lomas stiprināšanu, tādējādi līdzsvarojot abiem bērna vecākiem, proti, mātei un tēvam, Civillikumā noteiktos bērna aizgādņu pienākumus.

Minētās lomas nozīme… tas jau ir vairākkārt apskatīts arī šīs lietas ietvaros, uzklausot gan pieteicēja pārstāvi, gan atbildētāja pārstāvi, ka šī tēva loma ir veidojusies vēsturiski un gan starptautiskajās, gan arī vēlāk Latvijas tiesību normās ir paredzēta virkne normatīvo regulējumu, kas vērsti uz tēva lomas stiprināšanu, lai mazinātu šo sākotnēji vēsturiski iedalīto lomu starp māti un tēvu.

Un, ja mēs iepazīsimies gan ar Eiropas Savienības ministru rezolūciju no 2000. gada, gan arī ar vairākkārt pieminētajām direktīvām, tad lasot gan šo direktīvu normu, gan arī apsvērumu tekstu, tiek secināms, ka tātad šā regulējuma mērķis ir stiprināt tēva līdzdalību bērna aprūpē, īpaši uzsverot to, ka būtu jābūt pieejamiem šādiem paternitātes atvaļinājumiem, kas veicinātu tēva iesaisti bērna dzīvē tā agrīnajā

dzīves posmā, lai radītu gan šo nepieciešamo saikni, gan arī izlīdzsvarotu bērna abu vecāku attiecības ar bērnu, šajā gadījumā kontekstā ar abu vecāku un darba tiesisko attiecību nostiprināšanu un noteikšanu, ka abiem vecākiem ir tiesības piedalīties bērna kopšanā, vienlaicīgi saglabājot savas darba tiesiskās attiecības.

Līdz ar to, mēs rezumējām, ka apstrīdētajā normā paredzētais atvaļinājums bērna tēvam uzreiz pēc bērna piedzimšanas pakārtots Latvijas tiesību sistēmā atzītajam bērnam vistuvāko personu lokam un kalpo mērķim stiprināt tēva lomu un līdzsvarot vecāku pienākumus līdz ar bērna piedzimšanu.

Tāpēc, ņemot vērā, ka ģimenes situācijas var būt atšķirīgas un dažādas, un ir ievērojams ģimeņu skaits Latvijā, ko veido tikai viens vecāks, vai arī ir ģimenes, kurā vienā mājsaimniecībā dzīvo dažādi tuvi cilvēki, vecvecāki, vecāki brāļi, māsas, tas jau arī vairākkārt tika analizēts konkrētās lietas ietvaros, uzklausot pieteicēju un atbildētāju.

Uz šo mēs secinām arī, ka Civillikuma normas piemin šādas citas personas – ir pieminēti gan bērna brāļi, māsas, vecvecāki, attiecīgi mātes vai tēva māsas un brāļi, citas personas, ar kurām bērns ilgstoši dzīvo nedalītā mājsaimniecībā, tomēr tiesību normās atvaļinājums, bērnam piedzimstot, šajā gadījumā ir noteikts tikai attiecībā uz tēvu, uzsverot viņa būtisko lomu bērna dzīvē.

Un tieši ņemot vērā šos apsvērumus, ka vecākiem ir īpaša loma bērna dzīvē, Darba likuma 155. panta pirmajā daļā ir īpaši izcelta šī tēva loma, veidojot vienotu tiesību sistēmu ar Civillikumā nostiprināto tēva izpratni. Tieslietu ministrijas ieskatā mēs nesaskatām šādu īpašu pienākumu piešķirt tēva atvaļinājumu jebkurai citai personai, kas ir tuvās attiecībās ar bērna māti vai atrodas vienā mājsaimniecībā ar bērnu.

Likumdevēja lēmums īpaši motivēt tēva pienākumu īstenošanu nerada valstij pienākumu tieši šādas pašas tiesības nodrošināt arī citām personām. Valsts bauda rīcības brīvību izlemt, kādas kopdzīves formas īpaši atzīst un kādus pasākumus izvēlēties ģimenes kā kopā dzīvojošu personas kopu atbalstam. Un Tieslietu ministrijas ieskatā, Satversmes 110. pantā ietvertais neliedz valstij īpaši izcelt tēvu un atbalstīt viņa lomu bērna dzīvē.

Nākamais aspekts, kam Tieslietu ministrija vēlētos pieskarties, ir saistīts ar normas leģitīmā mērķa izvērtējumu kontekstā ar diskriminācijas aizlieguma principu.

Satversmes komentāros ir pausts, ka aizliegto kritēriju katalogs, kas nepieļauj diskriminācijas noteikšanu, atspoguļo sabiedrības izšķiršanos par to, kādas atšķirības starp tās locekļiem nav pieļaujamas kā atšķirīgas attieksmes pamats.

Un šajos komentāros ir pausts: "ja atšķirīgā attieksme ir balstīta uz kādu no kritērijiem, kas ietverti aizliegto kritēriju katalogā, tās attaisnojums vai nu vispār nav iespējams, vai ir iespējams tikai izņēmumu gadījumos".

Satversmes tiesa ir noteikusi, ka atšķirībā no Satversmes 91. panta pirmā teikuma, tā panta otrajā teikumā nostiprinātā aizlieguma principa būtība ir šāda: novērst

iespēju, ka demokrātiskā un tiesiskā valstī, pamatojoties uz kādu nepieļaujamu kritēriju, tiek ierobežotas personas pamattiesības.

Ievērojot minēto, ciktāl iesniedzējam liegts izmantot apstrīdētajā normā noteiktas tiesības, attiecībā uz iesniedzēju tiek īstenota atšķirīga attieksme, tomēr šī atšķirīgā attieksme nav balstīta uz nevienu no nepieļaujamiem kritērijiem.

Šo apgalvojumu mēs pamatojam ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas salīdzinoši nesen, 2017. gadā izskatīto lietu "Hallier pret Franciju", kura jau ir daudz kārt apskatīta šī mutvārdu procesa ietvaros, un tāpēc Tieslietu ministrija dziļāk neanalizēs savus secinājumus, pievienojoties Saeimas pārstāvja analīzei par šī sprieduma ietekmi uz izskatāmo lietu, vien savus apsvērumus noslēdzot ar secinājumu, ka Tieslietu ministrijas ieskatā Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir secinājusi, ka minētajā lietā, lai arī pret pieteicēju bija vērsta atšķirīga attieksme, tā nebija balstīta uz dzimumu vai seksuālo orientāciju, proti, uz kādu no kritērijiem, kurš ir šo aizliegto kritēriju katalogā.

Un, kā jau tas tika uzsvērts, Eiropas Cilvēktiesību tiesa šajā lietā nekonstatē, ka būtu pārkāptas Cilvēktiesību un pamatbrīvību Konvencijas 14. pants kopā ar šīs Konvencijas 8. pantu.

Līdz ar to, ņemot vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas atziņu, un to, ka pieteicēja nav un nevar būt bērna tēvs, proti, vīrieša dzimuma persona, no kura bērns ir izcēlies un, kurai ir tiesības uz apstrīdētajā normā noteikto valsts atbalstu, šajā lietā atšķirīga attieksme ir gan objektīva, gan pamatota.

Satversmes tiesa, analizējot mātes un tēva atbildību par tiesībām un pienākumiem bērna aprūpēšanā, audzināšanā, ir secinājusi, ka normatīvie akti paredz to vienlīdzību, proti, mātes un tēva vienlīdzību attiecībā uz bērnu aprūpēšanu un audzināšanu. Tas nozīmē, ka saskaņā ar Civillikumu abi vecāki izlieto vecāku tiesības un pienākumus kopīgi.

Savukārt normatīvie akti par valsts sociālajiem pabalstiem un atvieglojumiem, kas pienākas ģimenēm, paredz iespēju tos saņemt jebkuram no vecākam. Bet tomēr ir izņēmumi, kas ir saistīti ar katra no vecākiem īpašo stāvokli, kas izriet no lietas dabiskajiem apstākļiem. Proti, izņēmums ir maternitātes pabalsts, kuru var saņemt vienīgi sieviete pēc grūtniecības un dzemdību atvaļinājuma laika, un paternitātes pabalsts, kuru savukārt var saņemt vīrietis par 10 kalendāru dienu ilgu atvaļinājumu sakarā ar bērna piedzimšanu.

Līdz ar to mēs secinām, ka tēvam attiecībā pret bērnu ir konkrēts juridisks statuss, apstrīdētā normas līdzsvaro tēva pienākumu, kas izriet no Civillikuma 177. panta noteiktā aizgādības tiesību zināma apjoma, kas nozīmē bērnu uzturēt un rūpēties par bērna kopšanu, kas ir katra vecāka beznosacījuma pienākums. Līdz ar to ir pamats veidot pret tēvu labvēlīgāku attieksmi nekā pret citiem bērna tuviniekiem.

Tieslietu ministrijas ieskatā šāda Darba likumu norma ir iekļauta Civillikuma kopējā tvērumā, kas raksturo likuma priekšā noteikto bērnam svarīgāko personas tiesību, pienākumu apjomu.

Tādējādi Tieslietu ministrijas ieskatā apstrīdētā Darba likuma norma, lai arī ierobežo pieteicējas tiesības saņemt attiecīgo atvaļinājumu, sasniedz leģitīmo mērķi stiprināt tēva lomu un ņemot vērā, ka nav iespējams piemērot normu, kas mazāk ierobežotu pieteicējas tiesības, ar to noteiktais tiesību ierobežojums ir atzīstams par samērīgu.

Paldies. Un pēc šīs mūsu nelielās mutvārdu. mūsu pozīcijas izskaidrojuma mēs esam gatavas sniegt atbildes uz tiesnešu jautājumiem.

S. Osipova.

Tā, paldies Tieslietu ministrijai. Jautājumus uzdos tiesnesis Kusiņš.

G. Kusiņš.

Labdien, vairāki jautājumi saistībā ar šodien tiesas sēdē izskanējušo.

Sakiet, lūdzu, tiesas sēdē izskanēja dažādi viedokļi par to, kādas saistības Latvijas valstī izriet no direktīvas 2019/1158.

Sakiet, lūdzu, kāda būtu Tieslietu ministrijas pozīcija? Vai jūs arī piekrītat, ka no direktīvas 2019/1158 neizriet valsts pienākums nodrošināt tiesības uz atvaļinājumu saistībā ar bērna piedzimšanu arī mātes dzīvesbiedram, kas nav atzīstams par bērna tēvu?

L. Medina.

Tieslietu ministrijas ieskatā no direktīvas izriet tiešs pienākums nodrošināt atvaļinājuma pabalstu tēvam, par pārējām personām ir noteikta rīcības brīvība, atbilstoši konkrētās dalībvalsts izvēlētajam tiesiskajam regulējumam. Līdz ar to tiešs pienākums, kas būtu obligāti pārnesams dalībvalsts tiesību sistēmā, direktīvā nav noteikts.

G. Kusiņš.

Paldies.

Otrs jautājums. Kādas tad, jūsuprāt, ir šīs likumdevēja rīcības brīvības robežas? Citiem vārdiem sakot, vai likumdevējs ir tiesīgs noteikt atšķirīgus mehānismus dažādu ģimeņu aizsardzībai? Kāds būtu Tieslietu ministrijas viedoklis?

L. Medina.

Tieslietu ministrijas viedoklis būtu, ka šajā gadījumā nebūtu pareizi runāt par dažādām ģimenēm, bet būtu pareizi runāt par to, ka likumdevējam ir rīcības brīvība

izvēlēties dažādus aizsardzības mehānismus vai atbalsta mehānismus dažādiem ģimenes locekļiem, atkarībā no viņu tiesiskā statusa – vai tas ir bērns, vai vecāks, vai cita persona, kas ir bērnam tuva vai ir saistīta ar dzīvošanu kopējā mājsaimniecībā.

G. Kusiņš.

Paldies. Un vēl divi jautājumi.

Tātad, kā mēs zinām, Satversmes 110. teikums ietver sevī vairākus subjektus, kam būtu jāpiešķir aizsardzība. Tātad ģimenei, vecākiem un bērniem.

Vai es pareizi saprotu Tieslietu ministrijas pozīciju, ka jūsu pozīcija sakrīt ar Annijas Kārkliņas viedokli, ka šīs tiesības uz apstrīdētā normā paredzēto atvaļinājumu ir vecāku tiesības?

L. Medina.

Tieslietu ministrijas ieskatā konkrētā Darba likuma norma paredz īpašas tiesības vienam no vecākam, tas ir, tēvam.

G. Kusiņš.

Jā, paldies.

Un pēdējais jautājums. Šodienas tiesas sēdē ir izskanējuši atšķirīgi viedokļi par šo aizliegto kritēriju. Pieteikuma iesniedzējs norādīja, ka tas ir seksuālās orientācijas dēļ, diskusijās parādījās arī iespējamība jeb arguments, ka tas varētu būt arī dzimuma dēļ.

Sakiet, lūdzu, Tieslietu ministrijas viedoklī es neatradu tādu konkrētu nostāju. Vai, jūsuprāt, tā ir iespējamā atšķirīgā attieksme seksuālās orientācijas dēļ vai dzimuma dēļ?

L. Medina.

Tieslietu ministrijas ieskatā, ko es arī mēģināju analizēt sākotnējā mutvārdu šajā mūsu Tieslietu ministrijas pozīcijas izskaidrojumā ir, ka šī atšķirīgā attieksme ir vērsta uz to, ka tā nav balstīta ne uz dzimumu, ne uz seksuālo orientāciju, bet gan uz to, ka šis pabalsts ir domāts konkrētajam vecākam, kas ir bērna tēvs un neatkarīgi no tā, vai ar sievieti dzīvo kopā cits vīrietis vai cita sieviete, atvaļinājuma pabalsts pienākas tikai tam cilvēkam, kas valstī juridiski atzīts kā bērna tēvs.

Līdz ar to, šis ir tas noteicošais faktors… personas – juridiskais statuss attiecībā pret bērnu, kā vecāku, kā tēvu.

G. Kusiņš.

Paldies. Man nav vairs jautājumu.

S. Osipova.

Tā, jautājumus uzdos tiesnesis Artūrs Kučs,

A. Kučs.

Labdien, pāris jautājumi būtu līdzīgi...

Saeima minēja to, ka tātad no 110. panta izriet aizsardzība visām ģimenēm, arī ģimenēm, kuras veido viena dzimuma personas, bet atšķiras veids, kādā veidā šo aizsardzību nodrošināt un tas jautājums, kas man bija Saeimai, kas tad šobrīd ir tie mehānismi, kā šāda veida ģimenēm tiek nodrošināta aizsardzība un tas piemērs bija… nu, pieņemsim, Civilprocesa likumā tā ir aizsardzība pret vardarbību ģimenē.

Vai jūs varētu minēt vēl kādus citus… vai jūs, pirmkārt, uzskatāt, ka likumdevējam ir jānodrošina tiesiskā aizsardzība arī šāda veida ģimenēm, un, vai jūs varētu minēt vēl kādus piemērus, kādā veidā šobrīd likumdevējs to ir darījis?

L. Medina.

Jā, Tieslietu ministrija atbild pozitīvi, ka valstij ir pienākums aizsargāt arī tās ģimenes, ja to ir… ja es pareizi sapratu jūsu jautājumu, tad jūs domājāt par viendzimuma personu ģimenēm…

A. Kučs.

Jā, tieši tā.

L. Medina.

Jā, Tieslietu ministrija ir analizējusi normatīvos aktus un tas, ko mēs secinām, ka likumdevējs ir izvēlējies iet, ja to varētu tā nosaukt, nozaru normatīvo aktu ceļu, kur noteiktos gadījumos, vērtējot konkrētos apstākļus, ir iekļāvusi regulējumu, kas ir vērsts uz ģimeņu aizsardzību to visplašākajā skatījumā. Un kā piemērus mēs varētu arī nosaukt, piemēram, Likumu par apdrošināšanas līgumu, kurš paredz, ka dzīvības nelaimes gadījuma apdrošināšanas līgumā var norādīt vienu vai vairākas personas, labuma guvējas, kas saņem apdrošināšanas atlīdzību apdrošinātāja nāves gadījumā, nenorādot nekādus ierobežojumus šāda līguma noslēgšanā.

Tāpatās saskaņā ar regulējumu ir iespējams noslēgt Nākotnes pilnvarojuma līgumu, un arī šeit var noteikt jebkuru personu, kas ir attiecīgā pilnvarojuma devēja dzīvesbiedrs, nenorādot šīs personas dzimumu vai kādus ierobežojumus attiecībā uz viņu attiecībām.

Līdzīgi varētu nosaukt arī Pacienta tiesību likumu, kur pacients var pilnvarot jebkuru citu personu, kas var piekrist ārstniecībai kopumā vai noteiktai metodei. Tad jau pieminētais Kriminālprocesa likums, arī Krimināllikumā ir ietverta virkne normas, kas aizsargā personas, ar kurām ir kopīga vai nedalīta saimniecība. Jā, nu bija arī

attiecībā uz Administratīvo pārkāpumu kodeksu, bet šobrīd tas likums jau vairs nav spēkā, līdz ar to šī informācija vairs šobrīd nav aktuāla. Paldies.

A. Kučs.

Paldies jums.

Otrs man bija jautājums. Vai jūs piekrītat tam, kas tika pausts tiesas sēdē, ka vecāks, atbilstoši Satversmes 110. pantam, var būt tikai… nu, respektīvi, ka viena dzimuma partneris nekad nevar tikt uzskatīts par vecāku, teiksim, tā laikam formulēt šo jautājumu.

L. Medina.

Jā, tas būtu pamatots apgalvojums. Ja ir viena dzimuma pāris, šajā gadījumā tikai viens no šā pāra personām vai partneriem, var būt attiecīgi vai nu bērna māte vai bērna tēvs, atkarībā no tā, kāda dzimuma pāris tas ir, un otra persona nevar aizvietot attiecīgi bērna māti vai bērna tēvu.

A. Kučs.

Tātad Latvijā mēs varam teikt, ka juridiski šāda veida ģimenēs… nu bērnam ir jārēķinās ar to, ka viņam juridiski var būt tikai viens vecāks, ja? Ja es pareizi saprotu…

L. Medina.

Jā, šobrīd likumdevējs ir izdarījis šādu izvēli, ka juridiski viena dzimuma pāriem ir iespēja fiksēt tikai vienu no vecākiem, jo citas kopdzīves formas likumdevējs nav atzinis.

A. Kučs.

Paldies. Un tad sekojošs man būtu jautājums. Vai, jūsuprāt, šādā veidā tiek ņemtas vērā bērnu, to bērnu labākās intereses, kas dzīvo viendzimuma pāru ģimenēs?

L. Medina.

Tīri konkrētās lietas ietvaros, runājot par tēva atvaļinājumu, manuprāt, bērna labākās intereses ir nodrošinātas, jo droši vien bērna labākās intereses nevar apskatīt tik šauri… tikai no tā, kurām personām pienākas atvaļinājums tūlīt pēc bērna piedzimšanas. Un kā jau mēs minējām mūsu viedoklī, ir ļoti būtiski neatkarīgi no tā, ar ko dzīvo kopā bērna māte vai bērna tēvs viendzimuma pāru attiecībās, bērna labākajās interesēs ir veidot, ja vien tas ir iespējams, savas attiecības ar abiem no vecākiem, attiecīgi izskatāmajā lietā ar bērna tēvu.

Līdz ar to šādā kontekstā aplūkot bērna labākās intereses, manuprāt, ir pietiekami nodrošinātas, ja tās skatītu plašākā kontekstā, tie jau būtu citi aspekti un tiešā veidā neattiektos uz izskatāmo lietu.

A Kučs.

Paldies. Un pēdējais mans precizējošais jautājums. Vai jūs šajā lietā saskatāt salīdzināmās grupas, respektīvi, starp pieteikuma iesniedzēju un tēvu, kas ir, teiksim, dažāda dzimuma persona ģimenē? Es nerunāju par objektīvu un saprātīgu pamatojumu, bet vai jūs redzat… vai ir salīdzināmas grupas?

L. Medina.

Tādā juridiskā ietvarā, kāds ir šobrīd Latvijas tiesību sistēmā, nē, jo tēvs ir precīzi definēts Civillikumā un noteikts, kā šādu juridisku statusu iegūt.

Raugoties no tāda vispārīga skatupunkta, šīs personas, kas ir citas, kas dzīvo kopā ar māti, viņu atbalsta un atbalsta bērnu, drīzāk būtu aplūkojamas kā bērna aprūpētāji un tādā kontekstā apskatāmi, ne kontekstā ar to, kas ir bērna tēvs.

A. Kučs.

Paldies.

S. Osipova.

Tā, jautājumu uzdos tiesnese Rezevska.

D. Rezevska.

Jā, labdien, cienījamās Tieslietu ministrijas pārstāves!

Man ir jautājums, kas izriet no jūsu ministrijas sniegtā viedokļa un arī no tām atbildēm, ko jūs tikko sniedzāt kolēģiem tiesnešiem.

Tātad jūsu viedokļa 6. lappusē ir minēts, ka iesniedzējai ir liegts izmantot apstrīdētajā normā noteiktās tiesības attiecībā uz iesniedzēju. Tiek īstenota atšķirīga attieksme. Tātad arī tas, ko jūs jau tikko skaidrojāt. Jūs uzskatāt, ka atšķirīga attieksme tiek īstenota, un tomēr jūs nesaskatāt, ka tā varētu būt īstenota uz kādu no nepieļaujamiem kritērijiem. Un pamatojums tam, ka jūs nesaskatāt šeit nevienu nepieļaujamo kritēriju, bija "Hallier lieta pret Franciju", cik es saprotu.

Vai tā tas ir? Tikai pamatojoties uz šīs lietas faktiem un argumentiem jūs esat konstatējuši savā viedoklī un pārstāvat šo viedokli, ka šeit nav diskriminācija, kas balstīta uz kādu no nepieļaujamajiem kritērijiem?

D. Palčevska.

Jā, paldies par jautājumu, godājamā tiesa.

Tieslietu ministrijas viedoklis ir balstīts uz to, ka šīs te normas paredz atšķirīgu attieksmi uz tā pamata, ka konkrētā persona nav bērna tēvs. Tas ir šis pamats, kas veido šo atšķirīgo attieksmi.

Un jā, kā papildus arguments tam ir minēts arī… kā šodienas sēdē…

S. Osipova.

Atvainojos… vai jūs varētu piesēsties tuvāk mikrofonam, ir traucēta skaņa.

D. Palčevska.

Paldies.

Mēģināšu vēlreiz. Tieslietu ministrijas ieskatā šī te norma paredz atšķirīgu attieksmi uz tā pamata, ka šī pieteicēja nav bērna tēvs. Un šis arī ir šīs atšķirīgās attieksmes pamats.

Un kā papildus arguments tam ir arī minētā un šodien jau pieminētā "Hallier lieta", kas analizē jau konkrēti arī šos te diskriminācijas pamatus tālāk.

Ja nepieciešams, es varu arī šo pamatojumu vēlreiz atkārtot.

D. Rezevska.

Jā, kolēģe, tik tālu viss ir skaidrs. Tātad jūs redzat atšķirīgo attieksmi. Tieslietu ministrijas viedoklī jūs joprojām uzturat to, ka atšķirīgā attieksme tiek īstenota.

Ko jūs neredzat… jūs sakāt, ka šeit nav neviens no nepieļaujamajiem kritērijiem, uz kuriem šī atšķirīgā attieksme ir balstīta, proti, jūs neredzat, ka dzimums būtu šis nepieļaujamais kritērijs, uz kuru šī atšķirīgā attieksme būtu balstīta. Un jūs izmantojat "Hallier lietas" argumentus tajā.

Tad es gribētu drusciņ precīzāk no šīs vietas tagad.

D. Palčevska.

Jā, jo "Hallier lieta" arī tieši pieminēja to, ka šī te norma, kas tad Francijas situācijā bija līdzīgs gadījums, un tiesa secināja, ka konkrētajā situācijā arī tāds partneris, kurš būtu dzīvojis kopā ar bērna māti un nebūtu tātad bērna tēvs, tas arī nebūtu tiesīgs saņemt… pretendēt uz šo te tēva atvaļinājumu. Un "Hallier lietā" tas bija viens no tiem argumentiem, kāpēc tiesa secināja, ka šeit nav saskatāma diskriminācija uz dzimuma pamata, jo salīdzinošā situācijā arī heteroseksuālā pārī tātad šis atvaļinājuma pabalsts netiktu piešķirts partnerim, kurš nav tātad bērna tēvs. Un tiesa tieši secināja to, ka šeit ir runa par leģitīmu mērķi stiprināt tēva lomu. Un tātad tas bija tiesas secinājums.

Vai es esmu atbildējusi uz jautājumu?

D. Rezevska.

Ļoti labi. Jūs ejat tieši tātad tajā virzienā, kāds arī viedoklis no Tieslietu ministrijas tiek uzturēts.

Bet mans jautājums ir tieši par šo atšķirību starp Francijas regulējumu un Latvijas regulējumu, kuru es jau iepriekš mēģināju noskaidrot, uzdodot jautājumu Saeimas pārstāvim. Francijas regulējums šajā lietā attiecas un tēva jēdziena tvērumā ietvēra tikai bioloģisko tēvu.

D. Palčevska.

Jā, es patiešām saprotu šo pagriezienu, šo niansi par bērna bioloģisko tēvu. Un patiešām, jā, konkrētajā lietā šis uzsvars ir uz bērna bioloģiskajiem tēviem. Bet tas, ko mēs gribētu uzsvērt ir tas, ka mēs nezinām detalizēti, kāds ir Francijas tiesību sistēmas regulējums un, tieši par kādu bioloģiskā tēva statusu iet runa. Un salīdzinoši mēs varam teikt… salīdzinājumā ar mūsu tiesībām tās situācijas joprojām ir salīdzināmas, jo visos tajos gadījumos, kā persona kļūst par bērna tēvu, vai tas balstās uz paternitātes pieņēmumu, vai tas balstās uz paternitātes atzīšanu, vai tas iet caur paternitātes apstrīdēšanu tiesā, kas varbūt konkrētajā gadījumā nebūtu iespējams tīri laika ziņā, bet tātad visos gadījumos nosacīta prioritāte vai faktiskā situācija būtu tāda, ka bērna tēvs ir bioloģiskais tēvs vai vismaz par tādu viņš sevi uzskata.

Un tāpēc mēs redzam, ka šīs situācijas Latvijas gadījumā ar šo te Francijas lietu joprojām ir salīdzināmas.

D. Rezevska.

Kolēģi, sēdē gan ir izskanējis atšķirīgs viedoklis un konkrēti es atsaukšos uz Saeimas pārstāvja viedokli. Kad es uzdevu šo jautājumu, kāds ir tēva juridiskā jēdziena tvērums apstrīdētajā normā, tas nebija tikai viens mans jautājums… arī citi kolēģi to jautāja, un mēs saņēmām atbildi, ka šajā apstrīdētajā normā tēva juridiskais jēdziens neaptveras tikai ar bioloģisko tēvu. Un izveidojas situācija, ka sieviete, kura dzīvo tātad heteroseksuālās attiecībās, šādā savienībā partnerim varētu būt iespēja tikt aptvertam ar šīs normas jēdzienu "tēvs", un viņš varētu arī nebūt bioloģisks tēvs. Un līdz ar to es lasu tālāk, kas ir Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumā rakstīts un kāpēc Eiropas Cilvēktiesību tiesa neatrada šeit, ka atšķirīgā attieksme pamatojas uz kādu no nepieļaujamajiem kritērijiem. Tieši tāpēc, ka heteroseksuālajā savienībā mātes partnerim nepienākas šāds atvaļinājums arīdzan, jo viņš nav bērna tēvs, jo Francijas regulējuma gadījumā runa ir tikai par bioloģisko tēvu.

Un līdz ar to man ir jautājums, vai arī šādā situācijā Tieslietu ministrija joprojām uzskata, ka atšķirīgā attieksme nav saistāma ar nepieļaujamo kritēriju – dzimums. Paldies.

L. Medina.

Tieslietu ministrija vēl joprojām saglabā savu viedokli, jo likumdevējs ir izvēlējies veidu, kā noskaidrot bērna tēvu un to juridiski fiksējis. Un pamat uzsvars, ja tā ļoti secīgi analizē Civillikuma normas par to, kā nosaka bērna tēvu, tad ir jāsecina, ka ir pieņēmums, ka bērna tēvs pamatā ir bioloģiskais tēvs, bet, protams, var būt arī citas situācijas, tādēļ visnotaļ pamatoti arī Saeimas pārstāvji uzsvēra, ka tas ne vienmēr simtprocentīgi būs bioloģiskais tēvs. Tomēr tā ir persona, kas par tēvu valsts priekšā, vai valsts juridiski ir noteikta. Līdz ar to, Tieslietu ministrija vēl joprojām paliek pie sava viedokļa, ka tā persona, kas sevi ir atzinusi par tēvu juridiski, saņem šo pabalstu un jebkura cita persona, vai tas būtu tā paša dzimumu pārstāvis vai pretējā dzimuma pārstāvis, uz šādu pabalstu nevar pretendēt, pat ja… vai viena vai otra dzimuma persona ar māti dzīvo kopā, rūpējas par māti vai par bērnu, un šajā gadījumā šis pabalsts ir tai personai, kas ir atzīta par bērna tēvu.

D. Rezevska.

Nu, jā, kolēģi, tas ir tieši tas, ko jūs tagad pateicāt savā atbildē, ka persona, kura ir uzņēmusies būt par tēvu, kamēr sievietei šāda tiesība uzņemties vienkārši nepastāv apstrīdētās normas kontekstā.

Bet, paldies es sapratu Tieslietu ministrijas viedokli un konsekvenci.

Paldies par atbildēm.

S. Osipova.

Paldies. Tiesnešiem šobrīd jautājumu vairāk Tieslietu ministrijai nebūs.

Iespēja uzdot jautājumus ir pieteikuma iesniedzējas pārstāvim Šķiņķa kungam. Lūdzu!

M. Šķiņķis.

Pateicos. Atkal jau tikai daži jautājumi.

Ja es pareizi piefiksēju, Tieslietu ministrija, sniedzot paskaidrojumus, teica, ka "valstī rīcības brīvība atsevišķas ģimenes formas īpaši atzīt". Vai es pareizi sapratu? Un ja, jā, tad vai jūs varētu nedaudz precīzāk izvērst šo tēzi un ielikt arī to konkrētās lietas rāmī?

L. Medina.

Šī tēze nozīmēja to, ka valsts īpaši atzīst laulību un ir attiecīgi likumā gan Satversmē, gan tālāk Civillikumā īpaši paredzējusi, kādā veidā laulība tiek reģistrēta un līdz ar to ir daudz lielāka un stiprāka aizsardzība no dažādiem aspektiem… Līdz ar to, tas bija kā vispārīgs paskaidrojums par valsts tiesībām izvēlēties to, bet tiešā veidā ar

konkrēto lietu nav tieši saistāms, jo, to jau es arī vairākkārt uzsvēru, ka mēs šo Darba likuma 155. pantu skatām pietiekami šauri "tēvs – bērns" kontekstā.

M. Šķiņķis.

Paldies. Tad man izrietošs jautājums.

Tad vai es pareizi sapratu, ka ģimenes jēdziena izpratnē valstij nav īpašas tiesības atzīt, piemēram, īpaši atzīt dažādu dzimuma pāru ģimenes ar bērniem pretstatā viena dzimuma pāru ģimenēm ar bērniem?

L. Medina.

Valstī pastāv rīcības brīvība izvēlēties, kādas kopdzīves formas tā atzīst. Mēs varam tikai secināt, ka Latvijas likumdevējs ir konsekventi atzinis heteroseksuālo pāru tiesības laulāties nu īpaši fiksēt šādu cilvēku personisko attiecību pastāvēšanu, līdz ar to tās ir Latvijas likumdevēja izšķiršanās jautājums. Bet tas, ka valstī pastāv rīcības brīvība pašai to lemt, tas neapšaubāmi izriet no virknes arī starptautisku institūciju atzinumiem, tiesas spriedumiem un tamlīdzīgi, ka tā ir valsts rīcības brīvība izvēlēties. Un Latvijas likumdevējs savu izvēli ir izdarījis.

M. Šķiņķis.

Es pēdējo reizi mēģināšu varbūt uzdot tādu precīzāku jautājumu.

Jautājums nav par laulības institūtu un par to… jautājums ir par vārda "ģimene" Satversmes 110. panta tvērumā… Un vai valstij ir tiesības viena dzimuma pāru veidotas ģimenes ar bērniem pretstatā divu dzimumu pāru veidotai ģimenei ar bērniem… vai valstij ir rīcības brīvība pret šīm ģimenēm izturēties atšķirīgi? Tikai par ģimenes jēdzienu, ne par laulību.

L. Medina.

Ja mēs runājam par ģimenes jēdzienu, tad, manuprāt, tā ir pārāk sašaurināta attieksme, pārāk sašaurināts viedoklis aplūkot ģimeni kā tikai divu pieaugušu cilvēku pāri ar vai bez bērniem, jo ģimene var veidoties vairākās paaudzēs un, līdz ar to, man liekas, tas jau vairākkārt tika analizēts šajā sēdē, ka ģimene ir apskatāma tās visplašākajā skatījumā, bet valsts var izvēlēties dažādus aizsardzības mehānismus dažādiem šiem ģimenes locekļiem. Un Tieslietu ministrija savā viedoklī jau detalizēti paskaidroja, kā mēs skatāmies uz to aspektu, tai skaitā bērnu – vecāku tiesībām un citu personu dalību ģimenē.

M. Šķiņķis.

Paldies par atbildi.

Jautājums tāds nedaudz specifisks. Vai Tieslietu ministrija ir analizējusi, vai viendzimuma pāru ģimenēs nepastāv tāda pati problēma, kādēļ ir adresēta tātad šī Darba

likuma 155. panta pirmā daļa, ka bioloģiskais mātes partneris tātad tās ģimenes dzīvē nepietiekami palīdz šīm bioloģiskajām mātēm, un, ka varbūt arī šāda veida ģimenēs būtu valstij jārada regulējumi, lai veicinātu partneru iesaisti ģimenes dzīvē.

L. Medina.

Šajā gadījumā Tieslietu ministrija uzskata, ka tas būtu likumdevēja izšķiršanās jautājums par citām pabalstu formām, kas nav tiešā veidā saistāmas ar tēva pabalstu vai tēva atvaļinājumu, kuru mēs jau detalizēti izanalizējām, bet mēs nenoliedzam iespēju, ka likumdevējs varētu izšķirties atbalstīt arī citas personas, kas ir kopā ar māti, palīdz mātei tūlīt pēc bērna piedzimšanas un attiecīgi bērnam.

Bet, protams, ja likumdevējs izšķirtos par šādu citu pabalstu, tas būtu saistīts pamatā… nu, tur varētu būt divi izšķiršanās ceļi, bet tie visi ir tiesību politiski jautājumi, vai tā ir kopdzīve ar māti, vai tas ir bērna aprūpēšanas fakts, kas no tiem ir noteicošais un, jebkurā gadījumā, šādam faktam būtu jābūt pietiekami skaidri fiksētam attiecībās ar valsti, lai to varētu… ne tikai šādu atbalstu, tūlītēju atvaļinājumu un ar atvaļinājumu saistītajiem materiāliem pabalstiem, varētu īstenot nekavējoties, jo nebūtu pieļaujama situācija, ka šādu gadījumu katrreiz analizētu individuāli, ir vai nav šī persona saistīta ar māti ilgās attiecībās, vai ir vai nav šīs persona saistīta ar bērna aprūpi, proti, ja likumdevējs izšķirtos šādas attiecības fikcēt, tad tas būtu cita veida pabalsts, kas visnotaļ būtu citām personām, kas ir saistītas ar māti un bērnu.

M. Šķiņķis.

Paldies. Es nedaudz precizējoši vēl par šo.

Jautājums bija tāds, vai, jūsuprāt, likumdevējam un arī iespējams, Tieslietu ministrijai, ir pienākums veikt analīzi par to, vai viendzimuma pāru veidota ģimeņu lokā nepastāv tādas problēmas, kādas ir identificētas dažāda dzimumu pāru ģimenēs, tātad, kur vīrieši, acīmredzot tas secinājums bija, ka ir nepietiekami iesaistījušies ģimenes dzīvē. Vai likumdevējam un arī Tieslietu ministrijai nav pienākums šādu te analīzi veikt, izrietošu no Satversmes 110. panta?

L. Medina.

Es domāju, ka, ja mēs vērtējam kopumā izpildvaras... Droši vien par likumdevēja tiesībām un pienākumiem būtu pareizāk vaicāt Saeimas pārstāvim, bet runājot par izpildvaras pienākumiem, tad atbilstoši katras ministrijas kompetencei, protams, mums ir pienākums regulāri sekot līdzi notikumiem sabiedrībā, definēt tos problēmu jautājumus, kurus sabiedrība izvirza kā prioritārus, un atbilstoši tiem secinājumiem jebkādā tiesību jomā arī piedāvāt tiesisko regulējumu. Tajā pašā laikā izpildvara ir tiešā veidā saistīta ar likumdevēja gribu, un Tieslietu ministrija konsekventi seko līdzi tam, kādā veidā likumdevējs ir vērtējis, vai Latvijā ir ienākusi

situācija, ka ir nepieciešams noregulēt cita veida partnerattiecības, kas nav laulība un mēs secinām, ka gan 2018., gan 2019., gan 2020. gadā likumdevējs ir izšķīries šādus jautājumus nerisināt, uzskatot, ka tam nav pietiekama vai nepieciešama tā vajadzība sabiedrībā. Līdz ar to, ņemot vērā Saeimas attieksmi, arī izpildvarai ir jāseko līdzi likumdevēja izvēlei.

M. Šķiņķis.

Paldies. Sapratu.

Man vēl tikai divi jautājumi. Par apstrīdētās normas izstrādi. Jo es redzu, ka Tieslietu ministrija izstrādāja Darba likumu un, tad man arī nākas secināt, apstrīdēto normu. Jūs sakāt, ka nē. Varbūt es kļūdos, bet iepazīstoties ar likumprojekta izstrādes materiāliem Saeimā es secināju, ka tieši Tieslietu ministrija ir izstrādājusi.

Un vēl ko es secināju, ka tātad Saeimā likumprojekts jau ir izstrādāts Darba likuma 155. panta pirmo daļu tādā redakcijā, tā kā vēlāk tā arī tika pieņemta, tika iesniegts jau 2000. gada sākumā marta mēnesī, ja es precīzi atceros.

Un tad jautājums. Gan Tieslietu ministrija, gan Saeima atsaucās uz Eiropas Padomes… Eiropas Savienības Padomes rezolūciju, kas ir datēta ar 2000. gada 29. jūniju. Tātad jau pēc tam, kad bija izstrādāts šīs apstrīdētās normas projekts, kāda vēlāk tā arī tika pieņemta.

Un tāpēc jautājums ir tāds: vai un uz kādu avotu pamata pirms šī 2000. gada 29. jūnija rezolūcijas Tieslietu ministrija balsta savu pozīciju par apstrīdētās normas mērķi?

L. Medina.

Man diemžēl ir jāatzīst, ka es nevarēšu atbildēt uz šo jautājumu par 2000. gada aspektiem izskaidrot, jo acīmredzot tā vēsturiskā atmiņa nebūs tik ilga un es nevarēšu paskaidrot, kādi bija tā laika Tieslietu ministrijas, ja tie tiešām bija Tieslietu ministrijas, par ko mēs noteikti pārbaudīsim, bet es nevarēšu atbildēt uz šo jautājumu.

M. Šķiņķis.

Paldies.

Un tad man ir pats pēdējais jautājums. Vai Tieslietu ministrijas ieskatā cilvēka cieņas principa ievērošanas principam šeit ir kāda nozīme šajā lietā izskatot šo strīdu. Ja ir, tad kā Tieslietu ministrija šo principu ielasa Tieslietu ministrijas pozīcijā.

D. Palčevska.

Es varbūt mēģināšu atbildēt.

Man šķiet, ka konkrētā norma tiek apstrīdēta tieši kontekstā ar viendzimuma pāru attiecībām, bet tas, ko mēs varam vērtēt, ka šī te konkrētā norma, viņa patiešām

aptver… mēs varam ļoti plaši runāt par to, kāds varētu valsts labākais pozitīvais pienākuma izpildījums attiecībā uz atbalsta sniegšanu. Jo, protams, ka atbalsta sniegšanā vienmēr tas izpildījums var būt tāds, ka var būt vēl vairāk. Un patiešām mūsu ieskatā, ka ir daudz jūtīgu jautājumu, kas prasa vērtējumu, un tajā skaitā arī šajā konkrētajā situācijā. Mēs redzam, ka ir vienas vecāku ģimenes, kurās arī tiek ieinteresēts bērna piedzimšanas loks un ir tikai viena persona. Un iespējams, jā, ir jau arī minēts, arī Satversmes tiesas mutvārdu procesā izskanēja, ka var būt citi ģimenes locekļi, kas ir iesaistīti šīs mātes un bērna ienākšanas dažādās ģimenes attiecībās.

Tāpēc mūsu ieskatā šis ir jautājums, kur par atbalsta sniegšanu var domāt, valsts pozitīvo pienākumu var pildīt arī plašāk, bet tādējādi, ka tas ir skatāms kā līdzvērtīgs tēva statusam, tas ir jau cits jautājums, mūsu ieskatā. Paldies.

M. Škiņķis.

Paldies. Man nav vairāk jautājumu.

S. Osipova.

Tā, paldies, Šķiņķa kungs. Lūdzu, šobrīd ir iespēja jautāt Saeimas pārstāvjiem.

M. Birģelis.

Paldies, godātā tiesa! Paldies arī Tieslietu ministrijai par viedokli. Saeimai nav jautājumu. Paldies.

S. Osipova.

Tātad arī Satversmes tiesa teiks paldies Tieslietu ministrijai par sniegto viedokli, par ieguldījumu šīs lietas izskatīšanā.

Satversmes tiesa pasludina pārtraukumu tiesas sēdē līdz rītdienai, 7. oktobrim, pulksten 10.00 no rīta.

Satversmes tiesa sāks uzklausīt pieaicinātās personas ar Labklājības ministrijas pārstāvi.

Paldies.

(*Pārtraukums*.)